

ЕКОНОМСКА ШКОЛА УЖИЦЕ

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ 2026/2027 – 2029/2030. године

На седници Школског одбора одржаној 02.07.2026. усвојен је Школски програм за период 2026/2027 – 2029/2030. године. Деловодни број 1075/1 од 02.07.2026. године.

**Председник Школског одбора
Милица Лекић Спасојевић**

САДРЖАЈ

УВОДНИ ДЕО.....	1
1.ЦИЉЕВИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА.....	5
2.НАЗИВ, ВРСТА И ТРАЈАЊЕ ПРОГРАМА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА КОЈЕ ШКОЛА ОСТВАРУЈЕ И ЈЕЗИК НА КОМЕ СЕ ОСТВАРУЈЕ ПРОГРАМ	7
3.ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ, ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ И МОДУЛИ ПО ОБРАЗОВНИМ ПРОФИЛИМА И РАЗРЕДИМА.....	7
4.НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ПОСТИГНУЋА.....	8
4.1. Начин остваривања принципа у образовно-васпитном раду.....	8
4.2. Начин остваривања циљева у образовно-васпитном раду.....	9
4.3. Начин остваривања исхода у образовно-васпитном раду	10
4.4. Начин остваривања стандарда постигнућа	11
4.4.1. Општи стандарди постигнућа за крај општег средњег образовања и васпитања и средњег стручног образовања и васпитања у делу општеобразовних предмета.....	11
4.4.1.1. Српски језик и књижевност	11
4.4.1.2. Страни језик – први страни језик.....	14
4.4.1.3. Страни језик – други страни језик	20
4.4.1.4. Математика.....	32
4.4.1.5. Физика.....	35
4.4.1.6. Биологија.....	39
4.4.1.7. Физичко и здравствено васпитање.....	43
4.4.1.8. Географија.....	46
4.4.1.9. Историја.....	52
4.4.1.10. Хемија.....	58
4.4.1.11. Рачунарство и информатика	62
4.4.1.12. Ликовна култура.....	65
4.4.1.13. Филозофија.....	69
4.4.1.14. Психологија.....	74
4.4.2. Стандарди општих међупредметних компетенција за крај средњег образовања	78
4.5. Начин и поступак остваривања прописаних наставних планова и програма.....	84
4.6. Врсте активности у образовно-васпитном раду.....	85
4.7. Облици организације наставе на часу.....	85
4.8. Наставне методе.....	87
4.9. Наставна средства.....	88
4.10. Вредновање рада и напредовање ученика.....	89

5.ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО ВАСПИТНОГ РАДА - ПРОГРАМ ДОПУНСКЕ, ДОДАТНЕ И ПРИПРЕМНЕ НАСТАВЕ	90
5.1 Програм допунског рада	91
5.2. Програм додатног рада.....	93
5.3. Програм припремног рада.....	94
6.ПРОГРАМСКЕ АКТИВНОСТИ КОЈИМА СЕ РАЗВИЈАЈУ СПОСОБНОСТИ ЗА РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА, КОМУНИКАЦИЈА, ТИМСКИ РАД, САМОИНИЦИЈАТИВА И ПОДСТИЦАЊЕ ПРЕДУЗЕТНИЧКОГ ДУХА	95
7.ФАКУЛТАТИВНИ ВАННАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ, ЊИХОВИ ПРОГРАМСКИ САДРЖАЈИ И АКТИВНОСТИ КОЈИМА СЕ ОСТВАРУЈУ	96
7.1. ПРОГРАМ ИЗЛЕТА, ЕКСКУРЗИЈА И СТУДИЈСКИХ ПУТОВАЊА	97
7.1.1. Програм излета	97
7.1.2. Програм екскурзија.....	97
7.1.3. Програм студијских путовања	100
7.2. ПРОГРАМИ И ПЛАНОВИ РАДА СЕКЦИЈА	101
7.3. ДРУШТВЕНО – КОРИСТАН РАД.....	102
7.4. ПРОГРАМ КУЛТУРНИХ АКТИВНОСТИ ШКОЛЕ	104
8.ДРУГИ ПРОГРАМИ ОД ЗНАЧАЈА ЗА ШКОЛУ	105
8.1. ПРОГРАМ КАРИЈЕРНОГ ВОЂЕЊА И САВЕТОВАЊА	105
8.1.1.Каријерно информисање	106
8.1.2.Образовање за каријеру.....	106
8.1.3.Саветовање и тестирање	107
8.1.4.Каријерно вођење	107
8.1.5.Доношење одлука о професији код ученика.....	107
8.2.ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ	109
8.3. ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА, ЗАНЕМАРИВАЊА И ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И ПРОГРАМИ ПРЕВЕНЦИЈЕ ДРУГИХ ОБЛИКА РИЗИЧНОГ ПОНАШАЊА	111
8.3.1. План реализације Програма за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања	113
8.3.2. План реализације Програма превенције дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности.....	115
8.3.3. План реализације здравствене заштите ученика и превенције ризичног понашања (превенција болести зависности и малолетничке делинквенције)	118
8.4. ПРОГРАМ И ПЛАН РАДА ТИМА ЗА РЕАГОВАЊЕ У КРИЗНИМ СИТУАЦИЈАМА	119
8.5. ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА.....	121
8.6. ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ДРУШТВЕНОМ СРЕДИНОМ.....	121
8.6.1. Програм сарадње са локалном самоуправом.....	121
8.6.2. Програм сарадње са друштвеном средином на републичком и регионалном нивоу.....	123
8.6.3. Програм сарадње са друштвеном средином на међународном нивоу.....	123
8.7. ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ.....	124
8.8. ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ	127
8.9. ПРОГРАМ ТИМА ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ МЕНТАЛНОГ ЗДРАВЉА	128
8.10. ПРОГРАМ ОБЕЗБЕЂИВАЊА КВАЛИТЕТА РАЗВОЈА УСТАНОВЕ	129

8.11. ПРОГРАМ ДРУШТВЕНИХ АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА	131
8.11.1. Програм одељењских заједница ученика.....	131
8.11.2. Програм Ученичког парламента.....	132
8.11.3. Програм рада одељењског старешине.....	133
8.12. ПРОГРАМ УНАПРЕЂЕЊА САРАДЊЕ СА ПОСЛОДАВЦИМА ИЗ РАЗНИХ СЕКТОРА ПРИВРЕДЕ.....	134
8.13. ПРОГРАМ УВОЂЕЊА У ПОСаО ПРИПРАВНИКА И ПРОВЕРА САВЛАДАНОСТИ ПРОГРАМА ЗА СТИЦАЊЕ ЛИЦЕНЦЕ.....	137
8.13.1. Програм увођења у посао наставника и стручног сарадника у настави..	137
8.13.2. Начин вођења документације приправника и ментора.....	137
8.13.3. Начин провере савладаности програма увођења приправника у рад	138
8.13.4. Стицање лиценце	138
8.14. ПРОГРАМ СТРУЧНОГ УСАВРШАВАЊА НАСТАВНИКА И СТРУЧНИХ САРАДНИКА.....	138
8.15. ПРОГРАМ ВОЈНЕ ОБУКЕ.....	139
8.16. ПРОГРАМ МАРКЕТИНГА ШКОЛЕ.....	140
8.16.1. Интерни маркетинг	140
8.16.2. Екстерни маркетинг	140
8.17.ПРОГРАМ ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА.....	140
ПРАЂЕЊЕ ВРЕДНОВАЊА И РЕАЛИЗАЦИЈЕ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА	143
ЗАКЉУЧАК И РЕЗИМЕ	144

Економска школа у Ужицу, има дугу и богату историју и традицију.

У Ужицу, као и у свим знатнијим српским варошима 19 века, по угледу на Београдску трговачку омладину, 1890. Године оснива се Удружење трговачко-занатлијске омладине. Удружење отвара Недељно-празничну школу чији ученици - калфе и шегрти - наставу прате недељом и празником, тј. у дане када су радње затворене.

Од оснивања школе до престанка рада 1945. године она је готово 50 година једина школа ове врсте у целом Ужичком крају.

Године 1927. школа мења назив у Трговачка школа Ужичке трговачке омладине.

25. септембра 1946. год. у Титовом Ужицу основана је Државна трговачка академија и циљ Школе је да оспособи кадар за вођење послова у свим привредним гранама: индустрији, банкарству, саобраћају, унутрашњој и спољној трговини... Директор ове школе била је Недица Дорачић, инжењер економских наука, комерцијалист.

Од 1949. до 1950. год. спроводи се реформа средњих стручних школа, које добијају нови програм и нови назив Економска средња школа.

Школски центар "Младост" је формиран 1968. год. удруживањем Економске школе и одељења трговаца и угоститеља.

На основу Закона о удруженом раду из 1976. год. дошло је до интеграције школских и других образовних установа у веће образовне центре. 1978. год. почео је са радом Образовани центар „Миодраг Миловановић Луне” који је 1984. год. укинут и формирају се две школе као посебне радне организације.

Средње стручно образовање добија свој пуни назив Средња школа "Младост". Први и други разред су тзв. заједничке основе, а у трећем и четвртном разреду нова школа образује три струке и четири занимања: економска струка - комерцијална струка (занимање рачуноводствени техничар и комерцијални техничар), правна струка (занимање техничар за управне послове), угоститељско - туристичка струка (занимање на III степену конобар и кувар и продавац мешовите робе, а на IV степену конобар-техничар и кувар-техничар, техничар продаје).

Од 1990. до 1991. школске године Школа поново ради под својим старим именом, које је носила најдуже, готово двадесет година (од 1950-1968. год.).

Од 1993. год. Школа је добила име које и данас носи, Економска школа, и образују је ученици за занимања: економски техничар, комерцијални техничар, продавац - трговински техничар, конобар - угоститељски техничар и кувар-кулинарски техничар (IV-степен стручне спреме) и занимања: трговац и кувар, конобар и посластичар (III-степен стручне спреме).

До данас је кроз школу прошло преко 20.000 ученика и у школи је радило преко 400 професора. Кроз школу је прошло доста познатих личности из области привреде, спорта, политике, науке и културе.

Министарство просвете, уз подршку Владе Републике Србије, је 2002. године кренуло у реформу средњег стручног образовања. У том значајном подухвату добило је подршку немачке владине организације за техничку сарадњу GTZ.

Економска школа из Ужица обавља делатност средњег стручног образовања у подручјима рада економија, право и администрација, трговина, угоститељство и туризам.

Школа је верификована за следеће образовне профиле по подручјима рада:

Број решења	Подручје рада	Образовни профил	Трајање образовања
022-05-203/94-03 од 26.03.1994.год.	Економија, право и администрација	Економски техничар	4 године
		Комерцијални техничар	4 године
	Трговина, угоститељство и туризам	Трговац	4 године
		Кувар	3 године
		Конобар	3 године
022-05-203/94-03 од 19.01.2000.год	Економија, право и администрација	Економски Техничар	4 године
022-05-203/94-03 од 19.01.2000.	Економија, право и администрација	Финансијски техничар	4 године
022-05-203/94-03 од 27.02.2004.	Трговина, угоститељство и туризам	Трговински техничар	4 године
022-05-203/94-03 од 31.05.2005.	Економија, право и администрација	Пословни администратор- оглед	4 године
		Финансијски администратор – оглед	4 године
022-05-203/94-03 од 21.06.2006.	Економија, право и администрација	Пословни администратор- оглед	4 године
		Финансијски администратор – оглед	4 године
022-05-203/94-03 од 21.06.2006.	Економија, право и администрација	Банкарски службеник – оглед	4 године
022-05-00203/94-03 од 02.06.2008.	Економија, право и администрација	Финансијски администратор- оглед	4 године
		Банкарски службеник – оглед	4 године
022-05-00203/94-03 од 27.04.2010.	Економија, право и администрација	Службеник осигурања – оглед	4 године
022-05-00203/94-03 од 27.04.2013.	Економија, право и администрација	Пословни администратор	4 године
		Финансијски администратор – оглед	4 године
022-05-00203/94-03 од 13.07.2017.	Трговина, угоститељство и туризам	Туристички техничар	4 године
022-05-203/94-03 од 15.09.2020.	Економија, право и администрација	Службеник у банкарству и осигурању	4 године
022-05-00203/94-03 од 06.06.2019.	Трговина, угоститељство и туризам	Туристичко-хотелијерски техничар	4 године
022-05-203/94-03 од 15.09.2020.	Економија, право и администрација	Економски Техничар	4 године
022-05-00203/94-03 од 13.08.2021.	Трговина, угоститељство и туризам	Туристичко-хотелијерски техничар	4 године
022-05-00203/94-03 од 03.12.2021.	Економија, право и администрација	Техничар обезбеђења	4 године
022-05-203/94-03 од 20.06.2022.	Економија, право и администрација	Комерцијалиста	4 године
022-05-203/94-03 од 21.06.2023.	Економија, право и администрација	Трговински техничар	4 године
		Правно-пословни техничар	
022-05-203/94-03 од 17.08.2023.	Економија, право и администрација	Финансијско-рачуноводствени техничар	4 године

Школа организује наставу у 24 одељења и то:

- ✓ 6 одељења I разреда
- ✓ 6 одељења II разреда
- ✓ 6 одељења III разреда
- ✓ 6 одељења IV разреда

Данас су услови за рад веома добри (кадровски и материјални). Школа одржава давно стечен ранг и углед. На многим такмичењима на различитим нивоима, наши ученици бележе вредне резултате, достојно репрезентујући школу.

Економска школа је активна у реформи и модернизацији стручних школа и планова и програма. Заједно са још 11 школа из Србије, кроз програм РеЦеКо огледа, школа је настојала да развије нову организациону структуру, нови модел финансирања и модерне стандарде.

Материјално-технички и просторни услови рада**а) Просторни услови рада**

Школа обавља своју делатност у једној половини школске зграде, заједничке са Ужичком гимназијом, у улици Трг Светог Саве 6, радећи у две смене. Реконструкцијом крова и адаптацијом таванског простора школа је добила још око 500 м² корисне површине, па је укупна површина школског простора 2.808 м².

Намена школског простора приказана је у следећој табели:

Ред. бр.	Намена школског простора	Број просторија	Површина у м ²
1.	Учионице опште намене	13	1023,75
2.	Биро за обуку	4	75
3.	Кабинет „виртуелне банке“	1	38
4.	Канцеларија ПП службе	1	35
5.	Кабинет за савремену пословну кореспонденцију и канцеларијско пословање	2	33,75
6.	Кабинет за рачунарство и информатику и пословну информатику	1	45
7.	Наставничка канцеларија	1	105
8.	Канцеларије	3	88,50
9.	Просторија за пријем родитеља	1	18,75
10.	Библиотека	1	52
11.	Тоалети	8	45,60
12.	Кухиња, оставе, радионица, остале просторије	4	30,65

Економска школа, паралелно са Ужичком гимназијом, користи велику фискултурну салу са свлачионицама, пратећим просторијама и кабинетом за професоре површине 570 м² и малу фискултурну салу са свлачионицама површине 180 м².

Вансудским поравнањем од 11.4.2008. године, извршена је размена непокретности између Економске школе као корисника кабинета за угоститељство и предузећа Слога д.о.о за угоститељство, туризам и трговину као власника простора површине 106,89 м² у улици Немањина 85 у приземљу стамбене зграде. Тим поравнањем, Република Србија постаје власник, а Економска школа корисник пословног простора који је адаптиран, задовољава просторне услове и сврсисходан је за потребе извођења наставе ученицима угоститељских образовних профила.

Школска библиотека има око 16 000 књига. Школа је обогатила свој књижни фонд и стручном литературом. У библиотеци има око десет места за индивидуални и групни рад ученика. Омогућен је стални приступ интернету и коришћење електронских публикација.

б) Опремљеност школе наставним средствима и опремом

Опремљеност појединачним наставним средствима и опремом је различита у зависности од подручја рада и образовних профила.

Опремљеност учионица за општеобразовне предмете у просеку, према нормативима, се креће око 80%.

За подручје рада Економија, право и администрација - стручни предмети учионице су опремљене у просеку са 90% према нормативима.

У подручју рада Трговина, угоститељство и туризам је опремљеност је 80% наставних средстава и опреме у односу на нормативе.

Све учионице опште намене опремљене су пројектором и по једним рачунаром који омогућава вођење евиденције у електронском дневнику и савременије извођење наставе.

Бирои за учење намењени су извођењу наставе за образовне профиле: пословни администратор, финансијски администратор, финансијско-рачуноводствени техничар, службеник у банкарству и осигурању, правно-пословни техничар, комерцијалиста, туристички техничар, трговински техничар и економски техничар. У њима је смештено по 16 рачунара, 1 сервер, 1 фотокопир апарат, штампач у боји, ласерски штампач, факс, видео-бим, лаптоп, графоскоп, а садржи и све што је потребно за практичну обуку ученика. Поједине учионице имају постављене телевизоре.

У циљу унапређења рада у виртуелној банци набављен је сервер и софтвер PEXIM „PUB 2000“ и 17 нових рачунара за рад у виртуелној банци.

У школи постоји шест рачунарских кабинета у којима се реализује настава из рачунарства и информатике, пословне информатике, канцеларијског пословања, савремене пословне кореспонденције, статистике и електронског пословања, предузетништва који су у потпуности опремљени намештајем и компјутерима. Школа располаже са преко 120 рачунара намењених настави, док 4 лаптопа, добијених од МПНТР, пројекторе и друга техничка средства користе наставници.

Образовне активности се одвијају у кабинетима и специјализованим учионицама. Културне активности се одвијају у свечаној сали, док се спортске активности одвијају у физкултурним салама и школском дворишту.

Ваннаставне активности се реализују кроз велики број разноврсних секција. То све доприноси чињеници да ученици на такмичењима и конкурсима постижу веома добре резултате.

Посебно смо задовољни резултатима које постижу на пријемним испитима и у даљем школовању о чему имамо повратну реакцију са факултета и виших школа о чему нас редовно обавештавају.

Организујемо веома успешне екскурзије, излете, спортске турнире, хуманитарне акције, ликовне изложбе, сусрете са бившим успешним ученицима.

На спортском плану ученици Економске школе показују такође добре резултате.

Овако успешан наставни и ваннаставни рад ученика прати и успешан рад наставника.

Модерна и савремена настава је циљ коме теже сви наставници Економске школе тако да је професионални развој запослених и стално стручно усавршавање у овој школи континуиран процес.

УВОДНИ ДЕО

Школски програм чине сви садржаји, процеси и активности који имају за циљ остваривање образовно-васпитних задатака и сврху да промовишу интелектуални, лични, друштвени и физички развој ученика.

Школским програмом школа изражава своју аутономију и креативност у процесу планирања, програмирања и реализације учења и наставе, као и спремност да одговори на потребе ученика, родитеља и локалне заједнице, уз поштовање принципа и општих циљева и исхода образовања и васпитања.

Школски програм Економске школе доноси се на период од четири године, од 2026. до 2030. године, и укључује и подстиче све актере образовно - васпитно образовног процеса у циљу унапређења рада Школе.

Полазне основе за израду Школског програма јесу:

- *Закон о основама система образовања и васпитања (Сл. гл. РС. бр. 88/17, 27/18-др. 10/19, 06/20, 129/21, 92/23 и 19/25)*
- *Закон о средњем образовању и васпитању (Сл. гл. РС бр. 55/13, 101/17, 27/18 – др. Закон, 06/20, 52/21, 129/21, 92/23, 19/25)*
- *Закон о образовању одраслих (Сл. гл. РС бр. 55/13, 88/17, 27/18 – др. Закон и 06/20)*
- *Правилник о јединственом информационом систему просвете (Сл. гл. РС бр. 81/19)*
- *Закон о раду (Сл. гл. РС бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/117, 113/17 и 95/18)*
- *Посебан колективни уговор за запослене у основним и средњим школама и домовима ученика („Сл.гласник РС“ број 21/15, 92/20, 123/22 и 13/25)*
- *Закон о пензијском и инвалидском осигурању („Сл.гласник РС“ број 43/03, 64/04-одлука УСРС, 84/04- др.закон, 85/05, 101/05-др.закон, 63/06- одлука УСРС, 5/09, 107/09,101/10, 93/12, 62/13,108/13, 75/14, 142/14)*
- *Закон о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору („Сл.гласник РС број 68/15 и 81/16 – одлука УС и 95/18)*
- *Уредба о каталогу радних места у јавним службама и другим организацијама у јавном сектору (Сл. гл. РС. бр. 81/17, 6/18, 43/18)*
- *Уредба о шифарнику радних места (Сл. гл. РС. бр. 48/18)*
- *Закон о државним и другим празницима (Сл. гл. РС бр. 43/01,101/07 и 92/11)*
- *Закон о јавној својини („Сл.гласник РС“ број 72/11,88/13,105/14, 104/16-др.закон, 113/17 и 153/20)*
- *Одлука о мрежи јавних средњих школа (Сл. гл. РС бр. 48/18, 62/18, 94/18, 4/23)*
- *Закон о општем управном поступку (Сл. гл. РС бр. 18/16 и 95/18)*
- *Закон о јавним набавкама (Сл. гл. РС бр. 91/19, 92/23)*
- *Закон о печату државних и других органа (Сл. гл. РС бр. 101/07 и 49/21)*
- *Закон о изгледу и употреби грба, заставе и химне Републике Србије (Сл.гласник РС број 36/09 и 10/23)*
- *Закон о безбедности и здрављу на раду (Сл.гласник РС број 35/23)*
- *Закон о заштити од пожара („Сл.гласник РС“ 111/09, 20/15 и 87/18)*
- *Закон о заштити становништва од изложености дуванском диму („Сл.гласник РС“ број 30/10)*
- *Закон о забрани дискриминације (Сл.гласник РС број 22/09 и 52/21)*
- *Закон о спречавању злостављања на раду (Сл.гласник РС број 36/10)*
- *Закон о заштити података о личности (Сл.гласник РС број 87/18)*
- *Закон о слободном приступу информацијама од јавног значаја (Сл.гласник РС број 120/04, 54/07,104/09, 36/10 и 105/21)*
- *Закон о штрајку (Сл. лист СРЈ бр. 29/96 и Сл. гл. РС бр. 101/05- др. Закон и 103/12- одлука УС)*
- *Правилник о евиденцији у средњој школи (Сл. гл. РС 102/22)*
- *Закон о уџбеницима (Сл. гл. РС број 27/2018).*

- *Правилник о упису ученика у средњу школу (Сл. гл. РС број 23/2023 и 34/2023).*
- *Правилник о критеријумима и стандардима за финансирање установе која обавља делатност средњег образовања (Сл. гл. РС. бр. 72/15, 84/15, 73/16, 45/18, 106/20, 115/20, 93/22 и 71/23)*
- *Правилник о календару образовно васпитног рада средњих школа за школску 2024/25. годину (Сл. гл./Просветни гласник РС бр. 6/24)*
- *Правилник о оцењивању ученика у средњем образовању и васпитању (Сл. гл. РС бр. 10/24)*
- *Правилник обављању друштвено-корисног односно хуманитарног рада (Сл. гл. РС бр. 10/24)*
- *Правилник о јавним исправама које издаје средња школа (Сл. гл. РС бр. 102/22)*
- *Правилник о евиденцији у средњој школи (Сл. гл. РС бр. 102/22)*
- *Правилник о дипломама за изузетан успех ученика у средњим школама (Сл. гл. РС бр. 37/93, 43/15)*
- *Каталог уџбеника (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 2/20, 3/20, 15/20, 2/21, 4/21, 11/21, 10/22 и 2/23)*
- *Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање (Сл. гл. РС број 11/24)*
- *Правилник о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређења угледа, части или достојанства личности (Сл. гл. РС бр. 65/18)*
- *Стратегија за превенцију заштите деце од насиља (Сл. гл. РС бр. 80/20)*
- *Правилник о програму наставе и учења општеобразовних предмета у стручним школама (Сл. гл. РС број 7/23 и 8/23)*
- *Правилник о плану и програму наставе и учења стручних предмета средњег стручног образовања и васпитања у подручју рада економија, право и администрација (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 6/19, 9/19, 2/22, 3/23 и 8/23)*
- *Правилник о плану и програму образовања и васпитања за заједничке предмете у стручним и уметничким школама (Пр. гл. РС бр. 6/90, 4/91, 7/93, 17/93, 1/94, 2/94, 2/95, 3/95, 8/95, 5/96, 2/02, 5/03, 10/03, 24/04, 6/05, 11/05, 6/06, 12/06, 8/08, 1/09, 3/09, 10, 09, 5/10, 8/10, 11/13, 14/13, 5/14, 3/15, 11/16, 13/18, 15/19, 15/20, 5/22, 10/22, 7/23 и 14/23)*
- *Правилник о наставном плану и програму за стицање образовања у трогодишњем и четворогодишњем трајању у стручној школи за подручје рада економија, право и администрација – област економија (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 7/93, 1/94, 14/97, 12/02, 5/03, 11/06, 11/13, 14/13, 9/19 и 2/22)*
- *Правилник о наставном плану и програму за стицање образовања у трогодишњем и четворогодишњем трајању у стручној школи за подручје рада трговина, угоститељство, туризам-област трговина (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 15/93, 20/93, 6/95, 7/96, 11/02, 11/04, 11/06, 8/09, 10/12, 8/13, 11/13, 14/13, 16/13, 8/14, 13/21- др. правилник)*
- *Правилник о изменама Правилника о наставном плану и програму за стицање образовања у трогодишњем трајању у стручној школи за подручје рада трговина, угоститељство, туризам-област трговина за образовни профил трговац (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 16/13)*
- *Правилник о наставном плану и програму за образовни профил Финансијски администратор (Пр. гл. РС бр. 10/12, 11/13)*
- *Правилник о наставном плану и програму за образовни профил пословни администратор (Пр. гл. РС бр. 10/12, 11/13)*
- *Правилник о наставном плану и програму огледа за образовни профил Службеник У банкарству и осигурању (Пр. гл. РС бр. 15/15)*
- *Правилником о измени и допунама Правилника о наставном плану и програму средњег стручног образовања у подручју рада економија, право и администрација (Службени гласник РС – Просветни гласник бр. 12/02. и 4/13)-царински техничар*
- *Правилник о плану и програму наставе и учења стручних предмета средњег стручног образовања у подручју рада Трговина, угоститељство и туризам (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 10/20, 14/20, 13/21, 2/22, 11/22, 8/23 и 14/23)*
- *Правилник о допунама правилника о плану и програму наставе и учења општеобразовних предмета средњег стручног образовања и васпитања у подручју*

рада Економија, право и администрација (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 9/19) – економски техничар

- Правилник о плану и програму наставе и учења општеобразовних предмета средњег стручног образовања у подручју рада Трговина, угоститељство и туризам (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 6/18, 13/21, 11/22 и 8/23)
- Правилник о плану и програму наставе и учења стручних предмета средњег стручног образовања у подручју рада Трговина, угоститељство и туризам (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 6/10/20, 14/20, 13/21, 2/22, 11/22 и 8/23)
- Правилнику о изменама Правилника о наставном плану и програму за стицање образовања у трогодишњем и четворогодишњем трајању у стручној школи за подручје рада економија, право и администрација – област право и администрација (Службеном гласнику РС – Просветни гласник» бр. 4/2013)- техничар обезбеђења
- Правилник о допунама правилника о плану и програму наставе и учења општеобразовних предмета средњег стручног образовања и васпитања у подручју рада Економија, право и администрација (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 2/22) – финансијско-рачуноводствени техничар
- Правилник о допуни Правилника о плану и програму наставе и учења стручних предмета средњег стручног образовања и васпитања у подручју рада Економија, право и администрација (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 2/22) – финансијско-рачуноводствени техничар
- Правилник о измени и допунама правилника о наставном плану и програму средњег стручног образовања у подручју рада у подручју рада Економија, право и администрација (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 15/15) – комерцијалиста
- Правилник о допунама правилника о плану и програму наставе и учења општеобразовних предмета средњег стручног образовања и васпитања у подручју рада Трговина, угоститељство и туризам (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 13/21) – трговински техничар
- Правилник о допунама правилника о плану и програму наставе и учења општеобразовних предмета средњег стручног образовања и васпитања у подручју рада Економија, право и администрација (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 6/19) – правно-пословни техничар
- Правилник о допуни Правилника о плану и програму наставе и учења стручних предмета средњег стручног образовања и васпитања у подручју рада Економија, право и администрација (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 6/19) – правно- пословни техничар
- Правилник о стандардима образовних постигнућа за крај средњег образовања и васпитања (Сл. гл. РС бр. 103 од 24. децембра 2024. године)
- Правилник о Програму стручне матуре и завршног испита (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 1/18)
- Правилник о распоређивању ученика за учење кроз рад-дуално образовање (Сл. гл. РС бр. 102/18)
- Правилник о педагошкој норми свих облика образовно –васпитног рада наставника и стручних сарадника у средњој школи (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 1/92, 23/97, 2/00 и 15/19)
- Правилник о степену и врсти образовања наставника из општеобразовних предмета, стручних сарадника и васпитача у стручним школама (Сл. гл. / Пр. гл. РС бр. 04/22, 14/22, 15/22 и 2/25)
- Правилник о степену и врсти образовања наставника стручних сарадника и помоћних наставника у стручним школама у подручју рада економија, право и администрација (Сл. гл. РС/ Пр. гл. 2/25)
- Правилник о степену и врсти образовања наставника стручних сарадника и помоћних наставника у стручним школама у подручју рада трговина, угоститељство и туризам (Сл. гл. / Пр. гл. 14/23)
- Правилник о дозволи за рад наставника, васпитача и стручних сарадника (Сл. гл. РС 22/05, 51/08, 88/15, 105/15, 48/16 и 9/22)
- Правилник о сталном стручном усавршавању и стицању звања наставника, васпитача и стручних сарадника (Сл. гл. РС бр. 109/21)

- *Правилник о програму свих облика рада стручних сарадника (Сл. гл./Пр. гл. РС бр.5/12 и 6/21)*
- *Правилник о ближим условима у погледу простора, опреме и наставних средстава за остваривање наставних планова и програма образовања и васпитања за стручне предмете за образовне профиле у трогодишњем и четворогодишњем трајању у стручним школама у подручју рада економија, право и администрација (Сл. гл./Пр. гл. РС бр. 16/15, 7/16 и 9/19, 3/22, 14/23 и 2/25)*
- *Правилник о ближим условима у погледу простора, опреме и наставних средстава за остваривање наставних планова и програма образовања и васпитања за стручне предмете за образовне профиле у трогодишњем и четворогодишњем трајању у стручним школама у подручју рада Трговина, угоститељство и туризам (Сл. Гл. РС – Просветни гласник", број 16/15, 14/20, 3/22 и 14/23)*
- *Правилник о наставном плану и програму предмета верска настава за средње школе (Пр. гл. РС бр. 6/03, 23/04, 9/05, 11/16)*
- *Правилник о реализацији практичне наставе и професионалне праксе (Сл. гл. РС бр. 112/20)*
- *Правилник о организацији и остваривању екскурзије у средњој школи (Сл. Гл./Пр Гл. РС бр. 30/19)*
- *Правилник о начину обављања организованог превоза деце (Сл. гл. РС бр. 52/19)*
- *Правилник о стандардима квалитета рада установе (Сл. гл. РС бр. 14/18)*
- *Правилник о вредновању квалитета рада усанова (Сл. гл. РС бр. 10/19 и 77/24)*
- *Правилник о Стандардима компетенција за професију наставника и њиховог професионалног развоја (Сл. гл./Пр гл. РС бр. 5/11)*
- *Правилник о стандардима компетенција директора усанова образовања и васпитања, (Сл. гл. РС бр 38/13)*
- *Правилник о програму обуке и полагању испита за лиценцу за директора усанова образовања и васпитања, (Сл. гл. РС бр 77/24)*
- *Правилник о ближим упутствима за утврђивање права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање (Сл. гл. 74/18)*

Основа за израду Школског програма је и Приручник за самовредновање и вредновање рада школе, Извештај о самовредновању рада школе, као и Статут Економске школе којим се регулише процедура рада Стручног актива за развој школског програма.

Као основа на којој сваки наставник и стручни сарадник планира, програмира и реализује свој рад, овај програмски документ, израђен на нивоу школе, мора узети у обзир и образовне потребе ученика, родитеља и локалне заједнице. Зато су, у изради документа, учествовала сва стручна већа Економске школе, уз координацију Стручног актива за развој школског програма, водећи се Стручним упутством о начину израде школске документације.

Треба нагласити да се разрада овог програмског документа конкретно односи и на дефинисање и разраду начина на који ће се планирани задаци и активности реализовати, усклађивање дефинисаних и планираних задатака и активности са потребама и могућностима Школе, избор приоритетних задатака и активности, те, на крају, усклађивање планираних активности са резултатима реализованих активности (важно полазиште у програмирању школског рада представљају резултати евалуације образовно-васпитног рада).

Законска докумената и акти Школе, потом годишњи и оперативни планови рада наставника воде ка операционализацији рада на нивоу сваког одељења и појединачног ученика Економске школе.

Школа у складу са Законом доноси Школски програм на период од четири године. Поједини делови Школског програма иновирају се и надограђују у току његовог

остваривања, а свака промена у наредне четири године се приказује кроз измене и допуне Школског програма.

Школски програм омогућава оријентацију ученика и родитеља, односно старатеља у избору школе, праћење квалитета образовно-васпитног процеса и његових резултата, као и процену индивидуалног рада и напредовања сваког ученика.

Садржи програме за четворогодишње образовне профиле: економски техничар, финансијско-рачуноводствени техничар, правно-пословни техничар, комерцијалиста, службеник у банкарству и осигурању, пословни администратор, царински техничар, туристички техничар и трговински техничар.

1.ЦИЉЕВИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

Школским програмом ближе се одређује начин на који школа образује и васпитава ученике ради стицања знања, вештина и ставова неопходних за даље образовање и запошљавање, успоставља организациону структуру засновану на тимском раду и одговорности сваког запосленог за остваривање утврђених циљева, као и повезивање са репрезентативним синдикатима и удружењима послодаваца и преузимање свог дела одговорности за развој друштвене средине.

Школски програм обухвата све садржаје, процесе и активности усмерене на остваривање принципа, циљева и стандарда постигнућа, и задовољење општих и специфичних образовних интереса и потреба ученика, родитеља, односно старатеља и локалне самоуправе, а у складу са оптималним могућностима школе.

Школски програм се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а узимајући у обзир развојни план школе, у складу са Законом.

Циљеви Школског програма су циљеви образовања и васпитања ученика:

- Остваривање пуног интелектуалног, емоционалног, социјалног и физичког развоја сваког ученика у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
- Стицање квалитетних знања, вештина и ставова који су свима неопходни за лично остварење и развој, инклузију, наставак школовања и запослење;
- Разијање језичких, математичких и научних компетенција, као и међупредметних компетенција – дигиталних, учења како се учи, међуљудских и грађанских компетенција и културног изражавања;
- Развој ставралачких способности, креативности, естетске перцепције и укуса;
- Развој способности проналажења, анализирања, примене и саопштавања информација, уз вешто и ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија;
- Оспособљавање за решавање проблема, повезивање и примену знања и вештина у даљем образовању, професионалном раду и свакодневном животу ради унапређења личног живота и економског, социјалног и демократског развоја друштва;
- Развој свести о себи, самоиницијативе, способности самовредновања и изражавања свог мишљења;
- Оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;

- Развој и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
- Развој свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине, еколошке етике и заштите животиња;
- Развој способности комуницирања, дијалога, осећања солидарности, квалитетне и ефикасне сарадње са другима и способности за тимски рад и неговање другарства и пријатељства;
- Развијање способности за улогу одговорног грађанина, за живот у демократски уређеном и хуманом друштву заснованом на поштовању људских и грађанских права, права на различитост и бризи за друге, као и основних вредности правде, истине, слободе, поштења и личне одговорности;
- Формирање ставова, уверења и система вредности, развој личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности држави Србији, поштовање и неговање српског језика, традиције и културе српског народа, националних мањина, и етничких заједница, других народа, развијање мултикултурализма, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
- Развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости;
- Повећање образовног нивоа становништва и развој Републике Србије као државе засноване на знању.

Уз Годишњи програм рада школе и Развојни план, Школски програм је један од најважнијих докумената школе који обезбеђује остваривање наставних планова и програма, потреба ученика и родитеља, потреба школе и јединице локалне самоуправе.

Школски програм се израђује по образовним захтевима, за сваки предмет, сваки разред и за све ваннаставне активности које се реализују на нивоу разреда, профила или школе

- обавезни део наставног плана и програма
- изборни део наставног плана и програма
- факултативни део наставног плана и програма

Обавезни део наставног плана и програма садржи основне предмете и садржаје који су обавезни за све ученике одређеног нивоа и врсте образовања.

Изборни део обухвата изборне предмете и садржаје програма по нивоима и врстама образовања од којих ученик бира један или више предмета према својим склоностима. Обавезни изборни програм је Грађанско васпитање и Верска насава.

Факултативни део обухвата предмете који се задовољавају интереси ученика у складу са могућностима школе. Сходно томе организоваће се додатна настава, биће понуђен различит избор секција, у школи врло успешно ради хор, интензиван је рад јачког парламента, урађен је и усвојен план ученичких екскурзија, а школа ће бити активнија у културним и јавним дешавањима у свом месту и околини.

Индивидуални образовни планови свих ученика који се образују по индивидуалном образовном плану чине прилог школског програма.

Школски програм Економске школе садржи две целине.

Прва целина се односи на наставне предмете по образовним профилима и начине остваривања принципа, циљева и исхода образовања и стандарда постигнућа и начин и поступак остваривања прописаних планова и програма наставе и учења.

Другу целину чине посебни програми и односе се на све видове подршке коју школа пружа ученицима.

2. НАЗИВ, ВРСТА И ТРАЈАЊЕ ПРОГРАМА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА КОЈЕ ШКОЛА ОСТВАРУЈЕ И ЈЕЗИК НА КОМЕ СЕ ОСТВАРУЈЕ ПРОГРАМ

Економска школа у Ужицу је школа средњег стручног образовања и васпитања са подручјима рада: економија, право и администрација, трговина, угоститељство и туризам.

Наставни програми образовања и васпитања се остварују на српком језику.

Школским програмом Економске школе обухваћени су програми образовања за редовне ученике, ванредне ученике, преквалификације и доквалификације.

I У подручју рада економија, право и администрација, Школским програмом су обухваћени следећи образовни профили у четворогодишњем трајању:

- Економски техничар
- Комерцијалиста
- Финансијско-рачуноводствени техничар
- Право-пословни техничар

II У подручју рада Трговина, угоститељство и туризам, Школским програмом су обухваћени образовни профил у четворогодишњем трајању:

- Туристички техничар
- Трговински техничар

3. ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ, ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ И МОДУЛИ ПО ОБРАЗОВНИМ ПРОФИЛИМА И РАЗРЕДИМА

Наставни планови и програми за општеобразовне, стручне и изборне предмете, професионалну праксу и практичну наставу, стандарди квалификација, начин остваривања матурског испита, циљеви и исходи образовања, наставна средства, облици рада и методе рада, корелација са другим предметима, начини праћења и оцењивања ученика за образовне профиле: економски техничар, финансијско-рачуноводствени техничар, правно-пословни техничар, комерцијалиста, туристички техничар, трговински техничар од првог до четвртог разреда преузети са линка

<http://www.eksue.edu.rs/Ekonomska.rs/PDF/Skolски%20program%202025-2026.zip>

Наведени наставни планови и програми за све образовне профиле по разредима су детаљно разрађени у Анексу Школског програма и чине његов саставни део.

4. НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА И СТАНДАРДА ПОСТИГНУЋА

4.1. Начин остваривања принципа у образовно-васпитном раду

Наставни принципи, тј. начела су основна правила и законитости којима се руководи наставник у наставном раду да би успешно остварио његове задатке.

Од посебног значаја су:

1. Начело систематичности и поступности

– систематичност подразумева обраду наставних садржаја у одређеном логичком редоследу, са наглашеним упориштима око којих се концентришу остали садржајни елементи

– поступност је прелаз од лакшег ка тежем, од једноставног ка сложеном, од познатог ка непознатом, од конкретног ка апстрактном

– градиво се излаже поступно у једној години и слојевито гледајући све године у пресеку

– у свакој следећој години се понавља познато и на то додаје ново знање

2. Начело примерености и напора

– настава по садржају и начину рада не би смела бити ни претешка ни прелака

– сви задаци морају бити из ученику познатих подручја

– корелација са другим наставним предметима како би се задали примерени задаци

3. Начело пажње

– пажња осигурава усвајање чињеница, апстрактност усвајање генерализација

– све што се може показати практично или нацртати има већу вредност од усменог препричавања

– у осигурању пажње важна је улога мултимедије

4. Начело индивидуализације и социјализације

– поштују се индивидуалне карактеристике ученика тако да сваки ученик напредује својим темпом

– развој интерперсоналних односа међу ученицима у разреду

5. Начело активности и развоја

– знање и способности стичу се властитом активношћу што води до развоја личности

– успех ученика у настави пропорционалан је уделу властите активности

6. Начело рационализације и економичности

– постићи највећи могући учинак са што мањим утрошком времена, средстава и снага

7. Начело трајности усвојених знања

- усвајање елементарних знања из општеобразовних и стручних предмета која су потребна за решавање разноврсних изазова у пракси
- усвојена знања стога треба да буду трајна што се постиже организованим обнављањем и применом
- с обзиром на чињеницу да се највише заборавља непосредно после учења приступа се понављању претходно обрађеног градива на крају сваког наредног часа обраде нових наставних јединица

8. Начело јединства теорије и праксе

- остварује се константним указивањем на практичну примену теоријских знања пре или након излагања наставника
- мотивацијом ученика

Годишњи план рада, а нарочито његови елементи који се односе на планирање наставе (глобални и оперативни планови рада наставника) темеље се на овим принципима.

4.2. Начин остваривања циљева у образовно-васпитном раду

Економска школа тежи да оснажи своје ученике и професоре кроз савремене приступе настави како би у потпуности спровела циљеве образовања и васпитања:

- пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са узрастом, развојним потребама и интересовањима
- унапређење језичке, математичке, научне, уметничке, културне, техничке, информатичке писмености, што је неопходно за наставак образовања и професионални развој
- стицање квалитетних знања, вештина и ставова који су свима неопходни за лично остварење и развој, инклузију и запослење
- подршка развоју међупредметних компетенција, јер међупредметне компетенције обезбеђују ученицима успешно сналажење у свакодневном животу и раду
- развој стваралачких способности и креативности
- развој способности проналажења, анализирања, примене и саопштавања информација, уз вешто и ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија
- оспособљавање за решавање проблема, повезивање и примену знања и вештина у даљем образовању, професионалном раду и свакодневном животу ради унапређења личног живота и економског, социјалног и демократског развоја друштва
- развој мотивације за учење, оспособљавање за самостално учење и образовање током целог живота и укључивање у међународне образовне и професионалне процесе
- развој свести о себи, развој самоиницијативе, способности самовредновања и изражавања свог мишљења
- оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота
- развој и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности
- развој свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине, еколошке етике и заштите животиња

- развој способности комуницирања, дијалога, осећања солидарности, квалитетне и ефикасне сарадње са другима и способности за тимски рад, неговање другарства и пријатељства
- развијање способности за улогу одговорног грађанина
- формирање ставова, уверења и система вредности, развој личног националног идентитета, поштовање и неговање традиције и културе свог народа као и националних мањина, етничких заједница и других народа, развијање мултикултурализма, поштовање и очување националне и светске културне баштине
- развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости
- повећања образовног нивоа становништва и развој Републике Србије као државе засноване на знању

Циљеви учења и наставе представљају очекивања и намере о ономе шта ученици треба да знају, разумеју или могу да ураде након одређеног периода учења.

Наставни циљеви Економске школе су подељени у три главне категорије.

1. **материјални (образовни, когнитивни)** – шта ученик треба да научи, која знања, у којем облику и интензитету, које вештине ученик усваја у процесу наставе
2. **функционални (формативни)** – које сазнајне способности и форме мисаоних процеса се развијају у конкретним условима наставног процеса
3. **васпитни** – које особине личности ученика се формирају у процесима наставе

У Економској школи се користи ревидирана Блумова таксономија образовних циљева.

4.3. Начин остваривања исхода у образовно-васпитном раду

Општи исходи образовања и васпитања резултат су целокупног процеса образовања и васпитања којим се обезбеђује да ученици и одрасли стекну знања, вештине и вредносне ставове који ће допринети њиховом развоју и успеху, развоју и успеху њихових породица, заједнице и друштва у целини.

Систем образовања и васпитања мора да обезбеди све услове да деца, ученици и одрасли постижу опште исходе, односно буду оспособљени да:

- 1) усвајају и изграђују знање, примењују и размењују стечено знање,
- 2) науче како да уче и да користе свој ум,
 - 2а) овладају знањима и вештинама потребним за наставак школовања и укључивање у свет рада,
- 3) идентификују и решавају проблеме и доносе одлуке користећи критичко и креативно мишљење,
- 4) раде ефикасно са другима као чланови тима, групе, организације и заједнице,
- 5) одговорно и ефикасно управљају собом и својим активностима,
- 6) прикупљају, анализирају, организују и критички процењују информације,
- 7) ефикасно комуницирају користећи се разноврсним вербалним, визуелним и симболичким средствима,
- 8) ефикасно и критички користе научна и технолошка знања, уз показивање одговорности према свом животу, животу других и животној средини,

9) схватају свет као целину повезаних система и приликом решавања конкретних проблема разумеју да нису изоловани,

10) покрећу и спремно прихватају промене, преузимају одговорност и имају предузетнички приступ и јасну оријентацију ка остварењу циљева и постизању успеха.

Остваривање општих исхода образовања и васпитања обезбеђује се образовно-васпитним процесом на свим нивоима образовања, кроз све облике, начине и садржаје рада.

4.4. Начин остваривања стандарда постигнућа

Стандарди постигнућа јесу скуп исхода образовања и васпитања који се односе на сваки ниво, циклус, врсту образовања, образовни профил, разред, предмет, односно модул.

Општи стандарди постигнућа утврђују се на основу општих исхода образовања и васпитања по нивоима, циклусима и врстама образовања и васпитања, односно образовним профилима.

Посебни стандарди постигнућа утврђују се према разредима, предметима, односно модулима, на основу општих исхода образовања и васпитања и општих стандарда постигнућа.

На основу члана 14. став 1. тачка 5) подтачка (1) Закона о основама образовања и васпитања ("Службени гласник РС", бр. 72/09, 52/11 и 55/13), Национални просветни савет донео је Правилник о општим стандардима образовних постигнућа за крај општег средњег образовања и средњег стручног образовања у делу општеобразовних предмета. Правилник је објављен у "Службеном гласнику РС", бр. 103/2024 од 24.12.2024. године. Овим правилником утврђени су општи стандарди образовних постигнућа за крај општег средњег образовања и средњег стручног образовања у делу општеобразовних предмета за међупредметне компетенције и наставне предмете: Биологија, Филозофија, Физичко и здравствено васпитање, Физика, Географија, Хемија, Историја, Музичка култура, Психологија, Рачунарство и информатика, Социологија, Српски језик и књижевност, Математика, Ликовна култура, Страни језици – први страни језик и Страни језици – други страни језик.

4.4.1. Општи стандарди постигнућа за крај општег средњег образовања и васпитања и средњег стручног образовања и васпитања у делу општеобразовних предмета

4.4.1.1. Српски језик и књижевност

Општа предметна компетенција

Има знања из области српског језика и српске и светске књижевности. Влада усменом и писаном комуникацијом: говори и пише поштујући књижевнојезичку норму, уобличава логичан и стилски складан говорени и писани текст, разуме и критички промишља оно што прочита, има развијен речник. Чита, доживљава и тумачи књижевно дело; користи читање да боље разуме себе, друге и свет око себе; прочитао је најважнија књижевна дела из националне и светске културне баштине. Има навику и потребу да развија говорну и читалачку културу, како ради сопственог усавршавања тако и ради очувања и богаћења националне културе.

Основни ниво

Говори јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму; има културу слушања туђег излагања. Саставља једноставнији говорени или писани текст који је логичан, добро структуриран и стилски складан; користи оба писма (дајући предност ћирици), влада основним писаним жанровима потребним за школовање и учешће у друштвеном животу. У различите сврхе чита књижевне и неуметничке текстове средње тежине, разуме књижевни и неуметнички текст средње сложености и критички промишља једноставнији књижевни и неуметнички текст.

Има основна знања о језику уопште; разликује књижевни српски језик од дијалекта и има потребу да учи, чува и негује књижевни језик. Има основна знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и зна да примени одређена граматичка правила у говору и писању. Има развијен речник, у складу са средњим нивоом образовања, а речи употребљава у складу са приликом.

Познаје ауторе дела из обавезног школског програма и локализује их у контекст стваралачког опуса и у књижевноисторијски контекст. Наводи основне књижевноисторијске и поетичке одлике стилских епоха, праваца и формација у развоју српске и светске књижевности и повезује их са делима и писцима из обавезне лектире школског програма. Уочава и примерима аргументује основне поетичке, језичке, естетске и структурне особине књижевних дела из обавезне школске лектире. Формира читалачке навике и знања схватајући значај читања за сопствени духовни развој.

Средњи ниво

Говори пред аудиторијумом о темама из области језика, књижевности и културе; саставља сложенији говорени или писани текст, прецизно износећи идеје; у различите сврхе чита теже књижевне и неуметничке текстове и има изграђен читалачки укус својствен образованом човеку; разуме и критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст.

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету. Зна основне особине дијалеката српског језика и смешта развој књижевног језика код Срба у друштвени, историјски и културни контекст. Има шира знања о гласовима, речима и реченицама српског језика и та знања уме да примени у говору и писању. Има богат речник и види језик као низ могућности које му служе да се прецизно изрази.

Тумачи кључне чиниоце структуре књижевног текста као и његове тематске, идејне, поетичке, стилске, језичке, композиционе и жанровске особине. Познаје књижевне термине и адекватно их примењује у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом. Самостално уочава и анализира проблеме у књижевном делу и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Користи препоручену и ширу, секундарну литературу у тумачењу књижевних дела предвиђених програмом.

Напредни ниво

Дискутује о сложеним темама из језика, књижевности и културе које су предвиђене градивом; има развијене говорничке вештине; пише стручни текст на теме из језика и књижевности; продубљено критички промишља сложенији књижевни и неуметнички текст, укључујући и ауторове стилске поступке; изграђује свест о себи као читаоцу.

Има детаљнија знања о језику уопште, као и о граматички српског језика. Има основна знања о реченицама и структури речничког чланка. Критички чита, тумачи и вреднује сложенија књижевна дела из обавезног школског програма, као и додатна (изборна). Користи више метода, гледишта и компаративни приступ у тумачењу књижевног текста. Свој суд о књижевном делу аргументовано износи стално имајући на уму примарни текст, као и друге текстове, анализирајући и поредећи њихове

поетичке, естетске, структурне и лингвистичке одлике, укључујући и сложеније стилске поступке. Шири читалачка знања и примењује стратегије читања које су усаглашене са типом књижевног дела и са читалачким циљевима (доживљај, истраживање, стваралаштво).

Специфична предметна компетенција: ЈЕЗИК

Основни ниво

Има основна знања о томе шта је језик уопште и које функције има; поштује свој језик и поштује друге језике. Зна основне податке о дијалектима српског језика и о дијалекатској основи књижевног језика; подједнако цени екавски и ијекавски изговор као равноправне изговоре српског књижевног језика; има основна знања о развоју књижевног језика, писма и правописа код Срба. Има основна знања о гласовима српског језика; познаје врсте и подврсте речи, примењује језичку норму у вези са облицима речи и у вези са њиховим грађењем; правилно склапа реченицу и уме да анализира реченице грађене по основним моделима. Има основна знања о значењу речи; познаје најважније речнике српског језика и уме да се њима користи. Уме да износи властите ставове говорећи јасно и течно, поштујући књижевнојезичку норму и правила учтивости; има културу слушања туђег излагања. Овладао је складним писањем једноставнијих форми и основних жанрова (писмо, биографија, молба, жалба, захтев, ПП презентација и сл.), користећи компетентно оба писма, дајући предност ћирилици и примењујући основна правила језичке норме. На крају школовања саставља матурски рад поштујући правила израде стручног рада.

Средњи ниво

Има шира знања о језику уопште и основна знања о језицима у свету, њиховој међусобној сродности и типовима. Зна основне особине дијалеката српског језика и основна правила екавског и ијекавског изговора. Има шира знања о гласовима српског језика; зна правила о наглашавању речи и разликује књижевни од некњижевног акцента; има шира знања о врстама и подврстама речи, њиховим облицима и начинима њиховог грађења; познаје врсте реченица и анализира реченице грађене по различитим моделима. Има богат речник и уме да употреби одговарајућу реч у складу са приликом; усмерен је ка богаћењу сопственог речника. Изражајно чита и негује сопствени говор. Саставља сложеније писане текстове о различитим темама поштујући језичку норму. Користи стручну литературу и пише складно извештај и реферат.

Напредни ниво

Има детаљнија знања о језику уопште и детаљнија знања о граматици српског језика (акцентима, саставу речи, значењу падежа и глаголских облика, структури реченице); познаје структуру речничког чланка. Говори о одабраним темама као вешт говорник; пажљиво слуша и процењује вербалну и невербалну реакцију свог саговорника и томе прилагођава свој говор. Складно пише есеј, стручни текст и новински чланак доследно примењујући књижевнојезичку норму.

Специфична предметна компетенција: КЊИЖЕВНОСТ

Основни ниво

Редовно чита књижевна дела из обавезног школског програма, зна значајне представнике и дела из светске и српске књижевности. Укратко описује своја осећања и доживљај књижевног или другог уметничког дела. Уочава и наводи основне поетичке, естетске и структурне особине књижевног и неуметничког текста погодно за обраду градива из језика и књижевности; уме да их именује и илуструје. Разуме

књижевни и неуметнички текст: препознаје њихову сврху, издваја главне идеје текста; прати развој одређене идеје у тексту; наводи примере из текста и цитира део/делове да би анализирао текст или поткрепио сопствену аргументацију; резимира и парафразира делове текста и текст у целини. Издвојене проблеме анализира у основним слојевима значења. Основне књижевне термине доводи у функционалну везу са примерима из књижевног текста. Разуме зашто је читање важно за формирање и унапређивање своје личности, богаћење лексичког фонда. Развија своје читалачке способности. Разуме значај књижевности за формирање језичког, литерарног, културног и националног идентитета. Схвата значај очувања књижевне баштине и књижевне културе.

Средњи ниво

Тумачи књижевна дела из обавезног школског програма и поседује основна знања о књижевноисторијском и поетичком контексту који та дела одређује. Самостално уочава и анализира значењске и стилске аспекте књижевног дела и уме да аргументује своје ставове на основу примарног текста. Разуме и описује функцију језика у стваралачком процесу. У тумачењу књижевног дела примењује адекватне методе и гледишта усклађена са методологијом науке о књижевности. Познаје књижевнонаучне, естетске и лингвистичке чињенице и уважава их приликом обраде појединачних дела, стилских епоха и праваца у развоју српске и светске књижевности. На истраживачки и стваралачки начин стиче знања и читалачке вештине, који су у функцији проучавања различитих књижевних дела и жанрова и развијања литерарног, језичког, културног и националног идентитета. Има изграђене читалачке навике и читалачки укус својствен културном и образованом човеку. Примењује сложене стратегије читања. Мења аналитичке приступе за које оцени да нису сврсисходни. Процењује колико одређене структурне, језичке, стилске и значењске одлике текста утичу на његово разумевање.

Напредни ниво

Анализира поетичке, естетске и структурне одлике књижевног текста. Поуздано позиционира књижевни текст у књижевнотеоријски и књижевноисторијски контекст. Примењује одговарајуће поступке тумачења адекватне књижевном делу и њима сагласну терминологију. Користи више метода и гледишта и компаративни приступ да употпуни своје разумевање и критички суд о књижевном делу. Самостално уочава и тумачи проблеме у књижевном делу и своје ставове уме да аргументује на основу примарног текста и литерарно-филолошког контекста. Критички повезује примарни текст са самостално изабраном секундарном литературом. Самостално одабира дела за читање према одређеном критеријуму, даје предлоге за читање и образлаже их. Познаје и примењује начине/стратегије читања усаглашене са типом текста (књижевним и неуметничким) и са жанром књижевног дела. Разуме улогу читања у сопственом развоју, али и у развоју друштва. Има развијену, критичку свест о својим читалачким способностима.

4.4.1.2. Страни језик – први страни језик

Општа предметна компетенција

Општа предметна компетенција, или вишејезична комуникативна компетенција, обухвата поседовање свести о језицима као комуникационим средствима, стицање и континуирано развијање језичке писмености и способности коришћења најмање два страна језика, схватање повезаности између језика и културних идентитета и уважавање језичке и културне разноликости. Она омогућава ученицима да реализују активности користећи језичка средства за писану и усмену комуникацију, у приватном,

јавном, образовном и професионалном контексту, у формалним и неформалним комуникативним ситуацијама. Поседовање вишејезичне комуникативне компетенције ученицима омогућава проналажење, прикупљање, обрађивање, критичку обраду и коришћење извора и садржаја информација. Знања, умења и ставови који чине вишејезичну комуникативну компетенцију ученике оспособљавају за учешће у разноврсним активностима у националном и интернационалном окружењу, за развој критичког мишљења и расуђивања, креативности, иновативности и естетичког осећаја, као и за сарадњу са другима уз поштовање културних различитости и развијање толерантности, емпатије и друштвено одговорног деловања. Учењем страних језика, користећи различита медијска средства, ученици унапређују стратегије учења и рада, развијају функционалну и дигиталну писменост и оспособљавају се за целоживотно учење и употребу страних језика у даљем образовању, у професионалном окружењу и приватном контексту.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици углавном правилно изговарају све гласове и гласовне групе, уз поштовање акценатско-интонацијских правила, уз евентуална одступања која не ометају суштински комуникацију. Записују речи и изразе и примењују фреквентна правописна правила уз повремена одступања од норме која углавном не доводе до неспоразума. Углавном исправно користе једноставне граматичке елементе и конструкције; познају и са извесном тачношћу користе и ограничени репертоар сложенијих граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке. Разумеју и користе најчешће једноставан и фреквентан вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији у свакодневним ситуацијама и на теме из приватног, јавног и образовног домена, уз грешке, омашке и непрецизности које повремено ремете комуникацију. Уочавају главне сличности и разлике међу фреквентнијим лексичким елементима и морфосинтаксичким конструкцијама матерњег и страног језика. Познају и разумеју основне сличности и разлике између своје културе и културе (култура) језика који уче; препознају најкритичније осетљиве теме и у тематски познатим и узрасно блиским ситуацијама отклањају неспоразуме у комуникацији. Поседују општа знања о специфичностима свакодневног живота, друштва и развоја циљне културе, разумеју утицај основних природних и друштвених појава на процесе у властитој и циљној култури, као и положај земаља и заједница циљног језика у свету и њихову везу са властитом културом. Познају кључне стратегије и средства комуникације и поседују развијене основе функционалне и дигиталне писмености.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици уочавају, разумеју и интерпретирају вербалне и невербалне садржаје порука на страном језику и процењују релевантност језичких елемената у комуникативном чину. Ради остваривања комуникативне намере примењују различите стратегије и средства комуникације, укључујући дигиталне алате. Разумеју појмове, идеје и информације из усмених, писаних и мултимодалних текстова у вези са блиским и познатим темама и тумаче њихова експлицитна и имплицитна значења. За потребе информисања, забаве, естетског доживљаја и решавања проблема у образовним и ваншколским ситуацијама користе страни језик, повезујући га са знањима и вештинама из матерњег и других језика које користе. Претражују, идентификују по релевантности и селективно користе текстуалне, визуелно-текстуалне и мултимедијалне изворе и садржаје и критички процењују њихов значај и поузданост. Усвојене концепте и методе рада употребљавају у разноврсним активностима, укључујући и оне у

дигиталном окружењу, у циљу решавања задатака и повезивања знања у приватном, образовном и стручном домену.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици учествују у једноставнијим комуникационим ситуацијама, разумеју усмене, писане и мултимодалне поруке о блиским темама, појавама и догађајима. Користе језик у једноставнијим активностима усмене и писане продукције и интеракције у приватном, образовном и стручном домену (садржајна размена информација о личностима, догађајима, појавама, исказивање ставова, идеја и мишљења, допадања и недопадања), уз релативно спонтано успостављање ефикасног социјалног контакта. Прихватају и поштују разлике које постоје између властите и културе циљног језика и умеју да прилагоде вербално и невербално понашање основним комуникативним конвенцијама. Негују став отворености и ра дозналости према култури циљног језика и показују вештине за критичко истраживање и разумевање властите културе и културе циљног језика.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

Основни ниво

- СЈ1.СО.О.1.5. Разумеју и користе ограничен вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на теме из приватног, јавног и образовног домена, уз грешке и омашке које повремено отежавају комуникацију.
- СЈ1.СО.О.1.7. Поседују знања у вези са властитом и културама језика које уче, разумеју, тумаче и пореде појаве и процесе из свакодневне културе и традиције, о којима сазнају усменим, писаним и дигиталним путем.
- СЈ1.СО.О.2.2. Користе страни језик у усменој и писаној комуникацији примењујући различите стратегије планирања излагања и саопштавања, организације текста и самопровере, уз употребу релевантних дигиталних алата.
- СЈ1.СО.О.3.3. Разумеју општи смисао и најважније појединости кратких, стилски и лексички једноставних информативних, инструкционих, рекламних, научно-популарних, књижевних текстова и преписки на конкретне и блиске теме (из свакодневног живота) и распознају основну нит аргументације, у приватном, јавном и образовном домену. Сажимају општи смисао/главну поруку и класификују појединости према значају.
- СЈ1.СО.О.3.5. Описују људе, појаве и предмете из непосредног окружења и домена личног интересовања, на једноставан и претежно конвенционалан начин, дају једноставнија објашњења о дешавањима у садашњости, прошлости и будућности, на блиске теме, уз претходну припрему и помоћ визуелне презентације.
- СЈ1.СО.О.3.7. Пишу једноставне текстове према моделу (уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона и детаљних упутстава) и резимирају прочитани текст или медијски приказ о блиским темама из приватног, јавног и образовног домена, износећи сопствене утиске, планове, очекивања, осећања, личне ставове и мишљења, уз употребу релевантних дигиталних алата. Из личних потреба и побуда стварају једноставније текстуалне жанрове, развијајући сопствене стваралачке способности и креативност.
- СЈ1.СО.О.3.8. Попуњавају формуларе, упитнике и различите обрасце у приватном, јавном и образовном домену; пишу краће белешке и једноставније поруке, мејлове, СМС поруке, краћа формална и неформална писма у којима траже и преносе релевантне информације, мишљења, утиске, планове, осећања и идеје користећи адекватан регистар и језичка средства, уважавајући културне различитости, показујући емпатију и спремност на сарадњу.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици углавном правилно изговарају све гласове и гласовне групе, укључујући и комплексније комбинације гласова, уз поштовање акценатско- интонацијске природе, или уз евентуалне мање упадљиве неправилности које не угрожавају комуникацију. Познају и уз приличну ортографску тачност примењују већину правописних правила, уз повремена одступања која не доводе до неспоразума у комуникацији. Исправно користе једноставне граматичке елементе и конструкције; познају и са приличном тачношћу користе и одређени број сложенијих граматичких елемената и конструкција, укључујући и фреквентније изузетке. Разумеју и углавном адекватно користе једноставнији вокабулар и одређени број фреквентнијих сложених форми у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији, на познате теме из приватног, јавног и образовног домена, уз ситније грешке и омашке које углавном не ремете комуникацију. Уочавају главне сличности и разлике међу фреквентнијим лексичким елементима и морфосинтаксичким конструкцијама матерњег и страног језика. Разумеју, прихватају и знају да објасне разлике између властите културе и културе (културa) језика који уче и знају да прилагоде своје вербално и невербално понашање основним конвенцијама. Ученици поседују детаљнија и специфичнија знања о свакодневном животу, друштву и развоју стране културе, разумеју утицај природних и друштвених појава на процесе у властитој и култури страног језика, као и положај земаља и заједница циљног језика у свету и њихову везу са властитом културом и другим најближим културама. Поседују релативно развијену функционалну и дигиталну писменост.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици уочавају, схватају и интерпретирају вербалне и невербалне садржаје сложенијих порука на страном језику и процењују релевантност језичких елемената у комуникативном чину. Ради остваривања комуникативне намере примењују разноврсне стилове, стратегије и средства комуникације, укључујући дигиталне алате. Разумеју и примењују различите стратегије учења и критички анализирају и планирају сопствени напредак. Разумеју појмове, идеје и информације из усмених, писаних и мултимодалних текстова, критички их тумаче и изводе закључке о њиховом експлицитном и имплицитном значењу. За потребе информисања, забаве, естетског доживљаја и решавања проблема у образовним и ваншколским ситуацијама функционално примењују страни језик, повезујући га са знањима и вештинама из матерњег и других језика које користе. Претражују, идентификују по релевантности, парафразирају уз помоћ смерница и селективно користе текстуалне, визуелно-текстуалне и мултимедијалне изворе и садржаје и критички процењују њихов значај и поузданост. Усвојене концепте и методе рада употребљавају у новим ситуацијама, укључујући и оне у дигиталном окружењу, у циљу решавања задатака и повезивања знања у приватном, јавном, образовном и стручном домену.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици учествују у разноврсним комуникационим ситуацијама, разумеју усмене, писане и мултимодалне поруке о различитим темама, појавама и догађајима. Користе језик у разноврсним активностима усмене и писане продукције и интеракције (давање и тражење, тј. размена информација о личностима, догађајима, појавама, једноставно исказивање идеја и мишљења) у приватном, јавном и образовном домену уз успостављање ефикасног социјалног контакта. Ученици прихватају разлике које постоје између властите и културе циљног језика и умеју да прилагоде понашање комуникативним конвенцијама. Негују став отворености према култури циљног језика

и показују вештине за критичко истраживање и разумевање властите културе и културе циљног језика. Ученици учествују у комуникацији на интернету помоћу примерених језичких алата и у раду на заједничким документима који се користе у приватном, јавном и образовном домену.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

Средњи ниво

- СЈ1.СО.С.1.5. Разумеју и користе адекватан вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на теме из приватног, јавног, образовног и стручног домена, уз ограничену могућност варирања и повремене грешке и омашке.
- СЈ1.СО.С.1.7. Поседују знања у вези са властитом и културама језика које уче, разумеју, тумаче и анализирају појаве и процесе из свакодневне културе, баштине и традиције, о којима сазнају усменим, писаним и дигиталним путем.
- СЈ1.СО.С.2.2. Користе страни језик у усменој и писаној комуникацији, углавном успешно примењујући разноврсне стратегије планирања излагања и саопштавања, организације текста и самопровере и уз употребу различитих дигиталних алата.
- СЈ1.СО.С.3.2. Разумеју општи садржај и најважније појединости (укључујући околности комуникативне ситуације, заплет и епилог, хронологију дешавања у једноставнијим цртама, основне узрочно-последичне аспекте, међусобне односе, ставове и мишљења и аргументацију актера) у директној интеракцији двоје или више саговорника или у краћим медијски подржаним аудио и аудио- визуелним формама у којима се исказују ставови и мишљења, прате нит аргументације, уколико се користи стандардни језик, говори разговетно, споријим темпом и добром дикцијом. Интерпретирају главне поруке и преносе сопствене ставове као и ставове саговорника у вези са блиским темама из приватног, јавног, образовног и стручног домена.
- СЈ1.СО.С.3.5. Причају и излажу, на једноставан и систематичан начин, о догађајима, сопственим искуствима и доживљајима, препричавају туђе, стварне и фикционалне приказе, описују људе, појаве, предмете, чињенице из ужег личног и друштвеног окружења и домена интересовања, уз претходну припрему и евентуалну помоћ визуелне презентације, дајући, уколико је потребно, додатна једноставнија објашњења, информације, примере.
- СЈ1.СО.С.3.7. Пишу једноставније текстове о блиским темама из приватног, јавног, образовног и стручног домена, с предлошком или без њега (једноставније есеје, сажетке књига, филмова, описе табела и графикона), износећи, на креативан начин, сопствене утиске, планове, очекивања, личне ставове, мишљења, релевантне информације и објашњења; разрађују, систематизују, интерпретирају садржаје из неколико извора, користећи адекватан регистар и језичка средства у односу на врсту текста који пишу и уз употребу различитих дигиталних алата. Развијају сопствене стваралачке способности и креативност у једноставнијим текстуалним жанровима.
- СЈ1.СО.С.3.8. Пишу једноставније поруке, мејлове, СМС поруке, извештаје, формална и неформална писма, у приватном, јавном, образовном и стручном домену, у којима траже или преносе релевантне информације и мишљења, идеје, осећања, ставове, саопштавају новости, реагују адекватно на ставове и мишљења других, користећи адекватан регистар и језичка средства, уважавајући културне различитости, показујући емпатију и спремност на сарадњу.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици исправно изговарају све гласове и гласовне групе поштујући прозодијска правила у складу са говорном ситуацијом, несметано одржавајући комуникацију.

Познају и исправно примењују правописна правила уз уважавање фреквентнијих изузетака и разумеју и анализирају основне принципе правописних норми, њихових подударана и одступања у матерњем и циљном језику. Познају и исправно користе већину правила и образаца за грађење граматичких облика променљивих врста речи и творбу лексема, укључујући и важније изузетке од правила и мање фреквентне облике, уз повремене омашке које не ремете успешно и несметано одвијање комуникације како у једноставним и познатим тако и у непредвидивим и мање познатим ситуацијама. Познају и исправно користе и варирају сложеније синтаксичке структуре у циљу постизања кохезије исказа и текста уз повремене омашке које не ремете комуникацију. Разумеју и користе богат и разноврстан вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на познате и мање познате теме из приватног, јавног, образовног и стручног домена, функционално и креативно варирајући формулације уз повремене омашке. Разумеју принципе функционисања језичких система и језичког раслојавања, улоге језика у језичкој заједници, сличности и разлике заједница које користе циљни и матерњи језик. Поседују знања у вези са властитом и културама језика које уче, разумеју, анализирају и критички промишљају појаве, процесе, догађаје и личности из свакодневног, културног, научног и друштвеног савременог контекста, о којима сазнају путем различитих медија и које доводе у везу са савременим друштвом. Ученици поседују специфична знања везана за свакодневни живот, друштво и развој културе (културâ) циљног језика; критички разумеју и пореде утицај природних и друштвених појава на процесе у властитој и култури (културама) циљног језика, као и положај земаља и заједница циљног језика у свету и њихову везу са властитом културом и другим културама.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици уочавају, схватају и интерпретирају вербалне и невербалне садржаје сложених порука на страном језику и владају већином језичких елемената у комуникативном чину. Ради остваривања комуникативне намере ефикасно примењују разноврсне стилове, стратегије и средства комуникације, укључујући дигиталне алате. Разумеју појмове, идеје и информације из усмених, писаних и мултимодалних текстова, постављају и ревидирају хипотезе и изводе закључке о њиховом експлицитном и имплицитном значењу. За потребе информисања, забаве, естетског доживљаја и решавања проблема у школском и ваншколском контексту користе страни језик креативно примењујући знања и вештине из матерњег и других језика које користе. Претражују, идентификују по релевантности, парафразирају и селективно користе текстуалне, визуелно-текстуалне и мултимедијалне изворе и садржаје и критички процењују њихов значај и поузданост. Усвојене концепте и методе рада употребљавају у новим ситуацијама, укључујући и оне у дигиталном окружењу, у циљу решавања задатака и повезивања знања из различитих области у приватном, јавном, образовном и стручном домену.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици ефикасно учествују у разноврсним комуникационим ситуацијама, разумеју комплексније усмене, писане и мултимодалне поруке о различитим темама, појавама и догађајима. Користе језик у разноврсним активностима усмене и писане продукције и интеракције у приватном, јавном, образовном и стручном домену, уз успостављање ефикасног социјалног контакта. Ученици прихватају разлике које постоје између властите и културе циљног језика и умеју да прилагоде понашање конвенцијама у комуникацији. Негују став отворености према култури циљног језика и показују вештине за критичко и самостално истраживање и разумевање властите културе и

културе циљног језика. Ученици самостално учествују у комуникацији на интернету, користе доступне језичке алате и ефикасно учествују у раду на заједничким документима која се користе у приватном, јавном, образовном и стручном домену.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

Напредни ниво

- СЈ1.СО.Н.1.5. Разумеју и користе богат вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на теме из приватног, јавног, образовног и стручног домена, функционално и креативно варирајући формулације уз повремене омашке.
- СЈ1.СО.Н.1.7. Поседују знања у вези са властитом и културама језика које уче, разумеју, анализирају и критички промишљају појаве и процесе из свакодневне, савремене и културне историје, о којима сазнају усменим, писаним и дигиталним путем, и које доводе у везу са савременим друштвом.
- СЈ1.СО.Н.2.2. Користе страни језик у усменој и писаној комуникацији, креативно и адекватно примењујући разноврсне стратегије планирања излагања и саопштавања, организације текста и самопровере и уз употребу различитих дигиталних алата.
- СЈ1.СО.Н.3.2. Разумеју општи садржај и важније појединости (укључујући околности комуникативне ситуације, заплет и епилог, хронологију дешавања у општим цртама, узрочно-последичне аспекте, међусобне односе, ставове, мишљења и аргументацију актера) у директној интеракцији двоје или више саговорника или у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама у којима се образлажу ставови и мишљења и прате нит аргументације и евентуалних противаргументата, уколико се користи претежно стандардни језик или фреквентни и познати варијетет. Интерпретирају главне поруке и преносе сопствене ставове као и ставове саговорника у вези са темама из приватног, јавног, образовног и стручног домена.
- СЈ1.СО.Н.3.8. Пишу формална и неформална писма и електронску пошту, у приватном, јавном, образовном и стручном домену, у којима успешно преносе и образлажу информације, идеје, осећања, мишљења, ставове и новости, траже информације и мишљење других и реагују на прикладан начин на новости и ставове других користећи адекватан регистар и језичка средства, уважавајући културне различитости, показујући емпатију и спремност на сарадњу.

4.4.1.3. Страни језик – други страни језик

Општа предметна компетенција (ОПК)

Општа предметна компетенција, или вишејезична комуникативна компетенција, обухвата поседовање свести о језицима као комуникационим средствима, стицање и континуирано развијање језичке писмености и способности коришћења најмање два страна језика, схватање повезаности између језика и културних идентитета и уважавање језичке и културне разноликости. Она омогућава ученицима да реализују активности користећи језичка средства за писану и усмену комуникацију, у приватном, јавном, образовном и професионалном контексту, у формалним и неформалним комуникативним ситуацијама. Поседовање вишејезичне комуникативне компетенције ученицима омогућава проналажење, прикупљање, обрађивање, критичку обраду и коришћење извора и садржаја информација. Знања, умења и ставови који чине вишејезичну комуникативну компетенцију ученике оспособљавају за учешће у разноврсним активностима у националном и интернационалном окружењу, за развој критичког мишљења и расуђивања, креативности, иновативности и естетичког осећаја, као и за сарадњу са другима уз поштовање културних различитости и развијање

толерантности, емпатије и друштвено одговорног деловања. Учењем страних језика, користећи различита медијска средства, ученици унапређују стратегије учења и рада, развијају функционалну и дигиталну писменост и оспособљавају се за целоживотно учење и употребу страних језика у даљем образовању, у професионалном окружењу и приватном контексту.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици разумљиво изговарају већину гласова и гласовних група страног језика, уз могућу интерференцију и друга одступања од артикулационих и прозодијских правила, што повремено може отежати разумљивост порука и комуникацију. Познају правописна правила и примењују их у писаној продукцији уз грешке и одступања која повремено могу да ометају разумевање. Познају и користе најфреквентније правилне основне облике и обрасце за грађење граматичких облика променљивих врста речи, уз грешке и омашке које повремено ремете комуникацију. Разумеју и користе једноставан и фреквентан меморисан вокабулар и познају и користе основне и једноставне синтаксичке структуре у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији у рутинским и искуствено блиским ситуацијама у приватном, јавном и образовном домену, уз грешке и омашке које повремено ремете комуникацију. Уочавају главне сличности и разлике најфреквентнијих лексичких елемената и морфосинтаксичких правила матерњег и страних језика. Познају и разумеју прототипске сличности и разлике између своје културе и културе (културâ) језика који уче и уочавају најупадљивије културолошке узроке потенцијалних неспоразума у комуникацији. Поседују најопштија знања о свакодневном животу, друштву и развоју културе (културâ) језика који уче, разумеју утицај основних природних и друштвених појава на процесе у властитој и култури (културама) језика који уче, као и положај земаља и заједница циљног језика у свету и њихову везу са властитом културом. Поседују базичну функционалну и дигиталну писменост.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

Основни ниво

СПК 1

Ученици:

- СЈ2.СО.О.1.1. Разумљиво изговарају већину гласова и гласовних група, уз могућу интерференцију и друга одступања од артикулационих и прозодијских правила (акцената, акценатских дужина, интонације), што повремено отежава разумљивост порука и комуникацију.
- СЈ2.СО.О.1.2. Познају правописна правила и примењују их у писаној продукцији уз неправилности које повремено могу да ометају разумевање.
- СЈ2.СО.О.1.3. Познају и користе ограничен репертоар најфреквентнијих основних правила и образаца за грађење граматичких облика променљивих врста речи (нпр. облике правилне множине именица или основне просте облике за време код глагола), уз грешке и омашке које повремено ремете комуникацију.
- СЈ2.СО.О.1.4. Познају и користе ограничени репертоар основних и једноставних синтаксичких структура, као што су просте и независно сложене реченице, уз грешке и омашке које повремено ремете комуникацију.
- СЈ2.СО.О.1.5. Разумеју и користе једноставан и фреквентан вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на теме из приватног, јавног и образовног домена, уз грешке и омашке које повремено ремете комуникацију.

- СЈ2.СО.О.1.6. Препознају основне принципе функционисања језичких система и језичког раслојавања, улоге језика у језичкој заједници, најмаркантније сличности и разлике између заједница које користе циљни и матерњи језик.
- СЈ2.СО.О.1.7. Поседују знања у вези са властитом и културама језика које уче, разумеју и објашњавају појаве и процесе из свакодневне културе и традиције, о којима се обавештавају усменим, писаним и дигиталним путем.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици препознају, разумеју и тумаче вербалне и невербалне елементе једноставнијих порука на страном језику и процењују релевантност језичких елемената у комуникативном чину. Ради остваривања комуникативне намере примењују кључне стратегије и средства комуникације, укључујући дигиталне алате. Разумеју и примењују основне стратегије учења језика и анализирају и планирају сопствени напредак. Разумеју појмове, идеје и информације из усмених, писаних и мултимодалних текстова у вези са блиским и познатим темама и разликују њихова експлицитна и имплицитна значења. За потребе информисања, забаве, естетског доживљаја и решавања проблема у образовним и ваншколским ситуацијама користе страни језик, примењујући по потреби знања и вештине из матерњег и других језика које користе. Претражују, идентификују по релевантностима и на једноставан начин користе текстуалне, визуелно-текстуалне и мултимедијалне изворе и садржаје и критички процењују њихов значај и поузданост. Усвојене концепте и методе рада употребљавају у познатим ситуацијама и свакодневним активностима, укључујући и оне у дигиталном окружењу, у циљу решавања задатака и повезивања знања у приватном и образовном домену.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

СПК 2

Ученици:

- СЈ2.СО.О.2.1. Примењују основне стилове и стратегије рецепције једноставнијих усмених, писаних и мултимодалних текстова, у складу са текстуалном врстом и комуникативном намером, у приватном, јавном и образовном домену (у вези са садржајем школских предмета).
- СЈ2.СО.О.2.2. Користе страни језик у усменој и писаној комуникацији примењујући основне стратегије планирања излагања и саопштавања, организације текста и самопровере, уз употребу релевантних дигиталних алата.
- СЈ2.СО.О.2.3. Претражују, идентификују по релевантности и на једноставан начин користе текстуалне, визуелно-текстуалне и мултимедијске изворе и садржаје и процењују њихов значај и поузданост за потребе информисања, естетског доживљаја, забаве и решавања проблема и задатака.
- СЈ2.СО.О.2.4. Интерпретирају значења једноставне усмене и писане поруке у вези са блиским и познатим темама, постављају основне хипотезе и изводе закључке о комуникативној намери ослањајући се на невербалну комуникацију, односно карактеристике текста (нпр. интерпункција, емотикони, одабир лексике и сл.).
- СЈ2.СО.О.2.5. Успостављају интеркултурну комуникацију и размењују једноставне информације и ставове, као и лична уверења у вези са културом свакодневице, уз примену једноставних вишејезичних ресурса и уважавање основних правила учтивости.

- CJ2.CO.O.2.6. Идентификују, анализирају и пореде значајне појаве и процесе у контексту (властите) културе и културâ заједница чији језик уче, у оквиру личних интересовања и садржаја школских предмета, уз примену традиционалних и савремених видова комуникације и одговарајућу подршку.
- CJ2.CO.O.2.7. Промишљају улогу језика у свакодневним активностима и користе страни језик за проучавање важнијих природних и друштвених феномена и релативно успешно решавање задатака у приватном, јавном и образовном домену.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици учествују у уобичајеним, свакодневним комуникационим ситуацијама, разумеју једноставније усмене, писане и мултимодалне поруке о познатим и блиским темама, појавама и догађајима. Користе језик у једноставним активностима усмене и писане продукције и интеракције (размена информација о личностима, догађајима, појавама, једноставно исказивање идеја и мишљења) уз успостављање основног, али ефикасног социјалног контакта. Ученици прихватају разлике које постоје између властите и културе циљног језика и умеју да прилагоде понашање основним конвенцијама у комуникацији. Негују став отворености према културама циљног језика и показују основне вештине за критичко истраживање и разумевање властите културе и културе циљног језика.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

СПК 3

Ученици:

- CJ2.CO.O.3.1. Разумеју и у најопштијим цртама сажимају смисао и поједине најупадљивије појединости усмених објава, упутстава, налога и инструкција, кратких монолошких излагања, најједноставнијих, по потреби делимично адаптираних информативних, медијских прилога и поједностављених текстова савремене музике, на познате и блиске друштвено и индивидуално (лично) релевантне теме, у приватном, јавном и образовном домену, уколико се користи стандардни језик и разговетан изговор уз већи број понављања и/или успорени темпо говора.
- CJ2.CO.O.3.2. Разумеју најопштији смисао и суштинске елементе садржаја (укључујући околности комуникативне ситуације, хронологију дешавања у најједноставнијим цртама, актере и њихове основне жеље и ставове) у директној интеракцији двоје или више саговорника или у кратким медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама у којима се обрађују блиске и познате теме, уколико се користи стандардни језик и разговетан изговор уз већи број понављања и успорени темпо говора.
- CJ2.CO.O.3.3. Разумеју и сажимају најопштији смисао и суштинске појединости кратких, стилски и лексички сасвим једноставних информативних, инструкционих, рекламних, књижевних текстова и преписки на конкретне и блиске теме (из свакодневног живота) у приватном, јавном и образовном домену.
- CJ2.CO.O.3.4. Разумеју најопштији смисао и суштинске појединости једноставних текстова са интернета, пратећи по потреби и линкове који упућују на евентуалне додатне информације уз употребу основних дигиталних алата.
- CJ2.CO.O.3.5. Описују људе, појаве и предмете из непосредног окружења и домена личног интересовања, на најједноставнији конвенционалан начин, дају једноставна објашњења о дешавањима у садашњости, прошлости и будућности, на познате и блиске теме, уз претходну припрему и помоћ визуелне презентације.
- CJ2.CO.O.3.6. Изражавају на најједноставнији начин утиске и осећања, на конвенционалан начин постављају и одговарају на питања, исказују мишљење и

ставове и реагују на мишљење и ставове других у вези с познатим и блиским темама из приватног, јавног и образовног домена. Препознају упадљиве и лако препознатљиве културолошке условљености ставова, вредности и идеја, уважавајући вредности људског достојанства, једнакости и права. Критички приступају анализи једноставних и тематски познатих материјала (текстова, догађаја и искустава из области уметности, природних и друштвених наука). Изводе опште анализе према задатим смерницама организујући их у логичну целину уз претходне припреме и евентуалну помоћ.

– СЈ2.СО.О.3.7. Пишу најједноставније текстове према моделу (уз помоћ визуелних елемената – илустрација, табела, слика, графикона и детаљних упутстава) и на конвенционални начин резимирају прочитани текст или медијски приказ о познатим и блиским темама из приватног, јавног и образовног домена, износећи планове, осећања, личне ставове и мишљења, по потреби уз употребу основних дигиталних алата. Из личних потреба и побуда стварају најједноставније текстуалне жанрове, развијајући сопствене стваралачке способности и креативност.

– СЈ2.СО.О.3.8. Попуњавају формуларе, упитнике и различите обрасце у приватном, јавном и образовном домену; пишу кратке белешке и једноставне поруке, мејлове, СМС поруке, кратка формална и неформална писма у којима траже и преносе суштинске информације, мишљења, утиске, планове, осећања и идеје користећи углавном адекватан регистар и једноставна језичка средства, уважавајући културне различитости, исказујући емпатију и спремност на сарадњу.

– СЈ2.СО.О.3.9. Учествују у најједноставнијој комуникацији на интернету (друштвене мреже, форуми итд.) у вези са познатим и блиским темама, на конвенционалан начин износе мишљење и одговарају на мишљења других постављајући кратке и једноставне садржаје и коментаре, уз помоћ доступних језичких алата (електронски преводилац, речник); учествују у најједноставнијим колаборативним активностима (рад на заједничким документима попут Wiki, Google docs).

– СЈ2.СО.О.3.10. Преносе с једног језика на други у усменом и писаном облику глобални садржај и најважније појединости текстова (медијација) у вези с познатим и блиским темама из приватног, јавног и образовног контекста, користећи компензационе стратегије ради превазилажења комуникационих потешкоћа и недостатка одговарајућих језичких средстава. Посредују у неформалној интеракцији двоје или више саговорника уз видљив напор и учестало коришћење компензационих стратегија, на поједностављени начин преносећи и тумачећи културно условљене вредности и ставове.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици углавном правилно изговарају све гласове и гласовне групе, уз поштовање акценатско-интонацијских правила, уз евентуална одступања која не ометају суштински комуникацију. Записују речи и изразе и примењују фреквентна правописна правила уз повремена одступања од норме која углавном не доводе до неспоразума. Углавном исправно користе једноставне граматичке елементе и конструкције; познају и са извесном тачношћу користе и ограничени репертоар сложенијих граматичких елемената и конструкција, укључујући и најчешће изузетке. Разумеју и користе углавном једноставан и фреквентан вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији у свакодневним ситуацијама и на теме из приватног, јавног и образовног домена, уз грешке, омашке и непрецизности које повремено ремете комуникацију. Уочавају главне сличности и разлике међу фреквентнијим лексичким елементима и (морфосинтаксичким) конструкцијама матерњег и страног језика. Познају и разумеју основне сличности и разлике између своје културе и културе (културâ) језика који уче;

препознају најкритичније табуе и у тематски познатим и узрасно блиским ситуацијама отклањају неспоразуме у комуникацији. Ученици поседују општа знања о специфичностима свакодневног живота, друштва и развоја циљне културе, разумеју утицај основних природних и друштвених појава на процесе у властитој и циљној култури, као и положај земаља и заједница циљног језика у свету и њихову везу са властитом културом. Поседују поуздану функционалну и дигиталну писменост.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

Средњи ниво

СПК 1

Ученици:

- CJ2.CO.C.1.1. Исправно изговарају већину гласова и гласовних група, уз евентуалне утицаје других језика које користе, првенствено матерњег, и одступања од артикулационих и прозодијских правила (акцената, акценатских дужина, интонације), што повремено утиче на разумљивост порука и комуникацију.
- CJ2.CO.C.1.2. Познају правописна правила и примењују их у писаној продукцији уз неправилности које суштински не ремете разумевање.
- CJ2.CO.C.1.3. Познају и користе ограничен репертоар правила и образаца за грађење граматичких облика који укључују и најфреквентнија одступања од морфолошких правила и правила творбе речи, уз грешке и омашке које повремено отежавају комуникацију у искуствено блиским свакодневним ситуацијама.
- CJ2.CO.C.1.4. Познају и користе ограничени репертоар фреквентних синтаксичких структура у циљу кохерентне комуникације, уз грешке и омашке које повремено отежавају комуникацију.
- CJ2.CO.C.1.5. Разумеју и користе фреквентни вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на теме из приватног, јавног и образовног домена, уз грешке и омашке које повремено отежавају комуникацију.
- CJ2.CO.C.1.6. Познају основне принципе функционисања језичких система и језичког раслојавања, улоге језика у језичкој заједници, важније сличности и разлике између заједница које користе циљни и матерњи језик.
- CJ2.CO.C.1.7. Поседују знања у вези са властитом и културама језика које уче, разумеју, тумаче и пореде појаве и процесе из свакодневне културе и традиције, о којима сазнају усменим, писаним и дигиталним путем.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици уочавају, разумеју и интерпретирају вербалне и невербалне садржаје порука на страном језику и процењују релевантност језичких елемената у комуникативном чину. Ради остваривања комуникативне намере примењују различите стратегије и средства комуникације, укључујући дигиталне алате. Разумеју и примењују важније стратегије учења језика и критички анализирају и планирају сопствени напредак. Разумеју појмове, идеје и информације из усмених, писаних и мултимодалних текстова у вези са блиским и познатим темама и тумаче њихова експлицитна и имплицитна значења. За потребе информисања, забаве, естетског доживљаја и решавања проблема у образовним и ваншколским ситуацијама користе страни језик, повезујући га са знањима и вештинама из матерњег и других језика које користе. Претражују, идентификују по релевантности и селективно користе текстуалне, визуелно-текстуалне и мултимедијалне изворе и садржаје и критички процењују њихов значај и поузданост. Усвојене концепте и методе рада употребљавају у разноврсним активностима, укључујући и оне у дигиталном окружењу, у циљу

решавања задатака и повезивања знања у приватном, јавном, образовном и стручном домену.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

СПК 2

Ученици:

- CJ2.CO.C.2.1. Примењују важније стилове и стратегије рецепције усмених, писаних и мултимодалних текстова, у складу са текстуалном врстом и комуникативном намером, у приватном, јавном и образовном домену (у вези са садржајем школских предмета).
- CJ2.CO.C.2.2. Користе страни језик у усменој и писаној комуникацији примењујући различите стратегије планирања излагања и саопштавања, организације текста и самопровере, уз употребу релевантних дигиталних алата.
- CJ2.CO.C.2.3. Претражују, идентификују по релевантности и селективно користе текстуалне, визуелно-текстуалне и мултимедијалне изворе и садржаје и критички процењују њихов значај и поузданост, за потребе информисања, естетског доживљаја, забаве и решавања проблема и задатака.
- CJ2.CO.C.3.1. Разумеју општи смисао и најважније појединости усмених објава, упутстава, налога и инструкција, краћих монолошких излагања, једноставних информативних, медијских прилога и поједностављених текстова савремене музике, на познате, друштвено и индивидуално (лично) релевантне теме, у приватном, јавном и образовном домену, уколико се користи стандардни језик и разговетан изговор уз одговарајући број понављања и/или успорени темпо говора. Сажимају општи смисао/главну поруку и класификују суштинске појединости у тексту.
- CJ2.CO.C.2.4. Интерпретирају значења једноставније усмене и писане поруке у вези са блиским и узрасно примереним темама, постављају хипотезе и изводе закључке о комуникативној намери у складу са њеним друштвеним, културним, временским и просторним контекстом.
- CJ2.CO.C.2.5. Успостављају интеркултурну комуникацију, размењују релевантне информације и ставове, као и лична уверења у вези са културом свакодневице, уз примену вишејезичних ресурса и уважавање правила учтивости.
- CJ2.CO.C.2.6. Идентификују, анализирају и тумаче значајније појаве и процесе у контексту (властите) културе и културâ заједница чији језик уче, у оквиру личних интересовања и садржаја школских предмета, уз примену традиционалних и савремених видова комуникације.
- CJ2.CO.C.2.7. Промишљају улогу језика у разноврсним активностима и користе и страни језик за проучавање важнијих природних и друштвених феномена и за релативно успешно решавање задатака у приватном, јавном и образовном домену.
- CJ2.CO.C.3.2. Разумеју општи смисао и основне елементе садржаја (укључујући околности комуникативне ситуације, заплет и епилог, хронологију дешавања у најједноставнијим цртама, међусобне односе актера и њихове основне жеље, потребе, мишљења и аргументе) у директној интеракцији двоје или више саговорника или у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама у којима се обрађују блиске и познате теме, уколико се користи стандардни језик и разговетан изговор уз одговарајући број понављања и/или успорени темпо говора. Интерпретирају главне поруке и преносе сопствене ставове као и ставове саговорника у вези са познатим темама из приватног домена.
- CJ2.CO.C.3.3. Разумеју општи смисао и најважније појединости кратких, стилски и лексички једноставних информативних, инструкционих, рекламних, научно-популарних, књижевних текстова и преписки на конкретне и блиске теме (из свакодневног живота) и распознају основну нит аргументације, у приватном, јавном,

образовном и стручном домену. Сажимају општи смисао/главну поруку и класификују појединости према значају.

– CJ2.CO.C.3.4. Разумеју општи смисао и важније појединости једноставнијих текстова са интернета, пратећи по потреби и линкове који упућују на евентуалне додатне информације, уз употребу релевантних дигиталних алата.

– CJ2.CO.C.3.5. Описују људе, појаве и предмете из непосредног окружења и домена личног интересовања, на једноставан и претежно конвенционалан начин, дају једноставнија објашњења о дешавањима у садашњости, прошлости и будућности на блиске теме, уз претходну припрему и помоћ визуелне презентације.

– CJ2.CO.C.3.6. Изражавају на једноставан начин утиске и осећања, постављају и одговарају на питања, исказују и бране сопствено мишљење и ставове и реагују на мишљење и ставове других у вези с познатим и блиским темама из приватног, јавног, образовног и стручног домена. Препознају и уважавају лако препознатљиве културолошке условљености ставова, вредности и идеја, уважавајући вредности људског достојанства, једнакости и права. Критички приступају анализи једноставних и тематски познатих материјала (текстова, аргумената, проблема, догађаја и искустава из области уметности, других предмета природних и друштвених наука). Изводе опште анализе према задатим смерницама, организујући их у логичну целину уз претходне припреме и евентуалну помоћ.

– CJ2.CO.C.3.7. Пишу једноставне текстове према моделу (уз помоћ илустрација, табела, слика, графикана и детаљних упутстава) и резимирају прочитани текст или медијски приказ о блиским темама из приватног, јавног и образовног домена, износећи сопствене утиске, планове, очекивања, осећања, личне ставове и мишљења, уз употребу релевантних дигиталних алата. Из личних потреба и побуда стварају једноставније текстуалне жанрове, развијајући сопствене стваралачке способности и креативност.

– CJ2.CO.C.3.8. Попуњавају формуларе, упитнике и различите обрасце у приватном, јавном и образовном домену; пишу краће белешке и једноставније поруке, мејлове, СМС поруке, краћа формална и неформална писма у којима траже и преносе релевантне информације, мишљења, утиске, планове, осећања и идеје користећи адекватан регистар и језичка средства, уважавајући културне различитости, показујући емпатију и спремност на сарадњу.

– CJ2.CO.C.3.9. Учествују у једноставној комуникацији на интернету (друштвене мреже, форуми итд.) у вези са познатим и блиским темама, износе своје мишљење и одговарају на мишљења других постављајући кратке и једноставне садржаје и коментаре, уз помоћ доступних језичких алата (електронски преводилац, речник); учествују у једноставним колаборативним активностима (рад на заједничким документима попут Wiki, Google docs).

– CJ2.CO.C.3.10. Преносе с једног језика на други у усменом и писаном облику суштину поруке и најважније појединости текстова (медијација) у вези с блиским темама из приватног, јавног и образовног контекста, користећи компензационе стратегије ради превазилажења комуникационих потешкоћа и недостатка одговарајућих језичких средстава. Посредују у неформалној интеракцији двоје или више саговорника уз одређени напор и учестало коришћење компензационих стратегија, на поједностављени начин преносећи и тумачећи културно условљене вредности и ставове.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици учествују у једноставнијим комуникационим ситуацијама, разумеју усмене, писане и мултимодалне поруке о блиским темама, појавама и догађајима.

Користе језик у једноставнијим активностима усмене и писане продукције и интеракције (садржајна размена информација о личностима, догађајима, појавама, исказивање ставова, идеја и мишљења, допадања и недопадања), уз релативно спонтано успостављање ефикасног социјалног контакта. Прихватају и поштују разлике које постоје између властите и културе циљног језика и умеју да прилагоде вербално и невербално понашање основним комуникативним конвенцијама. Негују став отворености и радозналости према култури циљног језика и показују вештине за критичко истраживање и разумевање властите културе и културе циљног језика.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

СПК 3

Ученици:

- СЈ2.СО.С.3.1. Разумеју општи смисао и најважније појединости усмених објава, упутстава, налога и инструкција, краћих монолошких излагања, једноставних информативних, медијских прилога и поједностављених текстова савремене музике, на познате, друштвено и индивидуално (лично) релевантне теме, у приватном, јавном и образовном домену, уколико се користи стандардни језик и разговетан изговор уз одговарајући број понављања и/или успорени темпо говора. Сажимају општи смисао/главну поруку и класификују суштинске појединости у тексту.
- СЈ2.СО.С.3.2. Разумеју општи смисао и основне елементе садржаја (укључујући околности комуникативне ситуације, заплет и епилог, хронологију дешавања у најједноставнијим цртама, међусобне односе актера и њихове основне жеље, потребе, мишљења и аргументе) у директној интеракцији двоје или више саговорника или у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама у којима се обрађују блиске и познате теме, уколико се користи стандардни језик и разговетан изговор уз одговарајући број понављања и/или успорени темпо говора. Интерпретирају главне поруке и преносе сопствене ставове као и ставове саговорника у вези са познатим темама из приватног домена.
- СЈ2.СО.С.3.3. Разумеју општи смисао и најважније појединости кратких, стилски и лексички једноставних информативних, инструкционих, рекламних, научно-популарних, књижевних текстова и преписки на конкретне и блиске теме (из свакодневног живота) и распознају основну нит аргументације, у приватном, јавном, образовном и стручном домену. Сажимају општи смисао/главну поруку и класификују појединости према значају.
- СЈ2.СО.С.3.4. Разумеју општи смисао и важније појединости једноставнијих текстова са интернета, пратећи по потреби и линкове који упућују на евентуалне додатне информације, уз употребу релевантних дигиталних алата.
- СЈ2.СО.С.3.5. Описују људе, појаве и предмете из непосредног окружења и домена личног интересовања, на једноставан и претежно конвенционалан начин, дају једноставнија објашњења о дешавањима у садашњости, прошлости и будућности на блиске теме, уз претходну припрему и помоћ визуелне презентације.
- СЈ2.СО.С.3.6. Изражавају на једноставан начин утиске и осећања, постављају и одговарају на питања, исказују и бране сопствено мишљење и ставове и реагују на мишљење и ставове других у вези с познатим и блиским темама из приватног, јавног, образовног и стручног домена. Препознају и уважавају лако препознатљиве културолошке условљености ставова, вредности и идеја, уважавајући вредности људског достојанства, једнакости и права. Критички приступају анализи једноставних и тематски познатих материјала (текстова, аргумената, проблема, догађаја и искустава из области уметности, других предмета природних и друштвених наука). Изводе опште

анализе према задатим смерницама, организујући их у логичну целину уз претходне припреме и евентуалну помоћ.

– СЈ2.СО.С.3.7. Пишу једноставне текстове према моделу (уз помоћ илустрација, табела, слика, графикона и детаљних упутстава) и резимирају прочитани текст или медијски приказ о блиским темама из приватног, јавног и образовног домена, износећи сопствене утиске, планове, очекивања, осећања, личне ставове и мишљења, уз употребу релевантних дигиталних алата. Из личних потреба и побуда стварају једноставније текстуалне жанрове, развијајући сопствене стваралачке способности и креативност.

– СЈ2.СО.С.3.8. Попуњавају формуларе, упитнике и различите обрасце у приватном, јавном и образовном домену; пишу краће белешке и једноставније поруке, мејлове, СМС поруке, краћа формална и неформална писма у којима траже и преносе релевантне информације, мишљења, утиске, планове, осећања и идеје користећи адекватан регистар и језичка средства, уважавајући културне различитости, показујући емпатију и спремност на сарадњу.

– СЈ2.СО.С.3.9. Учествују у једноставној комуникацији на интернету (друштвене мреже, форуми итд.) у вези са познатим и блиским темама, износе своје мишљење и одговарају на мишљења других постављајући кратке и једноставне садржаје и коментаре, уз помоћ доступних језичких алата (електронски преводилац, речник); учествују у једноставним колаборативним активностима (рад на заједничким документима попут Wiki, Google docs).

– СЈ2.СО.С.3.10. Преносе с једног језика на други у усменом и писаном облику суштину поруке и најважније појединости текстова (медијација) у вези с блиским темама из приватног, јавног и образовног контекста, користећи компензационе стратегије ради превазилажења комуникационих потешкоћа и недостатка одговарајућих језичких средстава. Посредују у неформалној интеракцији двоје или више саговорника уз одређени напор и учестало коришћење компензационих стратегија, на поједностављени начин преносећи и тумачећи културно условљене вредности и ставове.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици углавном правилно изговарају све гласове и гласовне групе, укључујући и комплексније комбинације гласова, уз поштовање акценатско- интонацијске природе, или уз евентуалне мање упадљиве неправилности које не угрожавају комуникацију. Познају и уз приличну ортографску тачност примењују већину правописних правила, уз повремена одступања која не доводе до неспоразума у комуникацији. Исправно користе једноставне граматичке елементе и конструкције; познају и са приличном тачношћу користе и одређени број сложенијих граматичких елемената и конструкција, укључујући и фреквентније изузетке. Разумеју и углавном адекватно користе једноставнији вокабулар и одређени број фреквентнијих сложених форми у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији, на познате теме из приватног, јавног и образовног домена, уз ситније грешке и омашке које углавном не ремете комуникацију. Уочавају главне сличности и разлике међу фреквентнијим лексичким елементима и (морфосинтаксичким) конструкцијама матерњег и страног језика. Разумеју, прихватају и знају да објасне разлике између властите културе и културе (културâ) језика који уче и знају да прилагоде своје вербално и невербално понашање основним конвенцијама. Ученици поседују детаљнија и специфичнија знања о свакодневном животу, друштву и развоју стране културе, разумеју утицај природних и друштвених појава на процесе у властитој и култури страног језика, као и положај земаља и заједница циљног језика у

свету и њихову везу са властитом културом и другим најближим културама. Поседују релативно развијену функционалну и дигиталну писменост.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

СПК 1

Ученици:

- CJ2.CO.H.1.1. Исправно изговарају гласове и гласовне групе уз повремена минимална одступања од прозодијских правила (акцената, акценатских дужина, интонације) која не угрожавају комуникацију.
- CJ2.CO.H.1.2. Познају и у писаној продукцији углавном исправно примењују већину правописних правила и разумеју принципе правописних норми, њихових подударарања и одступања у матерњем језику и у различитим језицима које користе.
- CJ2.CO.H.1.3. Познају и системски исправно користе основна и учестала правила и обрасце за грађење граматичких облика променљивих врста речи, укључујући и фреквентне изузетке као и фреквентне неправилне облике или мање фреквентне правилне обрасце уз повремене грешке и омашке које углавном не ремете комуникацију у узрасно блиским свакодневним, јавним или образовним контекстима.
- CJ2.CO.H.1.4. Познају и исправно користе важније и фреквентније синтаксичке структуре у циљу кохерентне, логичне и сврсисходне комуникације која се одвија у приватном, јавном и образовном контексту, уз повремене грешке и омашке које не ометају разумевање.
- CJ2.CO.H.1.5. Разумеју и користе адекватан вокабулар у усменој, писаној и мултимодалној комуникацији на теме из приватног, јавног, образовног и стручног домена, уз ограничену могућност варирања и повремене грешке и омашке.
- CJ2.CO.H.1.6. Разумеју основне принципе функционисања језичких система и језичког раслојавања, улоге језика у језичкој заједници, важније сличности и разлике између заједница које користе циљни и матерњи језик.
- CJ2.CO.H.1.7. Поседују знања у вези са властитом и културама језика које уче, разумеју, тумаче и анализирају појаве и процесе из свакодневне културе, баштине и традиције, о којима се обавештавају усменим, писаним и дигиталним путем.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици уочавају, схватају и интерпретирају вербалне и невербалне садржаје сложенијих порука на страном језику и процењују релевантност језичких елемената у комуникативном чину. Ради остваривања комуникативне намере примењују разноврсне стилове, стратегије и средства комуникације, укључујући дигиталне алате. Разумеју и примењују разноврсне стратегије учења језика и критички анализирају и планирају сопствени напредак. Разумеју појмове, идеје и информације из усмених, писаних и мултимодалних текстова, критички их тумаче и изводе закључке о њиховом експлицитном и имплицитном значењу. За потребе информисања, забаве, естетског доживљаја и решавања проблема у образовним и ваншколским ситуацијама функционално примењују страни језик, повезујући га са знањима и вештинама из матерњег и других језика које користе. Претражују, идентификују по релевантности, парафразирају уз помоћ смерница и селективно користе текстуалне, визуелно-текстуалне и мултимедијалне изворе и садржаје и критички процењују њихов значај и поузданост. Усвојене концепте и методе рада употребљавају у новим ситуацијама,

укључујући и оне у дигиталном окружењу, у циљу решавања задатака и повезивања знања у приватном, јавном, образовном и стручном домену.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

СПК 2

Ученици:

- СЈ2.СО.Н.2.1. Примењују углавном адекватне стилове и стратегије рецепције усмених, писаних и мултимодалних текстова, у складу са текстуалном врстом и комуникативном намером, у приватном, јавном, образовном и стручном домену (у складу са контекстом и садржајем општеобразовних и стручних предмета).
- СЈ2.СО.Н.2.2. Користе страни језик у усменој и писаној комуникацији, углавном успешно примењујући разноврсне стратегије планирања излагања и саопштавања, организације текста и самопровере и уз употребу различитих дигиталних алата.
- СЈ2.СО.Н.2.3. Претражују, идентификују по релевантности, парафразирају уз помоћ смерница и селективно користе текстуалне, визуелно-текстуалне и мултимедијалне изворе и садржаје и критички процењују њихов значај и поузданост за потребе информисања, естетског доживљаја, забаве и решавања проблема и задатака.
- СЈ2.СО.Н.2.4. Интерпретирају значења усмене и писане поруке, постављају и проверавају хипотезе и изводе закључке о комуникативној намери у складу са њеним друштвеним, културним, временским и просторним контекстом.
- СЈ2.СО.Н.2.5. Успостављају интеркултурну комуникацију у циљу размене информација, ставова и вредности, уз примену вишејезичних ресурса, уважавајући културну условљеност и примењујући углавном адекватне норме језичког и нејезичког понашања.
- СЈ2.СО.Н.2.6. Идентификују, анализирају и критички тумаче појаве и процесе у контексту (властите) културе и култура заједница чији језик уче, у оквиру личних интересовања и садржаја општеобразовних и стручних предмета, уз примену традиционалних и савремених видова комуникације.
- СЈ2.СО.Н.2.7. Промишљају улогу језика у разноврсним активностима и користе страни језик за проучавање природних и друштвених феномена и релативно успешно решавање задатака у приватном, јавном, образовном и стручном домену.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици учествују у разноврсним комуникационим ситуацијама, разумеју усмене, писане и мултимодалне поруке о различитим темама, појавама и догађајима. Користе језик у разноврсним активностима усмене и писане продукције и интеракције (давање и тражење, тј. размена информација о личностима, догађајима, појавама, једноставно исказивање идеја и мишљења) у приватном, јавном и образовном домену уз успостављање ефикасног социјалног контакта. Ученици прихватају разлике које постоје између властите и културе циљног језика и умеју да прилагоде понашање комуникативним конвенцијама. Негују став отворености према култури циљног језика и показују вештине за критичко истраживање и разумевање властите културе и културе циљног језика. Ученици учествују у комуникацији на интернету помоћу примерених језичких алата и у раду на заједничким документима који се користе у приватном, јавном и образовном домену.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

СПК 3

Ученици:

- CJ2.CO.H.3.1. Разумеју општи садржај и важније појединости усмених објава, упутстава, налога и инструкција, краћих монолошких излагања, једноставнијих информативних, коментаторских/аргументационих, рекламних медијских прилога и текстова савремене музике различитих жанрова, на друштвено и индивидуално (лично) релевантне теме, у приватном, јавном, образовном и стручном домену, уколико се користи стандардни језик, говори споријим темпом и добром дикцијом. Сажимају општи смисао и класификују важније појединости, интерпретирају садржај и поруку текста.
- CJ2.CO.H.3.2. Разумеју општи садржај и најважније појединости (укључујући околности комуникативне ситуације, заплет и епилог, хронологију дешавања у једноставнијим цртама, основне узрочно-последичне аспекте, односе, ставове и мишљења и аргументацију актера) у директној интеракцији двоје или више саговорника или у краћим медијски подржаним аудио и аудио-визуелним формама у којима се исказују ставови и мишљења, прате нит аргументације, уколико се користи стандардни језик, говори разговетно споријим темпом и добром дикцијом. Интерпретирају главне поруке и преносе сопствене ставове као и ставове саговорника у вези са блиским темама из приватног, јавног, образовног и стручног домена.
- CJ2.CO.H.3.3. Разумеју општи садржај и појединости стилски и лексички једноставнијих информативних, аргументационих, рекламних, епистоларних, научно-популарних и књижевних текстова на различите конкретне и поједине апстрактне теме у приватном, јавном и образовном домену. Сажимају општи смисао и класификују појединости према значају. Интерпретирају садржај и поруку текста у складу са задатим смерницама.
- CJ2.CO.H.3.4. Разумеју општи садржај и појединости једноставнијих текстова са интернета, пратећи по потреби и линкове који упућују на додатна једноставнија објашњења и нове, релевантне аспекте одабраних елемената текста уз употребу различитих дигиталних алата. Критички процењују релевантност, поузданост и веродостојност извора.

4.4.1.4. Математика

Општа предметна компетенција (ОПК)

Ученици су усвојили логичку структуру математичких концепата, стекли нова математичка знања и надоградили своја знања и вештине стечене у основној школи у областима алгебре (А), геометрије (Г), анализе (Ф), и вероватноће и статистике (В). Математички су функционално писмени и развили су способност критичког, апстрактног и креативног мишљења, чиме су припремљени за даље образовање и рад. Ученици су унапредили вештине комуникације математичким језиком и симболима. Оспособљени су да анализирају и тумаче проблеме у природним, техничким и друштвеним наукама уз помоћ математичких модела. Истражују, у тиму или самостално, доносе закључке на основу утемељених научних знања и примењују их, поштујући општеприхваћене норме и стандарде. Мотивисано уче, напредују и негују позитивне ставове према математици и науци уопште, разумејући њихов значај за лични и општи напредак. Одговорно користе дигиталне технологије и податке за учење, истраживање, решавање проблема и доношење одлука. Прикупљају и обрађују податке, изводе закључке уз критичку процену њихове валидности и поузданости и

презентују добијене резултате. Математичко-логичким резонавањем доносе личне, друштвене, професионалне, финансијске, еколошке и друге одлуке.

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Основни ниво

Ученици су на основном нивоу стекли математичка знања из области алгебре, геометрије, анализе, вероватноће и статистике, која им омогућавају спровођење елементарних математичких процедура и поступака, чиме су развили сигурност, брзину и тачност у решавању једноставних математичких задатака. Користе логичке операције и решавају линеарне и квадратне једначине, неједначине и системе. У геометрији процењују и израчунавају мерне величине једноставних облика и користе трансформације и релације између фигура. Уочавају правилности у бројевним низовима, препознају функционалну зависност и користе различите врсте приказа функција. На овом нивоу ученици анализирају податке путем табеларних и графичких приказа, израчунавајући одговарајуће карактеристи скупа података, и одређују вероватноћу у једноставним ситуацијама.

Средњи ниво

Ученици проширују знања из алгебре, геометрије, анализе и вероватноће и статистике, што значајно доприноси развоју логичког и критичког мишљења. Трансформишу изразе који садрже елементарне функције и решавају једначине, неједначине и системе, што им омогућава систематичан приступ математичким проблемима. Коришћењем исказног рачуна и комбинаторике, развијају логичку структуру и примену математике, док методе аналитичке геометрије користе за моделирање и решавање ситуација у равни. Надограђују знања са основног нивоа из геометрије и умеју да одређују мерне величине сложенијих геометријских објеката. Усвајају основне концепте анализе, као што су непрекидност, гранична вредност, извод и интеграл. Ученици су оспособљени да дубље анализирају статистичке податке и примене особине вероватноће.

Напредни ниво

Ученици су оспособљени за решавање сложених математичких проблема користећи напредна знања из алгебре, геометрије, анализе, вероватноће и статистике. Овладали су математичком индукцијом и умеју формално да доказују сложене алгебарске једнакости и неједнакости, показујући висок ниво процедуралног и концептуалног знања. Ученици решавају једначине и системе са параметрима, док у геометрији користе аналитичке методе и изометријске трансформације за доказивање тврдњи и решавање проблема. У области анализе примењују концепте из диференцијалног и интегралног рачуна у сложенијим ситуацијама. Умеју да анализирају сложене статистичке податке и вероватносне моделе, што их припрема за примену математике у савременом друштву и различитим научним дисциплинама. Ученици умеју да комбинују знања из различитих области математике у решавању сложенијих проблема користећи креативно размишљање и аргументовано математичко резонавање.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Основни ниво

Ученици на основном нивоу интуитивно усвајају математичке концепте, преводе проблеме у математички запис и користе визуелизацију за боље разумевање. Индуктивним закључивањем изводе правила и примењују основне стратегије решавања, као што су методе покушаја и грешке. Умеју да користе интерактивне

математичке софтвере за визуелизацију и израчунавање. Тимски раде на задацима и проблемима. Имају развијене особине уредности и систематичности. Ученици умеју да критички анализирају своје резултате, показујући упорност и логичко мишљење.

Средњи ниво

Ученици на средњем нивоу формално усвајају математичке концепте и примењују различите начине закључивања у сложенијим ситуацијама. Користе напредне математичке алате и софтвере за самостално учење, решавање математичких проблема и анализу реалних података. За решавање проблема умеју да пронађу сопствене стратегије и да критички процењују своје резултате. У групном раду преузимају улоге на основу индивидуалних математичких капацитета.

Напредни ниво

Ученици користе формални математички језик за решавање сложених реалних проблема и комбинују напредне методе закључивања, укључујући апстракцију, генерализацију и дедукцију. Умеју да примењују рекурзивно мишљење и анализирају математичке теорије, користећи софтвере и програмске језике за решавање комплексних задатака. Активно учествују у пројектима и показују дубоку мотивацију и креативност, као и љубав према математици и њеној примени у стварном свету.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Основни ниво

Ученици су оспособљени да користе математичке концепте за доношење одлука о еколошким, друштвеним и здравственим питањима, што доприноси одговорном понашању у заједници. Користе математичко-логичко резонување за аргументовану дискусију и решавање реалних изазова, укључујући управљање финансијама и заштиту од преваре. Кроз тимско решавање проблема, коришћењем математичких знања и информационих технологија, ученици развијају сарадљивост, комуникационе вештине, истраживачки дух, предузимљивост, систематичност, упорност, самопоуздање и критичко мишљење, што је важно за успех у личном и професионалном животу.

Средњи ниво

Ученици су оспособљени да користе апстрактно мишљење и анализу за доношење одлука у свакодневним и професионалним ситуацијама. Применом математичких модела и логичког резонувања, аргументовано дискутују о глобалним и друштвеним питањима, као и о феноменима у науци. Умеју да користе статистичку анализу за интерпретацију података и процену ризика у контексту здравља, финансија и јавних политика, мотивисано развијајући знања и вештине за истраживање.

Напредни ниво

Ученици су оспособљени да примењују напредне методе закључивања и да креативно решавају проблеме у професионалном и научном контексту. Критички анализирају решења и ефикасно комуницирају користећи математички језик. Ученици схватају значај интердисциплинарности и мултидисциплинарности, истражују тимски комплексне проблеме и показују радозналост за истраживање сложенијих проблема и математичких области. Стекли су самопоуздање и оспособљени су да наставе школовање у природно-математичким и техничко-технолошким областима.

4.4.1.5. Физика

Општа предметна компетенција (ОПК)

Учењем физике у средњој школи ученици разумеју структуру материје, механичке, топлотне и електромагнетне појаве. Умеју да проналазе могућа решења проблемских ситуација и решавају сложеније физичке проблеме и практичне задатке. Ученици су способни да изграде научни концепт кроз физичку теорију, примене начине размишљања и приказивања који су карактеристични за физику и овако приказане податке адекватно читају, тумаче и примењују. На овај начин унапређују логичко и математичко мишљење. Активно конструишу нова знања и вештине, умеју да управљају процесом учења и процењују сопствену успешност у учењу. При осмишљавању и реализацији истраживања, ученици претражују и користе различите врсте извора информација, процењују релевантност и поузданост података, анализирају и систематизују информације користећи одговарајуће ИКТ алате, критички приступају објашњавању физичких појава и предвиђају ток и исход експеримената. Конструктивно, креативно и са поштовањем доприносе раду групе. Ученици повезују физичке законе и процесе са практичном применом и тако унапређују научну писменост, развијају интересовања за научна истраживања и граде позитиван став према науци. Повезују физику и биомедицину, електротехнику, енергетику, саобраћај, пољопривреду, индустрију и уметност. Са аспекта физике ученици предвиђају, анализирају и процењују утицаје индустрије на животну средину и користе технологију на рационалан, етички и безбедан начин. Свесни су значаја физике за одржив развој и ангажују се да креирају боље животно окружење.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Учењем физике у средњој школи ученици развијају и продубљују разумевање законитости којима се описују и тумаче природне појаве. На основу физичких појмова, концепата, закона и теорија и применом математичког мишљења, спремни су да решавају низ проблема у свакодневним ситуацијама које ће их припремити за даље школовање и целоживотно учење. Ученици активно конструишу нова знања о кретању макро и микро тела као и атомској и молекулској структури материје. Уочавају разлике између осцилација и таласа и пореде честичну и таласну природу светлости. Учењем о сили, повезују релевантне физичке концепте са различитим врстама интеракција из сопственог окружења. Проучавањем електрицитета и магнетизма, ученици схватају принцип рада електричних машина. Проширивањем знања о енергији, сагледавају узроке и последице настајања климатских промена услед коришћења различитих извора енергије.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици изводе експерименте при решавању једноставнијих практичних проблема и тако истражују, уочавају и објашњавају физичке законитости, употпуњују увиде из теорије и стичу систематски повезана физичка знања. Прикупљају потребне податке користећи различите методе и процедуре безбедно и правилно рукујући инструментима. При решавању проблемских задатака, ученици умеју да издвоје битне податке од небитних, чиме демонстрирају способности резоновања и закључивања. Такође проверавају и процењују смисленост резултата у погледу њихове усклађености са физичким појавама и законима. Ученици изводе експерименте и решавају задатке самостално, у пару или групи, при томе показујући поштовање према другима и спремност да изнесу своје мишљење и ставове. Препознају и промовишу открића

научника српског порекла и њихов допринос унапређењу квалитета живота, напретку друштва и развоју научне мисли.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици сагледавају допринос физике развоју људског друштва, разумеју значај науке и технологије и унапређују позитиван однос према науци и научно - истраживачком раду. Умеју да објасне принцип рада различитих инструмената и машина и заступају примену физичких закона у свакодневном животу. Препознају и уважавају примену физике у медицини, телекомуникацијама, енергетици, грађевини, машинству, саобраћају, метеорологији, индустрији, пољопривреди, спорту и уметности. Ученици процењују значај физичких открића за даљи развој нових технологија. Критички разматрају коришћење савремених технологија из перспективе очувања здравља и животне средине и залажу се за њихово етичко коришћење. Самоуверено и аргументовано износе чињенице и идеје о физичким појавама и законима и базирају их на научним доказима.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици увиђају значај примене физичких концепата и закона одржања у објашњавању механичких, топлотних и електромагнетних појава. Активно конструишу нова знања о материји, узајамном деловању, кретању и енергији применом закона одржања и јасно их исказују користећи језик физике. Развијањем знања и вештина о кретањима крутих тела и применом закона Њутнове механике, ученици анализирају кретање тела у пољу Земљине теже и ван ње. Упоређују феноменолошке законе и законе молекулско- кинетичке теорије. Објашњавају природну и вештачку радиоактивност и нуклеарне реакције, развијајући критичко и логичко мишљење. Умешни су у примени математичког мишљења и алата при решавању проблемских задатака из свакодневног живота. Адекватно користе физичке концепте, процедуре и чињенице како би објаснили и предвидели одређене физичке феномене. Повезивањем знања из физике, хемије и биологије, ученици развијају нове концепте о структури супстанце и у стању су да објашњавају топлотне појаве, агрегатна стања, функционисање проводника и полупроводника, понашање атома и молекула и радиоактивност. На тај начин стичу научно утемељене основе за дискусије и активности у вези са актуелним проблемима данашњице као што су клима и енергија.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

У циљу разумевања природних појава ученици користе научни метод за истраживање сложенијих практичних проблема. Креирају истраживачка питања и хипотезе и предвиђају ток и исход физичких процеса и експеримената. Ученици бирају и безбедно и правилно користе адекватне поступке мерења физичких величина и при записима примењују тражени ниво прецизности и тачности. Обрађују и анализирају податке и приказују резултате истраживања и експеримената на различите начине и уз помоћ дигиталних алата. Проверавају своје поступке поређењем појава испитиваних експерименталним путем са природним појавама или рачунарском симулацијом. Самостално, у пару или групи, презентују резултате рада користећи ИКТ и различите форме комуникације. Коришћењем научног метода, ученици стичу аналитичке вештине, развијају дивергентно мишљење и заузимају критички став према подацима и информацијама.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици указују на последице неадекватног односа појединца и друштва према окружењу и иницирају заједничке активности којима ће друштвену заједницу остварити и подстаћи на ангажовање. Покрећу и организују активности у вези са рециклажом различитих материјала и коришћењем ресурса на одржив начин. Ученици анализирају и мењају сопствено понашање у вези са коришћењем енергије и тако воде личним примером. Самостално разматрају употребу нових материјала и обновљивих извора енергије и предлажу њихову најадекватнију примену у пракси. Предузимањем активности у вези са унапређивањем здравља и очувањем животне средине, ученици развијају иницијативу, креативност и бригу за друге. Преиспитују валидност садржаја приказаних у медијима, формирају ставове и укључују се у друштвене дебате. Вреднују допринос физике у медицини, електротехници, телекомуникацијама, енергетици, грађевини, машинству, саобраћају, метеорологији, индустрији, пољопривреди, спорту и уметности.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици интердисциплинарним приступом анализирају комплексније аспекте структуре супстанце, топлотних појава, агрегатних стања, проводника, полупроводника, атома, молекула и радиоактивности. Развијају критичко и логичко мишљење тако што предвиђају последице различитих физичких појава као што су међумолекулске интеракције у супстанцијама, простирање електромагнетских таласа, протицање струје и деловање магнетног и физичког поља. Ученици проверавају испуњеност услова за примену физичких модела и анализирају основне хипотезе и релације у квантној механици. Спремни су да кроз програмирање и моделовање примера из свакодневног живота примене своје знање физике које их припрема за даље школовање и целоживотно учење. Критички разматрају употребу нуклеарне енергије, истраживања обновљивих извора енергије и могућност њиховог коришћења у сврху стварања здравог и безбедног окружења (вода, ваздух, земљиште). На тај начин ученици доносе одлуке засноване на доказима и преузимају одговорност за животну средину и њену одрживост.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

При решавању сложенијих практичних проблема, ученици примењују истраживачки и пројектни приступ и проналазе и вреднују најефикасније начине решавања датог проблема. Бирају поступке мерења који обезбеђују највећу тачност и прецизност, процењују поузданост прикупљених података, препознају могуће узроке грешке, уочавају трендове, анализирају и критички интерпретирају обрађене резултате мерења. Ученици проверавају тачност креираних хипотеза, самостално презентују кораке у решавању проблема и аргументују избор концепата, закона и модела који су довели до решења. Зналачки користе различите формате систематизације података и ИКТ алате како би обрадили податке и адекватно их тумачили. Доносе одлуке базиране на научним доказима и промовишу научни приступ за решавање проблема данашњице.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Учећи физику у средњој школи, ученици умеју да идентификују, критички размотре и уваже етички, морални, културни и економски аспект комплексних проблема данашњице. Процењују позитивне и негативне утицаје физике, технологије и инжењерства на природу и разумеју њихове домете и ограничења. На основу стеченог знања и прикупљених информација, ученици предвиђају различите моделе економског

и технолошког развоја људског друштва. У сарадњи са другим научним дисциплинама, иницирају, планирају и реализују пројекте кроз које се сагледавају и решавају савремени изазови на локалном, регионалном и глобалном нивоу. Залажу се за одржива, хумана и праведна решења. Изграђују своје идентитете у духу образовних, информисаних, заинтересованих, брижних и активних грађана.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања, по областима:

УВОД У ФИЗИКУ

ФИЗ.СО.Н.2.3. Процењују поузданост података из различитих извора и препознају могуће узроке грешке

ФИЗ.СО.Н.2.4. Употребом ИКТ-а тумаче и описују трендове података и изводе закључке

МЕХАНИКА

ФИЗ.СО.О.1.1. Анализирају законе којима се описују различите врсте кретања материјалне тачке

ФИЗ.СО.О.1.2. Описују појаве користећи Њутнове законе

ФИЗ.СО.О.1.6. Класификују силе као последицу интеракције или кретања референтних система

ФИЗ.СО.О.1.15. Класификују различите врсте енергије и знају од којих величина и на који начин зависе кинетичка и потенцијална (гравитациона и еластична) енергија

ФИЗ.СО.С.1.2. Анализирају кретања тела у пољу Земљине теже

ФИЗ.СО.С.1.3. Објашњавају појаву трења у различитим примерима

ФИЗ.СО.С.1.11. Примењују Њутнове законе у различитим областима физике

ФИЗ.СО.С.1.21. Анализирају појмове количина кретања, механички рад, енергија и снага и њихову везу

ФИЗ.СО.С.1.22. Примењују законе одржања

ТОПЛОТНЕ ПОЈАВЕ

ФИЗ.СО.О.1.9. Именују промене агрегатних стања и промене димензије тела и анализирају услове под којима се оне дешавају

ФИЗ.СО.О.1.14. Објашњавају атомску и молекулску структуру материје

ФИЗ.СО.С.1.20. Анализирају законитости топлотних појава и примењују Први и Други принцип термодинамике

ФИЗ.СО.С.3.2. Критички вреднују и дискутују о врстама материјала, њиховој употреби у обновљивим изворима енергије и енергетској ефикасности

ФИЗ.СО.С.3.3. Анализирају сопствене добре и лоше навике у коришћењу енергетских ресурса

ФИЗ.СО.С.3.5. Постављају циљеве, процењују ризике, планирају ресурсе и управљају њима у изналажењу решења за препознате локалне и глобалне проблеме у вези са одрживим развојем

ФИЗ.СО.Н.1.5. Предвиђају последице међумолекулских интеракција у супстанцијама

ЕЛЕКТРИЧНЕ И МАГНЕТНЕ ПОЈАВЕ

ФИЗ.СО.О.1.10. Објашњавају релације између физичких величина којима се описују једносмерна и наизменична струја

ФИЗ.СО.О.1.11. Објашњавају деловање електричног и магнетног поља

ФИЗ.СО.О.1.12. Познају релације и физичке величине које описују деловање магнетног поља на наелектрисане честице и проводник са струјом

- ФИЗ.СО.О.2.1. Активно учествују у неговању доприноса научној мисли научника српског порекла
- ФИЗ.СО.С.1.14. Примењују Омов закон на кола једносмерне и наизменичне струје
- ФИЗ.СО.С.1.16. Анализирају појаву електромагнетне индукције
- ФИЗ.СО.Н.1.3. Анализирају ефекте електричне струје, електричног и магнетног поља
- ФИЗ.СО.Н.1.4. Објашњавају појаве у електромагнетизму

ОСЦИЛАЦИЈЕ И ТАЛАСИ

- ФИЗ.СО.О.1.3. Описују осцилаторно и таласно кретање одговарајућим физичким величинама
- ФИЗ.СО.О.1.4. Анализирају оптичке појаве користећи законе геометријске и таласне оптике
- ФИЗ.СО.О.1.5. Препознају релације којима се описује таласно-честична природа светлости и дуална природа честица
- ФИЗ.СО.О.1.13. Познају услове за настајање и особине механичких и електромагнетних таласа
- ФИЗ.СО.С.1.8. Примењују релације између физичких величина којима се описује осцилаторно и таласно кретање
- ФИЗ.СО.С.1.9. Анализирају основна својства механичких и електромагнетних таласа
- ФИЗ.СО.С.1.10. Анализирају основне карактеристике и употребу оптичких инструмената
- ФИЗ.СО.Н.3.3. У сарадњи са другим научним дисциплинама активно учествују у планирању и реализацији пројеката

САВРЕМЕНА ФИЗИКА

- ФИЗ.СО.О.3.2. Заузимају критички став о примени зрачења у медицини и индустрији
- ФИЗ.СО.О.3.3. Анализирају утицај радиоактивног зрачења и нуклеарних технологија на човека и животну средину
- ФИЗ.СО.С.1.17. Описују квантну природу електромагнетног зрачења
- ФИЗ.СО.С.1.19. Објашњавају природну и вештачку радиоактивност и нуклеарне реакције
- ФИЗ.СО.С.1.23. Објашњавају основне моделе у атомској физици, изградњу периодног система и структуру језгра
- ФИЗ.СО.С.3.1. На основу научних доказа, креирају мишљење и доносе акључке о примени изотопа, рендгенског и ласерског зрачења у медицини, уметности, индустрији и другим областима
- ФИЗ.СО.Н.1.1. Анализирају спектар електромагнетских таласа
- ФИЗ.СО.Н.1.2. Објашњавају последице таласне природе светлости и звука
- ФИЗ.СО.Н.1.6. Критички вреднују примену нуклеарне енергије
- ФИЗ.СО.Н.1.8. Анализирају еволуцију звезда и Сунчевог система
- ФИЗ.СО.Н.1.12. Класификују елементарне честице

4.4.1.6. Биологија

Општа предметна компетенција (ОПК)

Учећи биологију у средњем образовању, ученици стичу знања и развијају вештине које им омогућавају да критички разматрају научне податке о структури и животним процесима организама, филогенији и еволуцији живог света, положају човека у природи и његовој одговорности за очување здравља, животне средине и биолошке

разноврсности на Земљи. Биолошка знања интегришу у шири систем знања природних наука и математике за проналажење решења која човечанству доносе добробит и дуготрајан склад са окружењем, као и за свој професионални развој у областима у којима су биолошке компетенције неопходне. Ученици изучавају биолошке појаве применом научног метода и тако развијају логичко и критичко мишљење и способност одабира и вредновања различитих стратегија рада, разматрања сопствених поступака и образлагања закључака. Кроз истраживачки и тимски рад ученици усавршавају когнитивне и социо-емоционалне способности неопходне у данашњем свету – језичке, комуникацијске и сарадничке способности, толеранцију и емпатију. Стечена знања и вештине им омогућавају да сагледају место биологије у животу и делатностима људи и повратну везу између развоја науке и кључних области њене примене, као и процене ограничења, ризике и последице развоја науке и технологије за појединца, друштво и животну средину. Ученици су оспособљени да кроз одговоран и проактиван приступ предлажу и покрећу активности, учествују у доношењу одлука и доприносе креирању и имплементацији решења у доменима развоја и примене технологија заснованих на биолошким достигнућима, на очувању здравља, биодиверзитета и животне средине, узимајући у обзир етичке, друштвене, економске, правне и политичке аспекте, аргументе и правила.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Сви ученици разумеју основне чињенице о грађи ћелије и основним метаболичким процесима који се у њој одвијају. Примењујући знања о повезаности грађе и функције на свим нивоима организације живих бића, ученици могу да једноставним примерима илуструју деловање спољашњих и унутрашњих чинилаца на нарушавање хомеостазе биљака, животиња и човека. Овладавају основним знањима о узроцима и настанку поремећаја у раду органа и органских система код човека, као и о најчешћим заразним болестима, и тако развијају и практикују здравствене навике и избегавају ризичне облике понашања. Упознавањем појмова из еволуционе биологије и основних чињеница о пореклу живог света, ученици стичу слику о јединству и биолошкој разноврсности живота на Земљи. Разумевањем основних еколошких појмова, законитости и принципа, проширују своја знања о утицајима фактора живе и неживе природе на функционисање организама и њихову распрострањеност. На основу стечених знања разумеју распоред биома на Земљи и показују спремност за ангажовање у заштити природе.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици овладавају вештинама неопходним за стицање знања из биологије. Ученици кроз истраживања овладавају принципима научног метода. Умеју да идентификују једноставна научна питања и проблеме који се могу проверити истраживањем. Систематизују прикупљене податке и приказују их графички и табеларно. На основу пажљиве анализе и интерпретације података добијених истраживањем, ученици изводе једноставна научна објашњења и закључке. Активним учешћем у тиму, ученици аргументовано заступају своје ставове, поштујући разлике у мишљењу и уважавајући друге као равноправне чланове тима. Процењују релевантност података доступних на интернету и у литератури. Активно конструишу знање, селектују битно од небитног и резимирају и елаборирају основне идеје. Способни су да изаберу одговарајуће стратегије учења и прате сопствени напредак.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Сви ученици примењују стечена знања и вештине у свакодневном животу и професионалном развоју. Овладавањем основним знањима о грађи, функцији и разноврсности организама, развијају радозналост за даље упознавање живог света и формирају толерантан и хуман приступ. Развијају одговоран однос према здрављу, примењују мере превенције и разумеју како различити животни стилови утичу на функционисање организма. Ученици се упознају са чиниоцима који доводе до нарушавања квалитета животне средине и угрожавања биодиверзитета, разумеју улогу човека и сопствено место у очувању животне средине и значај одрживог развоја. Увиђају важност науке и примене савремених биотехнологија у свакодневном животу и делатностима људи. Критички вреднују свој рад и учење, као и рад других, и у стању су да селективно и сврсисходно користе своја знања и искуства, као и расположиве ресурсе у решавању једноставних проблемских ситуација.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици повезују концепте у домену: чинилаца, појава, процеса, интеракција и динамике на нивоима организације од ћелије до биосфере, чиме унапређују своје способности за аналитичко и синтетичко мишљење. Ученици разумеју како наследна информација омогућава поновљивост и променљивост живих бића, те како се испољава приликом развића њихових особина, интерагујући притом са срединским чиниоцима. Могу да анализирају значај одржавања хомеостазе и сагледавају сложене узроке настанка болести, укључујући спољашње факторе и наследну предиспозицију. Ученици анализирају кључне аспекте грађе, функције и животних циклуса главних група организама и сагледавају их у контексту њихових интеракција са животном средином. Изучавају филогенетски развој живих бића, механизме еволуционих процеса и настанак адаптација и тако развијају способност да критички сагледају значај очувања биодиверзитета и место човека у природи. Анализирањем међузависности и интеракција еколошких и еволутивних процеса на нивоу популација, ученици развијају способност холистичког размишљања и приступа.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици развијају научну писменост. Постављањем научних питања и хипотеза, а потом кроз истраживања, разумеју да је наука непрекидна систематска потрага за бољим разумевањем узрока природних појава, па тиме и начина да се оне предвиде. Разумеју да су научне теорије подложне променама и да научна знања нису коначна. Ученици умеју да одаберу и примене одговарајући истраживачки метод (експеримент и систематско посматрање) сходно природи појаве која се истражује. На основу пажљиве анализе и интерпретације података, изводе научна објашњења и закључке, чиме развијају способност критичког мишљења и логичког закључивања. Кроз самостално и вршњачко учење, вођено питањима и задацима, ученици интерпретирају биолошке концепте користећи научну терминологију. Израдом разноврсних дигиталних садржаја из области биологије, развијају креативност поштујући етичке принципе у вези са употребом дигиталних технологија и интелектуалном својином. Повезивањем са знањима из природних наука, инжењерством, технологијом и математиком, као и учењем у контексту и путем решавања проблема, ученици развијају способности неопходне за разумевање узрочно-последичних веза у различитим контекстима и оспособљени су да примене стечена знања.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици повезују знања биологије са другим дисциплинама из подручја природних наука, инжењерства, технологије и математике. Тиме се оспособљавају за живот, рад и учествовање у животу заједнице. Ученици увиђају домет, ограничења, резултате и последице развоја науке и технологије по друштво, економију и политику и умеју да идентификују, размотре и уваже етички, морални, културни и економски аспект комплексних проблема данашњице. Развијају критички однос према примени нових научних сазнања и технологија. Оснажени су за препознавање сопствених капацитета и проналажење решења за лична, друштвена и глобална питања ослањајући се на научна знања. Учествојући у научним дебатама, ученици аргументовано заступају научне ставове, развијајући вештине комуникације. Сарађују и учествују у осмишљавању различитих активности ради доношења друштвено важних и одговорних одлука са циљем очувања здравља и животне средине, узимајући у обзир етичке, друштвене, економске, правне и политичке аспекте, аргументе и правила. Прихватају одговорност за своје деловање, учење и напредовање и умеју да вреднују сопствено учење, као и да га поделе са другима.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици изучавају и истражују сложене појаве у доменима преноса и експресије информације, промета супстанце и енергије, као и регулације на различитим нивоима организације живог света и тако развијају способности потребне да активно изналазе научна објашњења појава, проверавају их и вреднују, ослањајући се на проверљиве доказе, логичко резонување и знања из других наука. Анализирањем облика биолошке разноврсности, као и начина њиховог настанка током еволуције, ученици развијају способност аналитичког посматрања и уочавања законитости и узрочно-последичних веза међу сложеним појавама. Кроз разноврсне примере, разумеју да је еволуција фенотипова резултат деловања еволуционих механизма у еколошком контексту, али и филогенетске историје врста, чиме посебно развијају навику да сагледавају шири контекст појава. Истраживањем примера хомеостазе на нивоима од ћелије до организма, као и процесе у екосистемима, укључујући и различите видове њиховог нарушавања, ученици схватају значај систематичног приступа у изучавању појава и њихових узрока. Ученици умеју да самостално прате развој, домете и ефекте савремених биотехнологија, схватају њихове основне принципе, негују радозналост и повезују знања из других природних наука. Анализирањем хијерархијске организације еколошких система, међузависности њихових компоненти и процеса, као и видова антропогеног нарушавања, ученици изграђују капацитете да утврде узроке промена у сложеним системима, предвиде могуће последице и осмисле изводљива решења.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Проучавањем организације сложених биолошких система, њиховог функционисања и откривањем узрока појава у живом свету, ученици се сусрећу са различитим приступима у систематичном прикупљању, анализи и интерпретацији података. Упознају се са кључним критеријумима чије испуњавање омогућава објективност (избегавање утицаја самог посматрања на предмет изучавања, репрезентативност узорка, поновљивост експеримента/посматрања, разликовање корелације и каузалности, кохерентност објашњења и модела са чињеницама, логичка конзистентност итд.). Упознавањем са напретком научних објашњења и теорија кроз историју, ученици развијају способност да аргументовано пореде и вреднују њихову успешност у објашњавању појава, научну валидност/утемељеност, али и апликативну

вредност. Кроз упознавање и разумевање савремених биолошких концепата и научних достигнућа и њиховим увезивањем са знањима и достигнућима из области природних наука, инжењерства, технологије и математике, ученици изграђују способности и мотивацију за целоживотно учење и проактиван став према њему.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици аргументовано вреднују домете и ефекте научно-технолошких достигнућа на друштво, економију, добробит и здравље људи, животну средину и политику. Умеју да сагледају целину кључних промена које долазе са новом индустријском револуцијом и да разложно вреднују све њихове аспекте, укључујући добробит и здравље људи, индивидуалне и културне разлике, етичке норме и бригу о животној средини. Тиме развијају холистички, интердисциплинарни приступ проблемима и тражењу решења које је од есенцијалног значаја за живот и рад у овом веку. Сагледавањем сложености поменутих промена, ученици развијају вредносне ставове и схватају да једноставна објашњења, једнодимензионалне аргументације и искључиви ставови не доприносе добрим решењима. На тај начин су оспособљени да активно примењују и деле стечено знање са другима, уз прихватање одговорности за своје деловање. У стању су да осмисле решења за проблемске ситуације адекватног нивоа сложености, посебно из домена развоја и примена савремених биотехнологија, заштите биодиверзитета, управљања ресурсима и одрживог развоја. Ученици су способни да предлажу идеје о могућим видовима примене нових достигнућа биолошких наука у различитим пољима живота и рада.

4.4.1.7. Физичко и здравствено васпитање

Општа предметна компетенција

Оспособљавање ученика за успостављање и одржавање здравог животног стила. Учествовање у разноврсним, безбедним и развојно-прикладном физичком вежбању и спортским активностима омогућава ученицима да постигну и одрже оптималан ниво моторичких способности, да усвоје и усавршавају сложеније моторичке вештине, примењује сложеније кретне стратегије и тактике и користе их у разноврсним контекстима. Постављају личне циљеве везане за физичку активност и физичку форму. Ученици продубљују знања и изграђују личне преференције везане за физичку активност, исхрану и друге здравствене навике, критички сагледавајући последице својих избора. Учење предмета физичко и здравствено васпитање доприноси физичком и менталном здрављу ученика, прихватању сопственог тела и стицању самопоуздања, те ефикасном ношењу са стресом и изазовима будуће професије. Кроз учешће у индивидуалним и групним кретним активностима и пројектним задацима подстиче се самосталност и истрајност ученика, преузимање лидерских улога, преговарање и мирно решавање конфликта. Ученици примењују ефективне комуникационе стратегије, усвајају и користе вишејезичне термине који се односе на физичку активност и здравље. Изражавајући креативност покретом, тумаче и промовишу сопствено културно наслеђе у области спорта, рекреације и плеса, у контексту различитих култура и традиција. Разумеју научне и технолошке основе безбедног, ефективног физичког вежбања и здраве исхране и примењују их у различитим контекстима. Кроз предмет физичко и здравствено васпитање, а посебно учествовањем у физичким активностима у природи, ученици јачају еколошку свест и оспособљавају се да критички процењују значај физичке активности и здравља за глобални развој и одрживост.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција

Атлетика

Ученик/ученица правилно трчи варијантама технике трчања на кратке, средње и дуге стазе и мери резултат. Ученик/ученица зна правилно да скаче удаљ згрченом варијантом технике и мери дужину скока. Ученик/ученица зна правилно да скаче увис варијантом технике маказице. Ученик/ученица правилно баца куглу из места и мери дужину хица.

Вежбе на справама и тлу

Ученик/ученица правилно изводи вежбе на тлу. Основне вежбе на тлу: колут напред и колут назад из чучња до чучња, колут напред преко препреке – одразом, без изразите фазе лета, став о шакама уз помоћ, прамет странце упором у „бољу” страну, мост из лежања на леђима, вага претклоном и заножњем на левој и на десној нози. Ученик/ученица правилно изводи прескоке разношку или згрчку уз помоћ. Разношка преко козлића, згрчка уз помоћ. Ученик/ученица изводи вежбе и комбинације вежби на греди. Ученици и ученице (ниска средња или висока греда): наскочити или се попети на произвољан начин; усправ – одручити; кораци у успону унапред до средине греде; чучањ и окрет у чучњу за 180° усправ; два корака зибом почучњем уназад; окрет у успону за 180° – узручити, кораци до краја греде; саскок пруженим телом (бочно). Ученик правилно изводи основне вежбе на паралелном разбоју. Основне вежбе: на почетку разбоја њих у упору, предњихом упор до седа разножно; саседом сножити и зањихом саскок.

Спортске игре

Ученик/ученица игра спортску игру примењујући основну технику, неопходна правила и сарађује са члановима екипе изражавајући сопствену личност уз поштовање других. Зна функцију спортске игре, основне појмове, неопходна правила, основне принципе тренинга и пружа прву помоћ.

Кошарка

Ученик/ученица игра кошарку примењујући основне елементе технике, неопходна правила и сарађује са члановима екипе изражавајући сопствену личност уз поштовање других. Основни елементи технике: основни став у нападу и одбрани, кретање у одбрани, скок у одбрани и нападу, хватање и додавање лопте обема рукама, полазак и вођење лопте праволинијски и са предњом променом правца, пивотирање, шут на кош из продора дриблингом, шут са дистанце. Тактика: игра 1 на 1 са и без лопте, сарадња два играча у нападу. Неопходна правила: грешке (лична, техничка) прекршаји (неправилно вођење, кораци, 3”, 5”, преступ, враћање лопте у „задње” поље, убацивање лопте у игру и извођење аута).

Одбојка

Ученик/ученица на основном нивоу игра одбојку примењујући основне елементе технике, неопходна правила и сарађује са члановима екипе изражавајући сопствену личност уз поштовање других. Одбијање лопте прстима и чекићем, школски сервис. Неопходна правила: зна када је екипа постигла поен, дозвољени број одбијања лопте у једној акцији, сервира из простора за сервирање, зна шта је преступ, ротација.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција

Атлетика

Ученик/ученица правилно изводи варијанту технике штафетног трчања. Ученик/ученица зна правилно да скаче удаљ варијантом технике увинуће. Ученик/ученица зна правилно да скаче увис леђном варијантом технике. Ученик/ученица правилно баца куглу леђном варијантом технике. Ученик/ученица зна правила за такмичење.

Вежбе на справама и тлу

Ученик/ученица на средњем нивоу правилно изводи сложеније вежбе на тлу, чува и помаже, поштује сигурносна правила. Вежбе на тлу: колут напред преко препрека са фазом лета (сунђер, струњаче), из става раскорачног колут напред до става раскорачног, прамет странце упором улево и удесно, мост заклоном и усклон. Ученик/ученица правилно изводи згрчку. Згрчка преко козлића. Ученица правилно изводи вежбе и комбинације вежби на греди. Наскок у упор предњи, упор одножно десном (левом), окретом за 90° улево и прехватом бочно (палчеви су окренути један према другом), упор клечећи на десној заножити левом (мала вага); ослонцем заножне ноге испред тела усправ уз помоћ; четири корака узручити; скок суножним одскоком, доскочити на исто место – одручити; четири корака са предножењем; окрет у успону за 90°, узручити; саскок пруженим телом, завршити леђима према греди. Ученик правилно изводи вежбе и комбинације вежби на паралелном разбоју. Комбинација вежби: из замаха (предњиха) у упору предношка са окретом за 180° према притки до става на тлу.

Спортске игре

Ученик/ученица игра спортску игру примењујући виши ниво технике, већи број правила, једноставније тактичке комбинације и уз висок степен сарадње са члановима екипе изражава сопствену личност уз поштовање других. Зна функцију и значај спортске игре, већи број правила, принципе и утицај тренинга.

Кошарка

Ученик/ученица игра кошарку примењујући виши ниво технике, већи број правила, једноставније тактичке комбинације и уз висок степен сарадње са члановима екипе изражава сопствену личност уз поштовање других. Елементи технике: додавање лопте једном руком, вођење лопте са променом кроз ноге, шут из продора двокораком након пријема лопте, шутирање полагањем одоздо, одозго и бочно. Тактика: игра 2 на 2 у нападу и одбрани, сарадња 3 играча у контранападу и позиционом нападу, одбрана „човек на човека” и напад на ту одбрану.

Одбојка

Ученик/ученица на средњем нивоу игра одбојку примењујући виши ниво технике, већи број правила, једноставније тактичке комбинације и уз висок степен сарадње са члановима екипе изражава сопствену личност уз поштовање других. Елементи технике: прецизно одбијање лопте прстима и чекићем, ”лелујави” сервис. Неопходна правила: Зна шта су недозвољени контакти са лоптом. Тактика: заштита блока, игра у пољу.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција

Атлетика

Ученик/ученица правилно изводи варијанту технике штафетног трчања. Ученик/ученица учествује на такмичењу у атлетском петобоју. Зна атлетска правила неопходна за учествовање на такмичењу у атлетском петобоју.

Вежбе на справама и тлу

Ученик/ученица правилно изводи вежбе и комбинацију вежби на тлу. Став на шакама, издржај, колут напред; прекопит (салто згрченим телом) напред. Ученик/ученица правилно изводи згрчку и разношку са изразитијим фазама лета. Ученица правилно изводи вежбе и комбинацију вежби на греди. Комбинација вежби: Залетом и суножним одскоком наскок премахом одножно десном у упор јашући; окрет за 90° улево; прехватом бочно и ослонцем стопалима иза тела упор чучећи; усправ, одручити; два корака зибом почучњем; скок суножним одскоком и доскоком на једну ногу, слободна је у заножењу; вага претклоном и заножењем, усклон, валцер кораци до краја греде – таласи у одручењу; окрет у успону за 180° и следи једна дужина греде: произвољна комбинација кретања (кораци, поскоци окрети...), на крају греде саскок згрчено - бочно у односу на греду, завршити леђима према крају греде. Ученик правилно изводи вежбе и комбинацију вежби на паралелном разбоју. Комбинација вежби: њих у потпору; предњихом упор до седа разножног; упор за рукама и спојено колут напред до седа разножно.

Спортске игре

Ученик/ученица игра спортску игру примењујући сложене елементе технике, испуњавајући тактичке задатке, учествује у организацији утакмице и суди на утакмицама. Зна тактику игре, систем такмичења, начин организовања утакмице и суди.

Кошарка

Ученик/ученица игра кошарку примењујући већи број одговарајућих елемената технике, испуњавајући тактичке задатке, такмичи се, учествује у организацији утакмице и суди на утакмицама. Елементи технике: вођење лопте са променом иза леђа и „ролингом”, скок-шут. Тактика: игра 3 на 3 у нападу и одбрани, зонска одбрана и напад на зонску одбрану.

Одбојка

Ученик/ученица на напредном нивоу игра одбојку примењујући сложене елементе технике, испуњавајући тактичке задатке, учествује у организацији утакмице и суди на утакмицама. Елементи технике: смечирање, блокирање. Неопходна правила: зна да суди. Тактика: групна и колективна тактика у нападу и одбрани.

4.4.1.8. Географија

Општа предметна компетенција (ОПК)

Наставни предмет географија омогућава ученицима да сагледају како гео-науке објашњавају настанак и еволуцију планете Земље, појаве, процесе и промене у

природи, утицај човека на преображај природне средине ради задовољења његових потреба и последице које су резултат тих утицаја. Учећи да Земљу схватају као комплексан систем, кроз пажљиво посматрање и уочавање узрочно-последичних и функционалних односа и веза између њених структурних елемената, ученици на конкретном пољу гео-наука развијају апстрактно мишљење. За потребе реализације пројектних задатака, ученици прикупљају податке о географском простору коришћењем релевантне литературе и других извора, различитих инструмената и поступака, обрађују их, анализирају, интерпретирају, дискутују, сагледавају значај и могуће импликације истраживања и приказују резултате у виду дводимензионалних, тродимензионалних и четвородимензионалних модела. Усвајањем географске терминологије и разумевањем порекла и значења географских појмова, коришћењем дигиталних алата, научне литературе и извора на српском језику и страним језицима, ученици развијају комуникативне способности. На примерима друштвено-економских и културно-цивилизацијских појава и процеса у појединим развијеним и неразвијеним државама света, географија помаже да се ученици вредносно одреде и критички односе према друштву и да допринесе решавању проблема са којима се сусрећу у свом искуству као што су: проблеми деце и младих, маргинализованих група, проблеми просторног уређења, заштите и унапређења природне средине и културног наслеђа. Стичући географска знања о Србији и другим земљама света, уче да негују своју културу и исправно ускладе патриотска осећања припадности свом народу са поштовањем универзалних вредности и партикуларних особености култура других народа. Кроз различите облике вршњачке сарадње у решавању географских проблема применом стечених знања, вештина и ставова, ученици развијају иницијативност и предузетнички дух, негују радозналост, креативност, истрајност у активностима и уче се планирању, доношењу одлука и управљању пројектима.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција СПК1

На основном нивоу ученици раније стечена системска знања о физичко-географским, друштвено-географским и регионално-географским елементима надограђују процесима организације и трансформације географске средине. У оквиру физичко-географских процеса ученици тумаче геоморфолошке садржаје, климатске промене, промене у Светском океану и у водама на копну, угрожавање биодиверзитета, дефорестацију, дезертификацију и (антропо)педогенезу. Друштвено-географски конструкти које идентификују и објашњавају су: демографска транзиција, савремена и историјска миграциона кретања, промене демографских структура, урбанизација, економска транзиција, четврта индустријска револуција, дифузија иновација, културна транзиција, акултурација и развој политичко-географских односа у Европи и свету.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

На основном нивоу ученици користе географске карте и ГПС као извор информација и за оријентацију у простору. У анализи географског простора ученици користе готове аналогне и дигиталне базе података. Спровode анкетирања и интервјуе, врше једноставна мерења димензија географских објеката и идентификују загађиваче у животној средини. Ученици саопштавају резултате усмено, у писаној форми и у виду мултимедијалних презентација и постера.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

На основном нивоу ученици планирају и реализују теренска истраживања у ближем просторном контексту, чиме унапређују организационе способности и негују здраве

животне стилове. Идентификовањем проблема у животној средини, формирају одговоран однос према својој околини. Анализирањем материјалне и духовне културе свог и других народа и њиховом промоцијом кроз различите активности у реалном и дигиталном окружењу, ученици развијају уважавање различитости, толеранцију, патриотизам, емпатију, солидарност и хуманост. Стечена географска знања, вештине и ставови помажу им у планирању образовања и одабиру будућег занимања у области географских и њима сродних наука и у укључивању у различите омладинске, предузетничке, спортске и хуманитарне иницијативе.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

Основни ниво СПК1

- ГЕО.СО.О.1.1. Одређују најважније области примене географије у различитим сферама људског живота (урбанизам, демографија, ГИС, просторно планирање, шумарство, архитектура, туризам, екологија, економија, пољопривреда).
- ГЕО.СО.О.1.2. Доводе у везу појаве и процесе у Сунчевом систему и њихов утицај на планету Земљу.
- ГЕО.СО.О.1.3. Повезују процесе у Земљиним сферама са формирањем различитих природних услова.
- ГЕО.СО.О.1.4. Објашњавају утицај природних услова и ресурса на развој становништва, насеља, привреде и државе.
- ГЕО.СО.О.1.5. Критички вреднују утицаје глобалних геополитичких процеса на формирање политичко- географске карте Европе и света.
- ГЕО.СО.О.1.6. Дефинишу принципе регионализације и типове географских регија.
- ГЕО.СО.О.1.7. Аргументовано изражавају мишљење о примењеним мерама мониторинга, заштите, унапређења и промоције природних и културних добара у Србији и свету.

Основни ниво СПК2

- ГЕО.СО.О.2.1. Тумаче географске карте различитих размера, садржина, намена и просторних обухвата.
- ГЕО.СО.О.2.2. Користе систем за глобално позиционирање (ГПС) ради оријентације у географском простору.
- ГЕО.СО.О.2.3. Анализирају готове базе података добијене из различитих извора ради утврђивања узрочно-последичних и просторно-временских веза између појава и процеса у географском простору.
- ГЕО.СО.О.2.4. Прикупљају податке о географским појавама и процесима анкетањем, интервјуисањем и/или мерењем.
- ГЕО.СО.О.2.5. Идентификују загађиваче у медијумима животне средине применом адекватних инструменталних метода.
- ГЕО.СО.О.2.6. Користе званичне изворе информација у аналогном и дигиталном облику за прикупљање географских података о локалној средини, Србији и свету.

Основни ниво СПК3

- ГЕО.СО.О.3.1. Идентификују и евидентирају проблеме у животној средини посматрањем и коришћењем ИКТ-а.
- ГЕО.СО.О.3.2. Проактивно делују на превенцији природних непогода.
- ГЕО.СО.О.3.3. Изражавају на афирмативан начин свој идентитет, поштују различите културе и доприносе духу толеранције.
- ГЕО.СО.О.3.4. Доводе у везу трендове демографских и социоекономских процеса са избором будућег занимања.

- ГЕО.СО.О.3.5. Проналазе примере заштићених природних и културних добара у Србији/свету и на основу њих предлажу заштиту објеката сличних или истих вредности у регији у којој живе.
- ГЕО.СО.О.3.6. Изражавају солидарност према појединцу или групи изложеним дејству природних непогода.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

На средњем нивоу ученици анализирају изворе информација и изводе закључке о географским процесима, који обухватају терестричке (природне и друштвене) и екстратерестричке (космичке) факторе и који утичу на динамику, правце и међусобне односе и везе између тих процеса. Селектују чињенице и објашњавају хоролошке, хронолошке, функционалне и узрочно-последичне односе и везе физичко-географских и друштвено-географских процеса на локалном, националном, регионалном и глобалном нивоу.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

На средњем нивоу ученици су оспособљени да самостално спроводе истраживање о географским објектима, појавама и процесима у локалном контексту. Идентификују географски проблем и постављају хипотезе користећи писане, сликовне и аудио-визуелне изворе. Прикупљају податке о структурним елементима географске средине добијене помоћу аналогних и дигиталних инструмената и доводе их у везу са релевантним налазима домаће и стране литературе. Ученици користе математичко-статистичке методе, рачунарске програме и аналогне и дигиталне базе података за обраду, табеларно, графичко и картографско приказивање резултата истраживања.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

На средњем нивоу ученици планирају и реализују истраживање, чиме се доприноси развоју њихових организационих способности и подстиче естетска интерпретација простора. Географска објашњења заснивају на разумевању супротстављених аргумената и доказа који произилазе из критичке анализе географских проблема. Активно се укључују у решавање еколошких проблема и заштиту природне и културне баштине. Планирају даље образовање и врше одабир будућих занимања селектујући и интегришући знања из различитих географских и њима сродних научних дисциплина.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

Средњи ниво СПК1

- ГЕО.СО.С.1.1. Анализирају изворе географских информација и методе географских научних дисциплина.
- ГЕО.СО.С.1.2. Изводе закључке о узроцима и последицама рецентних и палеогеографских процеса у Земљиним сферама.
- ГЕО.СО.С.1.3. Идентификују функционалне, узрочно-последичне и просторно-временске односе између демографских, насеобинских и привредних процеса.
- ГЕО.СО.С.1.4. Доводе у везу принципе регионализације са трансформацијом географских регија.
- ГЕО.СО.С.1.5. Анализирају геополитичке процесе у Европи и свету.
- ГЕО.СО.С.1.6. Утврђују становиште аутора везано за мере заштите животне средине које произилазе из извештаја о стању квалитета воде, ваздуха и земљишта.

Средњи ниво СПК2

- ГЕО.СО.С.2.1. Израђују скице конкретног географског простора и тематске карте у аналогном и дигиталном формату.
- ГЕО.СО.С.2.2. Организују податке добијене различитим инструментима у базе података и приказују их табеларно, графички и тематским картама у аналогном и/или дигиталном формату.
- ГЕО.СО.С.2.3. Анализирају базе података ради утврђивања узрочно-последичних и просторно-временских веза између географских појава и процеса.
- ГЕО.СО.С.2.4. Постављају хипотезе о географским процесима (демографска, политичка, економска, технолошка, социјална, урбана и/или рурална транзиција) у конкретној географској средини које проверавају користећи научни метод.
- ГЕО.СО.С.2.5. Предлажу мере заштите животне средине на основу идентификованих загађивача у води, ваздуху и земљишту.
- ГЕО.СО.С.2.6. Анализирају геопросторне податке о основним географским феноменима користећи специјализоване функције апликација за преглед података.

Средњи ниво СПК3

- ГЕО.СО.С.3.1. Осмишљавају активности у циљу развијања свести чланова локалне заједнице о угрожености и значају заштите животне средине.
- ГЕО.СО.С.3.2. Стављају се у улогу саговорника који заступа другачије ставове како би преиспитали своју аргументацију о географским проблемима (демографски, социјални, еколошки, економски).
- ГЕО.СО.С.3.3. Проналазе информације о карактеристикама тржишта рада на основу стечених географских знања у циљу наставка школовања или одабира будућег занимања.
- ГЕО.СО.С.3.4. Процењују утицаје географских фактора на стање објеката природног и културног наслеђа у географској средини.
- ГЕО.СО.С. 3.5. Укључују се у рад организација које се баве питањима заштите животне средине, очувања и унапређења природних и културних добара, приступа тржишту рада, људских права и сл.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

На напредном нивоу ученици образлажу шири друштвени и научни контекст развоја географских научних дисциплина и допринос географије као науке и прагме развоју друштва и заштити и унапређењу стања животне средине, природне и културне баштине. Предвиђају физиономске и функционалне трансформације географских регија на основу историјских и рецентних природних и друштвених процеса. Процењују могућности индивидуалног и колективног утицаја на савремене географске процесе.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

На напредном нивоу ученици самостално и тимски планирају пројекат географског истраживања, што подразумева постављање хипотезе, избор метода, техника и ресурса, периода мерења, обраду података и извођење и презентацију закључака. У истраживачке сврхе користе и анализирају материјалне, усмене, писане, сликовне и аудио-визуелне изворе о географским објектима, појавама и процесима. Анализирају узрочно-последичне и просторно- временске односе и везе између географских објеката, појава и процеса у непознатом просторном контексту. Користећи ГИС алате, друге географске технике, математичко-статистичке методе, израђују моделе и

предвиђају сценарије трансформације географског простора. Резултате истраживања ученици представљају у аналогној или дигиталној форми.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

На напредном нивоу учење географије доприноси развоју сложених когнитивних структура и способности критичког вредновања различитих социоекономских, еколошких и културно-цивилизацијских појава и процеса. Ученици планирају и реализују истраживања у новом просторном контексту, чиме продубљују теоријска и методолошка знања из географије и њој сродних наука. Користе географска знања и аргументе како би образложили и оправдали одлуке на личном, социјалном или пословном плану. Ученици примењују географска знања и концепте у различитим комплексним животним ситуацијама.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

Напредни ниво СПК1

- ГЕО.СО.Н.1.1. Објашњавају научни и друштвени контекст развоја географских научних дисциплина.
- ГЕО.СО.Н.1.2. Предвиђају сценарије развоја географског омотача на основу анализе палеогеографских и савремених географских процеса.
- ГЕО.СО.Н.1.3. Предвиђају друштвено- географски развој регија на основу анализе функционалних, узрочно- последичних и просторно-временских односа између демографских, насеобинских, политичко-географских и привредних процеса.
- ГЕО.СО.Н.1.4. Вреднују структурне елементе географских регија у контексту примене различитих принципа регионализације.
- ГЕО.СО.Н.1.5. Процењују утицај актуелних геополитичких процеса у свету на положај Србије у Европи.
- ГЕО.СО.Н.1.6. Процењују утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привреде, материјалне и нематеријалне културе у различитим географским срединама.

Напредни ниво СПК2

- ГЕО.СО.Н.2.1. Планирају и реализују физичко-географско истраживање о узрочно-последичним и просторно- временским везама географских објеката, појава и процеса и приказују добијене податке на географским картама и у базама података у аналогном и дигиталном облику.
- ГЕО.СО.Н.2.2. Креирају картографске и друге приказе на основу података који се налазе у геопросторним базама.
- ГЕО.СО.Н.2.3. Утврђују факторе и ефекте дејства природних непогода.
- ГЕО.СО.Н.2.4. Предвиђају тенденције посматране појаве применом једноставних географских модела.
- ГЕО.СО.Н.2.5. Планирају и реализују истраживање и презентују добијене резултате везане за демографску, политичку, економску, технолошку, социјалну, урбану и/или руралну транзицију.
- ГЕО.СО.Н.2.6. Дизајнирају пројекат истраживања стања животне средине у локалном контексту, што подразумева постављање хипотезе, избор метода, техника и ресурса (мерни инструменти и извори података), периода мерења, обраду података и извођење и презентацију закључака.

Напредни ниво СПК3

- ГЕО.СО.Н.3.1. Предлажу и примењују једноставна решења проблема животне средине.
- ГЕО.СО.Н.3.2. Вредносно се одређују и ангажују на решавању конкретних географских проблема са којима се сусрећу.
- ГЕО.СО.Н.3.3. Формулишу предузетничку идеју на основу анализе тржишта (производа/услуга, радне снаге) и географских фактора производње.
- ГЕО.СО.Н.3.4. Предвиђају стање објеката природног и културног наслеђа у географској средини на основу рецентних природних и антропогених утицаја и ангажују се у њиховој заштити.

4.4.1.9. Историја

Општа предметна компетенција (ОПК)

Учењем историје ученици обогаћују постојећа и стичу нова знања о прошлости, унапређују аналитичке вештине неопходне за критичко сагледавање савременог света, његових историјских корена и актуелних цивилизацијских токова. Ученицима се кроз наставу историје омогућава разумевање и примена метода историјске науке уз одговорно коришћење различитих информационо-комуникационих технологија у самосталном или групном истраживању. Надоградњом специфичних историјских знања и унапређивањем вештина историјског мишљења, комуникације на матерњем, али и страним језицима, омогућава се развој личног и групних идентитета – националног, државног, европског. Настава и учење историје припремају ученике за активно учешће у демократском друштву брзих политичко-социјалних, технолошких и економских промена, оспособљавају их да, кроз удруживање и сарадњу, допринесе да се адекватно одговори на савремене изазове на локалном, регионалном, европском и глобалном нивоу. Користећи различите изворе сазнања и средства информисања – штампана, електронска и дигитална, ученици унапређују своје разумевање историјске димензије и природе унутрашњих и регионалних конфликта и осмишљавају конкретне активности које би допринеле њиховом превазилажењу, водећи се демократским и хуманистичким принципима. Учење историје омогућава дубље разумевање историјских и савремених промена, изградњу демократских вредности које подразумевају поштовање људских права, исказивање иницијативе и проактивног односа у развијању интеркултуралног дијалога и сарадње, одговорног односа према разноврсној културно-историјској баштини, као и толерантности према другачијим ставовима и погледима на свет.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици обогаћују постојећа и стичу нова знања о прошлости, објашњавају значење основних појмова историјске науке и појмова из историје цивилизације у складу са историјским и савременим контекстом, служећи се и знањем стеченим у другим научним дисциплинама; одређују и именују простор на историјској и географској карти; издвајају из наратива кључне личности, догађаје, појаве и процесе и уочавају њихову повезаност; разликују врсте историјских извора; идентификују кључне појаве за формирање националног и других идентитета.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици селекују изворе информација по релевантности за задату тему; у истраживању користе карту; идентификују кључне податке о личностима, догађајима, појавама и процесима у различитим изворима информација; анализирају историјске изворе према релевантности, пореклу и другим карактеристикама; из извора информација издвајају и класификују податке и приказују их у различитим симболичким модалитетима; поређењем више извора идентификују различита виђења исте историјске појаве или догађаја; препознају елементе који доприносе изградњи и очувању националног и других идентитета.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици користе научне појмове у наративи, одговарајућу карту у представљању резултата истраживања; примењују одговарајућу аргументацију у конструисању и презентовању истраживања; препознају историјски наратив у историјском извору; повезују знања из различитих наставних предмета; анализирају кључне личности, појаве, процесе и догађаје у неговању културе сећања и учествују у интеркултуралном дијалогу; оспособљени су за писано, усмено и дигитално приказивање резултата учења и истраживања, за сарадњу у оквиру групе, као и дебатоване, дискутовање у образовном или јавном контексту; стичу свест о неопходности уважавања и прихватања различитости као основних цивилизацијских тековина.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ): Основни ниво

СПК 1 СПК 2 СПК 3

Ученици: Ученици: Ученици:

- ИСТ.СО.О.1.1. Објашњавају значење основних појмова историјске науке и појмова из историје цивилизације у складу са одговарајућим историјским и савременим контекстом.
- ИСТ.СО.О.1.2. Именују историјски простор на историјској карти уочавајући његове основне географске одлике.
- ИСТ.СО.О.1.3. Издвајају кључне историјске личности, процесе, догађаје и појаве и њихов значај у општој и националној историји.
- ИСТ.СО.О.1.4. Разликују врсте историјских извора и уочавају конкретне специфичности датих извора и литературе.
- ИСТ.СО.О.1.5. Именују и препознају кључне цивилизацијске тековине и наводе њихово порекло, важност и значење кроз прошлост, служећи се знањем стеченим у другим научним дисциплинама.
- ИСТ.СО.О.1.6. Препознају улогу митова и легенди у формирању индивидуалних и колективних идентитета кроз различите епохе.
- ИСТ.СО.О.1.7. Идентификују кључне појаве, догађаје, процесе и личности за формирање националног идентитета.
- ИСТ.СО.О.2.1. Селекују изворе информација по релевантности за задату тему, пројекат или проблем.
- ИСТ.СО.О.2.2. Лоцирају простор и локалитете у различитим епохама на историјској карти.
- ИСТ.СО.О.2.3. Идентификују различита виђења истих историјских личности, процеса, појава и догађаја из опште и националне историје поређењем више извора.
- ИСТ.СО.О.2.4. Анализирају, у понуђеним историјским изворима или литератури, њихову релевантност, порекло, старост и форму.
- ИСТ.СО.О.2.5. Издвајају и класификују податке дате у различитим симболичким модалитетима о одређеној историјској теми.*

- ИСТ.СО.О.2.6. Препознају у изворима информација или материјалној баштини елементе који доприносе изградњи и очувању националног идентитета.
- ИСТ.СО.О.3.1. Користе научне појмове у историјској нарави, представљају резултата истраживања и аргументовању својих ставова.*
- ИСТ.СО.О.3.2. Користе одговарајућу историјску или другу карту у приказивању знања и резултата истраживања.*
- ИСТ.СО.О.3.3. Примењују одговарајућу аргументацију у конструкцији и изношењу историјског наратива користећи знања о историјским личностима, појавама, догађајима или процесима поштујући основне принципе историјске науке.*
- ИСТ.СО.О.3.4. Анализирају историјски извор и у њему препознају елементе историјског наратива и приказују их.*
- ИСТ.СО.О.3.5. Повезују знања стечена у различитим наставним предметима са резултатима историјске науке и ту везу препознају на примерима из прошлости и садашњости.*
- ИСТ.СО.О.3.6. Анализирају, из угла различитих дисциплина, кључне историјске личности, појаве, догађаје и процесе и њихову улогу у формирању и очувању националног идентитета и неговању културе сећања.*
- ИСТ.СО.О.3.7. Активно учествују у интеркултуралном дијалогу о различитим темама важним за неговање културе сећања.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици издвајају специфичности у значењима појмова у складу са историјским и савременим контекстом; повезују појаве, процесе и догађаје са геополитичким простором и лоцирају их на историјској или географској карти; доводе у везу кључне догађаје, појаве, процесе и личности и уочавају и издвајају узрочно-последичне везе; наводе карактеристике историјских извора; објашњавају разлоге за различиту интерпретацију догађаја у зависности од контекста и временских оквира; повезују садржаје других наставних предмета и историје при сагледавању друштвених процеса; издвајају процесе који се односе на изградњу индивидуалних и колективних права; објашњавају везу између државности и националног идентитета.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици критички вреднују и класификују изворе информација према поузданости; користе различите карте и друге изворе сазнања у утврђивању узрочно-последичних веза; анализирају кључне личности, догађаје, појаве и процесе поредећи више извора информација; процењују сазнајну вредност историјских извора; користе сазнања из различитих дисциплина у истраживању теме, конструишу историјски наратив о националном и другим идентитетима.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици изграђују и изражавају сопствене ставове; тумаче улогу пропаганде, стереотипа и идеолошких позиција у изворима информација и тумачењима; приказују променљивост историјског простора у различитим периодима уз употребу историјске или друге карте; пореде специфичности личности, догађаја, појава и процеса и њихов утицај у историјским периодима; користе историјска знања у разумевању и интерпретацији различитих научних, уметничких и културних садржаја; планирају и спроводе активности које су везане за неговање културе сећања.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ): Средњи ниво

СПК 1 СПК 2 СПК 3

Ученици: Ученици: Ученици:

- ИСТ.СО.С.1.1. Издвајају специфичности историјских појмова и смештају их у одговарајући историјски и савремени контекст.
- ИСТ.СО.С.1.2. Повезују кључне историјске појаве, догађаје и процесе са одговарајућим географским и/или геополитичким простором и лоцирају их на историјској или географској карти.
- ИСТ.СО.С.1.3. Повезују кључне личности, процесе, појаве и догађаје из националне историје са личностима, појавама, процесима и догађајима из опште историје.
- ИСТ.СО.С.1.4. Уочавају и објашњавају узрочно-последичне везе у појавама, процесима и догађајима.
- ИСТ.СО.С.1.5. Наводе карактеристике различитих врста историјских извора или одабране литературе.
- ИСТ.СО.С.1.6. Идентификују друштене процесе који су довели до развоја индивидуалних и колективних права кроз различите епохе и наводе карактеристичне примере њиховог кршења.
- ИСТ.СО.С.1.7. Описују различите механизме борбе за остваривање и заштиту људских права и других демократских вредности.
- ИСТ.СО.С.1.8. Идентификују, на конкретним примерима из опште и националне историје, демографске, социјалне или културолошке промене које су последица локалних, регионалних или ширих процеса.
- ИСТ.СО.С.1.9. Разликују псеудоисторију од научно утврђених историјских чињеница.
- ИСТ.СО.С.1.10. Објашњавају везу између постојања држава или култура током прошлости и њихове савремене државности или националног идентитета.
- ИСТ.СО.С.2.1. Класификују изворе информација по степену поузданости и вредности.
- ИСТ.СО.С.2.2. Идентификују у изворима информација исказана уверења, стереотипе, угао гледања, утицаје и манипулације и критички их вреднују.
- ИСТ.СО.С.2.3. Утврђују узрочно-последичне везе између географских појава или одлика и историјских појава, догађаја и процеса, користећи различите карте и друге изворе сазнања.
- ИСТ.СО.С.2.4. Анализирају личности, процесе, појаве и догађаје из националне и опште историје поређењем више извора.
- ИСТ.СО.С.2.5. Анализирају узрочно- последичне везе у историјским појавама, процесима и догађајима.
- ИСТ.СО.С.2.6. Процењују сазнајну вредност и идентификују релевантне податке у понуђеним историјским изворима или литератури.
- ИСТ.СО.С.2.7. Анализирају различита виђења истог догађаја, појаве или процеса из више извора информација служећи се и знањима и вештинама стеченим у другим научним дисциплинама.
- ИСТ.СО.С.2.8. Конструирају историјски наратив о националном идентитету на основу издвојених елемената из националне баштине.
- ИСТ.СО.С.3.1. Користећи се научним методама и појмовима, изграђују и изражавају сопствене ставове како би проактивно и конструктивно учествовали у савременом друштву.
- ИСТ.СО.С.3.2. Тумаче улогу пропаганде, стереотипа и идеолошких позиција у извору информација и формулишу став који се супротставља манипулацији.

- ИСТ.СО.С.3.3. Анализирају и приказују променљивост и динамику историјског простора у различитим периодима уз употребу историјске, географске или савремене политичке карте.
- ИСТ.СО.С.3.4. Пореди специфична сазнања о историјским личностима, појавама, догађајима и процесима и повезују њихов утицај са друштвеним, културним и политичким околностима у каснијим историјским периодима.
- ИСТ.СО.С.3.5. Анализирају историјски извор и приказују његове могуће утицаје и последице на појединца, групе и друштво у прошлости и данас.
- ИСТ.СО.С.3.6. Критички вреднују историјске изворе, на основу спољних и/или садржинских обележја и износе закључак.*
- ИСТ.СО.С.3.7. Повезују знања из различитих дисциплина са резултатима историјске науке и на основу тих веза препознају проблеме у актуелном окружењу.
- ИСТ.СО.С.3.8. Компаративно анализирају историјске личности, појаве, догађаје или процесе који су део различитих националних идентитета или култура сећања.
- ИСТ.СО.Н.3.9. Планирају и спроводе активности које су од значаја за неговање културе сећања на личности и догађаје из прошлости локалне средине.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици сагледавају динамику историјских процеса, промена историјског простора, контекстуализације појмова из историје цивилизације; примењују концепте историјског мишљења као што су историјска релевантност, континуитет и промена или каузалитет, на конкретним примерима; развијају елементе критичког мишљења неопходне за разумевање савременог света; разумеју дијахронијске повезаности историјских појава и догађаја као и међуодносе историје са другим наукама и резултатима њиховог изучавања.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици унапређују основне истраживачке вештине, које подразумевају прикупљање извора, њихову селекцију, анализирање, постављање хипотеза, тражење одговарајуће аргументације, доношење закључака и извођење могућих импликација; унапређују вештине за критичко просуђивање историјских, али и савремених извора информација, њихове садржине, веродостојности и поузданости; у оквиру истраживачких пројеката додатно развијају вештине комуникације и сарадње.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици препознају различите облике историјског трајања, уочавају важност и присуство историје у актуелном окружењу на конкретним примерима, развијају ставове који омогућавају проактивно и конструктивно учешће у савременом друштву; развијају групне и индивидуалне идентитете, граде историјску свест утемељену у резултатима историјске науке; разумеју значај културе сећања за појединца и савремено друштво у целини, активно партиципирају у неговању материјалне и нематеријалне културне баштине.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ): Напредни ниво

СПК 1 СПК 2 СПК 3

Ученици: Ученици: Ученици:

- ИСТ.СО.Н.1.1. Користе на одговарајући начин историјске, хронолошке и научне појмове и знања у различитим контекстима.

- ИСТ.СО.Н.1.2. Наводе узроке и последице појава, догађаја и процеса из историје цивилизације и доводе их у везу са историјско-географским простором користећи различите врсте карата.
- ИСТ.СО.Н.1.3. Пореде личности, појаве, процесе и догађаје у различитим фазама историјског развоја.
- ИСТ.СО.Н.1.4. Смештају историјске изворе или литературу у одговарајући историјски контекст и хронолошки оквир.
- ИСТ.СО.Н.1.5. Идентификују историјске предуслове развоја владајућих идеологија кроз различите историјске периоде.
- ИСТ.СО.Н.1.6. Самостално идентификују кључне чиниоце у формирању и очувању индивидуалних и колективних идентитета.
- ИСТ.СО.Н.2.1. Користе у процесу истраживања доступне резултате различитих дисциплина поштујући научне принципе.
- ИСТ.СО.Н.2.2. Постављају хипотезе о утицају геополитичких одлика одређеног историјског простора на појаве, догађаје и процесе анализирајући различите тематске карте.
- ИСТ.СО.Н.2.3. Пореде исте појаве и процесе у различитим фазама историјског развоја.
- ИСТ.СО.Н.2.4. Самостално бирају више извора информација и идентификују релевантне податке о одређеној историјској теми.
- ИСТ.СО.Н.2.5. Анализирају митове и легенде и упоређују их са научно доказаним чињеницама.
- ИСТ.СО.Н.2.6. Критички анализирају елементе културне баштине уткане у национални идентитет у односу на историјску основу и одговарајуће материјално наслеђе.
- ИСТ.СО.Н.3.1. Образлажу аргументовано ставове, хипотезе и мишљења проистекла из примене знања и вештина историјске науке.*
- ИСТ.СО.Н.3.2. Креирају специфичну наменску карту историјских појава, догађаја или процеса и употребљавају је у приказивању ставова, мишљења и резултата истраживања.*
- ИСТ.СО.Н.3.3. Анализирају савремене друштвене појаве или процесе и приказују њихов настанак и развој везујући их за одговарајуће историјске личности, појаве, догађаје или процесе.
- ИСТ.СО.Н.3.4. Креирају и приказују историјску интерпретацију користећи резултате истраживања извора.*
- ИСТ.СО.Н.3.5. Аргументовано бране ставове приказане у историјској интерпретацији у склопу презентације.*
- ИСТ.СО.Н.3.6. Креирају нови садржај на основу историјског наратива, користећи знања и вештине из различитих дисциплина.*
- ИСТ.СО.Н.3.7. Покрећу и одржавају интеркултурални дијалог о различитим историјским темама.
- ИСТ.СО.Н.3.8. Препознају појаве дугог трајања на конкретним примерима.

Сви искази са * имају додатак који подразумева писмено, усмено и дигитално приказивање, рад у групи и индивидуално, као и дебатоваше, дискутовање.

4.4.1.10. Хемија

Општа предметна компетенција (ОПК)

Ученици објашњавају природни свет коришћењем корпуса теоријског знања, формираног експерименталним радом, о саставу, структури, својствима и променама неорганских и органских супстанци и дисперзних система. Доносе одлуке засноване на научним доказима у личном, друштвеном и професионалном животу. Формирана хемијска писменост омогућава им да: (а) критички процењују информације о доприносу хемије технолошким променама које се уграђују у индустрију, пољопривреду, медицину, фармацију и утичу на квалитет живота, као и информације о ограничењима науке и ризицима; (б) дискутују и вреднују решења проблема у домену здравља и заштите животне средине; (в) показују иницијативу, предузимљивост, креативно и критичко мишљење, способност решавања проблема и сарадње у планирању и управљању пројектима усаглашеним с циљевима одрживог развоја; (г) критички преиспитују информације о различитим индустријским производима, њиховим утицајима на здравље и животну средину, доносе одлуке о избору производа и безбедно и одговорно рукују њима. Разумеју природу научно-истраживачког рада у области хемије и логички резонују у постављању и проверавању хипотеза и решавању проблема. Користе хемијске термине, појмове и теорије, симболички језик хемије и релевантне изворе информација на матерњем и страним језицима за аргументовано изношење ставова, презентовање идеја и резултата рада, у усменом и писаном виду, укључујући и примену ИКТ алата. Развијају културну свесност разумевањем универзалне природе хемије као науке и њеног историјског развоја.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици описују састав, структуру, својства и промене неорганских и органских супстанци и дисперзних система с којима су у контакту у свакодневном животу и будућим професијама, користећи се хемијском терминологијом и симболичким језиком хемије. У циљу правилног избора и руковања супстанцама, разумевања практичне примене супстанци, њиховог значаја и утицаја на здравље и животну средину, повезују макроскопски опажена и испитивана физичка и хемијска својства и промене супстанци са честичном структуром, хемијским везама (јонском, ковалентном и металном) и међумолекулским интеракцијама (водоничном везом). Макроскопски и субмикроскопски ниво повезују кроз извођење једноставних стехиометријских израчунавања ради планирања хемијских реакција. Изводе израчунавања у вези с различитим начинима изражавања квантитативног састава смеша/раствора који имају практичну примену у свакодневном животу и струци. Примењују знање о повезаности својстава и практичне примене супстанци у решавању једноставних проблема у свакодневном животу и струци. У том смислу ученици идентификују оксидоредукционе реакције и електрохемијске процесе у окружењу, дискутују о њиховој практичној примени и штетним последицама. Разумеју практичну примену топлотних ефеката при физичким и хемијским променама супстанци, утицај промене услова на брзину хемијске реакције и састав затвореног система у равнотежи.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици познају развој хемије као науке, и разумеју природу и значај научног истраживања у хемији. Сагледавају повезаност хемије са другим научним дисциплинама и технологијом, као и међусобну повезаност науке, технологије и развоја друштва. У циљу разумевања природног света, света креираног људском

делатношћу и кључних научних идеја у области хемије, ученици примењују основне процедуре експерименталног рада, разумеју трендове у табеларно и графички приказаним резултатима, изводе закључке, извештавају и дискутују о добијеним резултатима са другима. У циљу прикупљања података о саставу, физичким и хемијским својствима и променама неорганских и органских супстанци, ученици примењују познату методологију рада и безбедно и одговорно рукују супстанцама, лабораторијским прибором, посуђем, апаратурама и инструментима. Поред мануелних вештина, ученици развијају аналитичко, логичко и критичко мишљење у тумачењу добијених резултата. Развијају вештине аргументованог и ефективног изражавања идеја у области хемије и представљања резултата рада усмено и у писаном виду, уз помоћ софтвера и дигиталних уређаја.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици на основном нивоу развијају базичну хемијску писменост потребну за разумевање и критичку процену информација у медијима о материјалима, комерцијалним производима и другим темама из области хемије, важним за појединца и друштво, као и за доношење одлука у различитим животним ситуацијама. Руководећи се принципима зелене хемије, циљевима одрживог развоја и на основу анализе података о доступним природним ресурсима, предлажу и подржавају рационална решења за експлоатацију и употребу сировина. Формирано знање омогућава ученицима да користе различите релевантне изворе информација о утицају супстанци и њихове експлоатације на здравље и животну средину. О тим проблемима аргументовано дискутују у локалној заједници, указујући на позитивне и негативне стране одлука и активности. Преузимају одговорност за здравље и животну средину правилним избором производа, заснованом на разумевању животног циклуса производа, правилним складишењем производа и одлагањем отпада. У циљу одржања физичког и менталног здравља планирају правилну исхрану користећи се знањем о основним својствима биолошки важних органских једињења, њиховом метаболизму и заступљености у намирницама. Ученици показују иницијативу и сарађују у планирању, управљању и реализацији пројеката и предузетничких активности, усклађених с циљевима одрживог развоја. Компетенције формиране учењем хемије примењују за даљи професионални развој и покретање предузетништва.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици примењују научне моделе и теорије, хемијску терминологију и симболички језик хемије. Објашњавају заступљеност неорганских и органских супстанци у природи, њихов састав, структуру, својства, промене и примену у свакодневном животу и различитим професијама. Разумевање својстава хемијских елемената базирају на повезивању електронске конфигурације атома и положаја елемената у Периодном систему. У циљу правилног избора и руковања супстанцама, разумевања практичне примене супстанци, њиховог значаја и утицаја на здравље и животну средину, ученици повезују макроскопски опажена и испитивана физичка и хемијска својства неорганских и органских супстанци, квалитативне и квантитативне аспекате физичких и хемијских промена супстанци са честичном структуром, хемијским везама и међумолекулским интеракцијама. Класификују неорганске и органске супстанце, и дисперзне системе супстанци, према саставу, структури и својствима, систематизујући тако знање ради функционалне примене у решавању практичних проблема у свакодневном животу и струци (на пример, за добијање, изоловање, одвајање и пречишћавање супстанци, анализу узорака, квантитативно

изражавање састава раствора према потребама праксе, примену електролита и електрохемијских ћелија). Бригу о здрављу базирају на разумевању структуре и својстава биолошки важних једињењима, њихових улога у организму и њиховог метаболизма. Топлотне ефекте при физичким и хемијским променама супстанци, спонтаност процеса, брзину хемијске реакције, хемијску равнотежу и факторе који на њих утичу повезују са свакодневним животом и индустријском производњом.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици разумеју природу и значај научног истраживања у хемији и уобичајену методологију. Идентификују питања на која се одговори могу добити истраживањем. На основу кључних научних идеја у области хемије и експерименталних активности граде разумевање природног света и света креираног људском делатношћу. Према истраживачким питањима планирају и изводе једноставна истраживања, обрађују и представљају резултате на структуриран начин (табеларно и графички), уочавају трендове, објашњавају добијене податке у светлу теоријског знања, експерименталног искуства и информација из релевантних извора, изводе закључке, извештавају и дискутују о добијеним резултатима са другима. У циљу прикупљања података о саставу, физичким и хемијским својствима и променама неорганских и органских супстанци, дисперзних система, и решавања теоријских и експерименталних проблема, квалитативних и квантитативних, ученици примењују одговарајућу методологију рада, безбедно и одговорно рукујући супстанцама и лабораторијском опремом. Поред мануелних вештина, ученици развијају аналитичко и критичко мишљење у прикупљању и употреби података за објашњење неког феномена и извођење закључака. Развијају вештине усменог и у писаном виду, аргументованог и ефективног, изражавања идеја у области хемије, кроз повезивање макроскопског, субмикроскопског и симболичког нивоа представљања садржаја хемије, и резултата експерименталног рада. У обради и приказивању експерименталних резултата и идеја, користе се одговарајући софтверима и дигиталним уређајима.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици на средњем нивоу развијају хемијску писменост, критичко и креативно мишљење, и спремност за целоживотно учење. Примењују знања о саставу, структури, својствима, променама и практичној примени неорганских и органских супстанци, заједно са знањима из других сродних научних дисциплина, у различитим контекстима свакодневног живота и струке. Здрав животни стил базирају на стеченим знањима из биохемије. Дискутују о променама савременог света у области здравља, хране, енергије, материјала и екологије, сагледавају допринос хемије у решавању тих стратешких изазова савременог света, поштујући етичност у понашању и показујући бригу за друге. Знање хемије омогућава ученицима да критички анализирају, повезују, вреднују и користе информације из различитих извора за формирање сопствених ставова и система вредности, као и за доношење одлука о употреби комерцијалних производа, материјала и технологија у приватном животу и струци. Преузимају одговорност за сопствено здравље, здравље породице и за заштиту животне средине, базирајући избор супстанци/комерцијалних производа на анализи својстава, промена и, према томе, утицаја супстанци у реалном контексту. Руководећи се циљевима одрживог развоја, знања, вештине и ставови формирану учењем хемије омогућавају ученицима да покажу иницијативу, да покрену пројекте, да сарађују у њиховом планирању, управљању и реализацији, да покрену предузетничке активности.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици примењују научне моделе и теорије, хемијску терминологију и симболички језик хемије за предвиђање својстава и промена неорганских и органских супстанци у природи и пракси, и за објашњавање сложених појава и процеса. Предвиђају својства елемената и њихових једињења на основу положаја елемената у Периодном систему и периодичних трендова, и у складу с тим доносе одговорне одлуке о правилном управљању супстанцама, безбедном по здравље и животну средину. Претпостављају и испитују својства неорганских и органских супстанци, анализирају услове при којима се дешавају хемијске реакције, претпостављају механизме реакција, предлажу реагенсе и услове за оптимизацију брзине и приноса производа реакција. Разумеју везу између структуре, функције, физичких и хемијских својстава биолошки важних органских једињења, као и основне катаболичке и анаболичке процесе у живим организмима. Научно разумевање хемијских појмова, модела и теорија користе за проналажење решења у, за ученике, новим научним и технолошким ситуацијама. Ученици примењују принципе квалитативне и квантитативне анализе састојака реалних узорака, и користе резултате класичне и инструменталне анализе за идентификацију и описивање супстанци. Развијају аналитичко и логичко мишљење кроз извођење сложених израчунавања у циљу припремања раствора, планирања и извођења синтеза супстанци у лабораторијским условима, у вези с електрохемијским процесима, брзином хемијске реакције и саставом затвореног система у равнотежи.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

У циљу тестирања кључних научних идеја у области хемије, ученици идентификују и формулишу научне проблеме, постављају циљеве истраживања и истраживачка питања, формулишу хипотезе, планирају и изводе истраживања (осмишљавају и алтернативна решења проблема), обрађују и представљају резултате на структуриран начин, уочавају трендове, преиспитују и објашњавају добијене податке у светлу теоријског знања, експерименталног искуства и информација из релевантних извора, изводе закључке, извештавају и дискутују о добијеним резултатима са другима. У вези с истраживачким питањима и постављеним хипотезама, ученици кроз експериментални рад прикупљају податке о саставу, физичким и хемијским својствима и променама неорганских и органских супстанци, изводе синтезе супстанци, као и поступке одвајања, изоловања и пречишћавања супстанци. У решавању теоријских и експерименталних проблема, квалитативних и квантитативних, ученици примењују познату или развијају нову методологију рада. Ученици примењују аналитичко, критичко и креативно мишљење у идентификовању значајних варијабли, планирању тестирања хипотеза и идеја, процени поузданости и тачности изведених мерења, идентификовању извора грешака. Усмено и у писаном виду, аргументовано и ефективно, изражавају идеје у области хемије, описују методологију рада и интерпретирају резултате, повезујући макроскопски, субмикроскопски и симболички ниво представљања садржаја хемије и користећи се одговарајућом ИКТ подршком.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици примењују хемијску писменост за критичку процену информација из различитих извора о темама повезаним с хемијом, за доношење одлука и решавање проблема у различитим животним ситуацијама. Према принципима зелене хемије и циљевима одрживог развоја критички вреднују допринос хемије у решавању стратешких проблема савременог света у области здравља, хране, енергије, материјала

и екологије, као и допринос хемије развоју сродних наука, технологије и друштва. Преузимају одговорност за заштиту животне средине на основу критичког разматрања краткорочних и дугорочних утицаја употребе неорганских и органских супстанци на процесе у живим организмима и у животној средини. Подршку одрживом начину живота базирају на разумевању животног циклуса производа. Предузимају активности на основу праћења утицаја супстанци на животну средину и придржавају се мера за очување животне средине употребом зелених извора енергије и рециклаже. Знања из хемије користе за бригу о сопственом здрављу и здрављу других. Показују иницијативу и сарађују у планирању, управљању и реализацији пројеката и предузетничких активности у складу с циљевима одрживог развоја. Показују критичко и креативно мишљење у решавању проблема и истраживању појава у реалном контексту, поштујући етичност.

4.4.1.11. Рачунарство и информатика

Општа предметна компетенција

Основни ниво

Ученици су изградили позитиван став према коришћењу дигиталне технологије и примењују знања и вештине из ове области у циљу ефикасног обављања различитих послова и задатака из различитих наставних предмета, свакодневног живота, самостално и у оквиру тима. Унапредили су стратегије и технике учења, припремајући се за даље школовање и целоживотно учење, будућу професију и за учешће у друштву које се развојем технологије брзо мења. Технологију користе одговорно, свесни последица њене непримерене и прекомерне употребе. Поседују информатичка знања и дигиталну писменост које омогућавају да из различитих домаћих и иностраних извора проналазе информације, критички их анализирају и доносе закључке о њиховој поузданости и релевантности. Комуницирају коришћењем различитих видова дигиталне комуникације на безбедан начин, показују емпатију и доприносе решавању конфликта у инклузивном, мултикултуралном и подржавајућем окружењу.

Средњи ниво

Ученици одговорно учествују у друштвеном животу уз разумевање друштвених процеса и поштовање људских права. Врше одабир одговарајућих уређаја, програма и сервиса за комуницирање и реализацију идеја који доприносе побољшању квалитета живота у локалној заједници. Креирају и уређују дигиталне садржаје коришћењем одговарајућих уређаја и програма. Креативно се изражавају користећи дигиталне уређаје. Промовишу националну културу, језик и писмо постављајући одговарајуће дигиталне садржаје у јавном простору на интернету.

Напредни ниво

Препознају потенцијал података за иновације и користе их при доношењу одлука, нпр. у предузетничким активностима. Упознати су са основним областима рачунарства и информатике, са проблемима којима се баве и њиховим применама у науци и свакодневном животу. Применом алгоритамског начина размишљања и програмирања решавају проблеме из области математике, физике, хемије и других наука, као и из свакодневног живота. Самостално и у тиму, креирају програме којима ефикасно аутоматизују поступке различите сложености, те доприносе квалитету живота у локалној заједници. Кроз ове процесе развијају способност апстрактног и логичког

мишљења на релевантан начин, обезбеђујући будућу конкурентност у савременом информационом друштву.

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Основни ниво

Учењем информатике и рачунарства ученици упознају структуру и принципе рада дигиталних уређаја, хардвера и софтвера у циљу ефикаснијег обављања различитих задатака. У стању су да креирају и елементарно уређују текстуалне, графичке, видео, аудио и мултимедијалне дигиталне садржаје и на тај начин комуницирају са другима. Оспособљени су да уносе, форматирају и елементарно обрађују и анализирају податке различитих типова у програму за табеларна израчунавања и на аналитички начин доносе одлуке важне за њих и њихово окружење. Пишу једноставне програме коришћењем основних елемената синтаксе и семантике текстуалних програмских језика и на тај начин унапређују логичко и алгоритамско размишљање. Ради лакшег функционисања у савременом технолошком окружењу, описују структуру и основне принципе рада савремених веб-апликација и база података.

Средњи ниво

Ученици су у стању да креирају и уређују сложеније дигиталне садржаје коришћењем напредних могућности савременог расположивог софтвера, које су примерене озбиљнијим пословним применама. Ученици су оспособљени да повезују основне компоненте рачунара и рачунарске мреже у функционалну целину и да објасне принципе дигиталног записа и преноса података у циљу самосталног решавања проблема. Користећи напредне могућности програма за табеларна израчунавања при обради и анализи података, могу да доносе одговарајуће закључке. Ученици самостално имплементирају неке основне алгоритме у циљу аутоматизације и ефикаснијег обављања послова уз помоћ рачунара. У стању су да креирају табеле и базе, уносе и организују податке у њима. Познају организацију веба, модел клијент – сервер и језике за опис веб-страница.

Напредни ниво

Ученици су у стању да користе специјализоване библиотеке програмских језика за решавање комплекснијих програмерских задатака, као и за анализу и обраду података. Самостално осмишљавају алгоритме за решавање разнородних програмерских задатака, усавршавајући своје логичко размишљање и припремајући се за даље школовање. Коришћењем упитног језика читају, анализирају, уносе, мењају и бришу податке из базе и користе их у склопу једноставних веб-апликација испрограмираних коришћењем клијентских и серверских веб-технологија. У стању су да коришћењем прилагођених библиотека праве једноставне прототипове система заснованих на вештачкој интелигенцији и машинском учењу, које у савременом друштву има све значајније место.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Основни ниво

Ученици, свесни последица непримерене и прекомерне употребе дигиталних уређаја, учествују у изградњи безбеднијег интернета штитећи себе и друге од дигиталног насиља. Користе дигиталне садржаје поштујући ауторска права. Оспособљени су да користе дигиталне уређаје штитећи своје здравље. Изражавају се у дигиталном облику поштујући језички и дигитални правопис и принципе пристојне комуникације уважавањем других култура и наслеђа. Сараднички креирају и уређују

дигиталне документе. Решавају, сходно узрасту, адекватно формулисане проблеме применом алгоритамског начина размишљања.

Средњи ниво

Ученици користе уређаје и дигиталне садржаје штитећи их од утицаја злонамерних корисника и софтвера. Креирају дигиталне садржаје поштујући ауторска права и интелектуалну својину. У стању су да развијају програме поштујући уобичајену методологију развоја софтвера. Да би боље разумели контекст употребе технологије и њен значај у друштву, могу да наведу и опишу најважније догађаје у развоју ИКТ-а као и актуелне области рачунарства и проблеме које оне решавају.

Напредни ниво

Ученици креирају дигиталне садржаје и програме применом одговарајућих слободних и власничких лиценци штитећи при томе своја ауторска права. Сараднички раде на програмерским пројектима користећи системе за контролу верзија и користе доступне савремене библиотеке.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Основни ниво

Ученици су изградили позитиван став према употреби дигиталне технологије и самоиницијативно је примењују да би олакшали решавање проблема из школског и свакодневног живота (нпр. безбедно користе електронску трговину и банкарство). Свесни важности података у савременом друштву, одлуке доносе на основу анализе доступних, релевантних и поузданих информација. Самостално проналазе релевантне и поуздане информације да би олакшали решавање проблема из школског и свакодневног живота. Креирају једноставније документе, којима представљају себе и свој рад, примењујући основне могућности програма за обраду текста. У стању су да препознају штетност електронског отпада и одлажу га на исправан начин.

Средњи ниво

Креирају обимније и сложеније документе и писане радове примењујући напредне могућности канцеларијског софтвера. Врше корекције фотографије и дизајнирају графички садржај у складу са правилима савремене естетике. Примењујући технологију, продубљују знања из свих наставних предмета, прикупљајући релевантне информације, вршећи анализе, експерименте и симулације помоћу рачунара и презентујући закључке кроз писане радове (на пример, пројектне, семинарске и матурске). Олакшавају себи и вршњацима стицање знања из математике, физике, хемије и других наука, као и из свакодневног живота, решавајући проблеме применом специјализованог софтвера, алгоритамског начина размишљања и програмирања. Креирају програме којима аутоматизују поступке који се традиционално обављају без коришћења технологије. Користе системе засноване на вештачкој интелигенцији прилагођавајући их својим потребама.

Напредни ниво

Развили су самопоуздање, предузимљивост и вештине које им помажу у области пословања (истраживање тржишта засновано на емпиријским подацима, комуникација и представљање у дигиталном окружењу). Коришћењем дигиталних канала комуникације доприносе квалитету живота у локалној заједници решавајући конкретне проблеме из различитих сфера (културне, еколошке, здравствене, предузетничке...), организују и учествују у пројектима друштвеног активизма. Овладали су вештином

креирања веб-сајтова и умеју да представе одређени садржај (нпр. презентацију спортског клуба или компаније) читаоцима широм света. Употребљавају вештину програмирања да би креирали веб-апликације које врше интеракцију са корисницима, чувајући податке у базама података када је то потребно.

4.4.1.12. Ликовна култура

Општа предметна компетенција ОПК

Учењем Ликовне културе надограђују се основе визуелне писмености, подстиче изражавање и реализација идеја коришћењем различитих уметничких медија и техника, вишемедијских техника и технологија, укључујући и одговорно коришћење дигиталне технологије. Ученици кроз Ликовну културу овладавају елементима и принципима ликовности, утврђују њихову повезаност са научним принципима и налазе примере и сличности са другим врстама уметности. Препознавање, анализа и поређење најважнијих дела културне баштине подстичу отвореност ученика према различитим уверењима и погледима на свет и доприносе изградњи хуманистичких вредности, умећу комуникације и развоју критичког мишљења. Коришћењем традиционалних и дигиталних ресурса домаћих и страних институција културе и уметности, уз комуникацију на матерњем или страном језику, подстичу се активности које доприносе одговорном односу према културној баштини различитог уметничког и историјског порекла. Ученици се кроз наставу Ликовне културе оспособљавају за самостално или групно покретање иницијатива на свим нивоима у циљу афирмисања и вредновања уметности (актуелних уметничких дешавања, развијања интеркултуралности) као и изградње свести о значају очувања или промоције целокупног културно-уметничког наслеђа. Знања, вештине, ставове и вредности стечене кроз предмет Ликовна култура примењују у личном и друштвеном животу и у даљем стручном усавршавању и професионалном развоју.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Набрајају традиционалне и дигиталне уметничке технике и алате које користе у раду и препознају и примењују у свакодневном животу. Знају елементе визуелне комуникације и важност медија у формирању ставова, критичког мишљења и препознавања визуелних порука.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици уочавају сличности у разлике у вредностима уметничког наслеђа сопственог и других народа. Користе појмове визуелне уметности у процесу истраживања радећи индивидуално и тимски. Повезују научена знања са другим просторима човековог деловања, различитим професијама и занимањима у области уметности и науке. Користе одређене технике и апликације у ликовном изражавању.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици идентификују и поштују своје и потребе других, негују разумевање и сензибилност према различитости и мултикултуралности. Разумеју значење задатих појмова и инструкција у креативном изражавању. Познају локалну уметничку сцену и институције културе. Способни су да прате визуелне знакове и симболе у својој и другим срединама. Увиђају значај примењене уметности, дизајна и визуелне идентификације у пољу предузетништва.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

Основни ниво

СПК1

Ученици:

- ЛИК.СО.О.1.1. Препознају епоху на основу главних/типичних представника визуелне уметности.
- ЛИК.СО.О.1.2. Објашњавају начин коришћења ликовних средстава у делима типичних представника одређених уметничких епоха.
- ЛИК.СО.О.1.3. Дефинишу везу језика ликовне уметности и других уметности (музичке уметности, књижевности, драме, филма ...).
- ЛИК.СО.О.1.4. Наводе примере утицаја уметности у окружењу (дизајн ентеријера, мода, намештај и индустријски дизајн, саобраћај, графички дизајн и комуникација).

СПК2

Ученици:

- ЛИК.СО.О.2.1. Бирају и презентују колекцију артефаката и/или уметничких дела на основу одређеног концепта, проблемских задатака или идеја.
- ЛИК.СО.О.2.2. Користе медиј и одговарајућу технику/апликацију да изразе своје идеје, имагинацију, естетске доживљаје, осећања и позитивне ставове, у самосталном и заједничком раду.
- ЛИК.СО.О.2.3. Креирају визуелно дело одговорно се односећи према питањима везаним за интелектуалну својину.

СПК3

Ученици:

- ЛИК.СО.О.3.1. Уочавају, разликују и анализирају појаве из свакодневног живота и повезују их са појмовима из ликовне културе, ликовним елементима и принципима, визуелним и симболичким значењима.
- ЛИК.СО.О.3.2. Користе визуелни алфавет у читању и објашњавају различитих сликовних порука и начина пласирања порука препознајући намеру аутора и утицај порука на обликовање стварности.
- ЛИК.СО.О.3.3. Објашњавају значај локалних културно-историјских споменика и институција културе повезујући усвојена теоријска знања са визуелним.
- ЛИК.СО.О.3.4. Сечена знања и естетско искуство успешно примењују у различитим ситуацијама процењујући, анализирајући и резимирајући сопствени рад и друга уметничка дела и активности.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици користе доступне изворе информација на матерњем и страном језику (удбеници, литература из области уметности, филмове, интернет, итд). Прате нове информације из области савремене уметности, анализирају и повезују са контекстом и друштвеним приликама. Учећи и развијајући етику и естетику, разумеју и прихватају одговорност за сопствено делање и слање визуелних порука.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Проучавајући и освешћујући повезаност природе и човека, ученици идентификују, комбинују и примењују геометријске, ергономске и антрополошке аспекте уметности и дизајна. Радећи у различитим уметничким техникама и користећи постојеће алате, ученици исказују сопствену креативност, имагинацију и стваралачке идеје, развијајући спацијалне и моторичке способности и вештине. Процењујући сопствене и туђе радове стичу директан увид у естетске постулате, поетике изражавања, ставове и стилове.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици обилазе галерије, музеје, културно-историјске споменике и активно учествују у културном животу свог окружења. Раде индивидуално и/или групно у различитим културним, хуманитарним и другим пројектима – и уносећи сопствени креативни печат јачају самосвест о могућностима позитивног утицаја на различита друштвена питања. Информишу се о различитим професијама и занимањима освешћујући значај и примену визуелног идентитета сваке делатности.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

Средњи ниво

СПК1

Ученици:

- ЛИК.СО.С.1.1. Идентификују утицај друштвених прилика на развој уметничких епоха.
- ЛИК.СО.С.1.2. Представљају основне карактеристике уметничких стилова кроз репрезентативна дела њихових представника.
- ЛИК.СО.С.1.3. Демонстрирају на одговарајућем примеру ликовног дела начин коришћења изражајних ликовних и визуелних средстава у епохи.
- ЛИК.СО.С.1.4. Образлажу међусобну повезаност ликовне уметности са другим уметностима, науком и технологијом.
- ЛИК.СО.С.1.5. Образлажу значај очувања културног наслеђа свог и других народа ради очувања националног идентитета и развоја друштва.
- ЛИК.СО.С.1.6. Повезују начине коришћења традиционалних и савремених ликовних техника и материјала у визуелном изражавању.
- ЛИК.СО.С.1.7. Познају различите изворе и могућности ИКТ-а у визуелном стваралаштву.

СПК2

Ученици:

- ЛИК.СО.С.2.1. Самостално анализирају културно наслеђе истражујући и користећи различите поуздане изворе информација.
- ЛИК.СО.С.2.2. Користе одабрани појам, текст, визуелне, аудитивне и аудио-визуелне информације као подстицај за стварање оригиналног рада.
- ЛИК.СО.С.2.3. Кроз естетску анализу, посматрањем и поређењем разматрају и преиспитују ставове и увиде вршњака у ликовном стваралаштву.
- ЛИК.СО.С.2.4. Изражавају запажања, идеје, имагинацију, искуство, естетске доживљаје, осећања и ставове различитим медијима, средствима и техникама визуелних уметности, самостално и у сарадњи са другима.
- ЛИК.СО.С.2.5. Користе могућности информационо-комуникационе технологије (ИКТ), различитих софтвера и ресурса за креирање дигиталне уметности и дигиталних садржаја доприносећи формирању дигиталне баштине и њеној доступности.

СПК3

Ученици:

- ЛИК.СО.С.3.1. Кроз стваралачки рад развијају машту, интуицију, инвентивност, предузимљивост, истрајност, емпатију, самопоуздање, радозналост и нова интересовања.
- ЛИК.СО.С.3.2. У комуникацији на матерњем и страном језику јасно перципирају, разликују, анализирају и тумаче најзначајнија уметничка дела националне и светске културне баштине, смештајући их у контекст, простор, време и околности настанка.

– ЛИК.СО.С.3.3. Бирају и користе различите технике и средства визуелних уметности и адекватне дигиталне алате за истраживање, конципирање и реализацију идеја индивидуално и у групи.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици су способни да самостално анализирају, повезују и смештају у контексте различита уметничка дела, правце и уметнике. Визуелно описмењени, способни су да разумеју, тумаче, читају и конципирају сликовне поруке које су саставни део свакодневног живота. Захваљујући визуелној писмености у савременој, доминантно визуелној култури, ученици су у могућности да именују појмове које виде, комуницирају са другима и развијају критичко мишљење.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици демонстрирају стечена знања кроз различите видове креативног изражавања и активизма у локалној заједници. Распознају различите приступе визуелне писмености кроз природне и хуманистичке науке и разнородне уметничке дисциплине. Користе стечена знања креирајући и примењујући естетски приступ у личном и ширем окружењу, чинећи сопствени простор, као и градску средину естетизованим и уређеним.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици имају развијену свест о значају културно-историјске баштине сопственог и других народа, у окружењу и глобално. Негују здрав однос и повезаност са природом и њеним ресурсима. Чисте, уређују и штите животну средину кроз ученички и грађански активизам, еколошку свест и одрживи развој, користећи различите алате, технике и материјале у свом креативном изражавању. Препознају личне компетенције у пројектима самозапошљавања. Износе ставове и вредности стечене кроз предмет Ликовна култура и примењују их у личном и друштвеном животу и даљем стручном усавршавању. Усвајају опште хуманистичке вредности, развијају толеранцију, поштовање различитости и мултикултуралност.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ) за крај средњег образовања:

Напредни ниво

СПК1

Ученици:

- ЛИК.СО.Н.1.1. Анализирају дела визуелне уметности користећи ликовну терминологију.
- ЛИК.СО.Н.1.2. Полемишу о разликама у делима визуелне уметности у погледу стилског јединства, хармоније, композиције и сл.
- ЛИК.СО.Н.1.3. Аргументовано износе своје ставове о делима визуелне уметности, њиховим ауторима и епохи у којој је дело настало.

СПК2

Ученици:

- ЛИК.СО.Н.2.1. Истражују могућности оригиналне примене изражајних особина материјала, техника и принципа компоновања (дизајна).
- ЛИК.СО.Н.2.2. Критички просуђују и изражавају своја опажања о утицају визуелне уметности на доживљај себе, других и друштва у усменој, писаној, визуелној или аудио- визуелној форми.

– ЛИК.СО.Н.2.3. Комбинују релевантне критеријуме, заједничке повратне информације и личну уметничку визију, размишљају о свом раду, ревидирају га и усавршавају.

СПК3

Ученици:

– ЛИК.СО.Н.3.1. Одговорно сарађују са другима, истражују и учествују активно у културном животу заједнице уз позитиван и негујући однос према културној баштини и животној средини.

– ЛИК.СО.Н.3.2. Користе модерне алате, дигиталне платформе, електронске медије константно унапређујући своју креативност.

– ЛИК.СО.Н.3.3. Анализирају и објашњавају сопствено и туђе културолошко наслеђе, критички посматрају свет кроз визуелне поруке у свом окружењу.

4.4.1.13. Филозофија

Општа предметна компетенција ОПК

Учећи филозофију, ученици откривају важност њених садржаја за лични развој, развој друштва и економије. Познају релевантна филозофска учења. Умеју да употребе основне филозофске појмове ради прецизнијег и систематичнијег изражавања сопствених мисли. Могу да уоче проблеме егзистенције и да о њима аргументовано дискутују. Умеју да опишу начине на које су истакнути филозофи разматрали такве проблеме, да те приступе разврстају у одговарајуће филозофске дисциплине, као и да пронађу сличности и разлике између њих. Читањем утицајних филозофских текстова развијају вештину самосталног анализирања, упоређивања и креирања идеја. Откривају утицај филозофије на формирање погледа на свет у различитим историјским епохама. Препознају филозофске темеље социјалних и економских система. Разумеју идејне основе савремене цивилизације и умеју да вреднују утицај науке, уметности, културе и религије на друштвене токове. Развијају критичко мишљење и спремност да се на одговоран начин ангажују у демократском друштву. Могу рационално да суде о сопственим и туђим поступцима примењујући етичке норме и принципе. Умеју да процењују исправност и релевантност аргументације, препознају прећутне и непроверене претпоставке, познају методе провере претпоставки. Критички користе разноврсне изворе информација у процесу креирања ваљаних аргумената као и одговора на филозофска питања. Критички приступају медијским садржајима и одговорно се понашају у дигиталном окружењу. Унапређују компетенције потребне за отклањање предрасуда, толерантно наступају водећи рационалан дијалог поткрепљен чињеницама.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици именују основне филозофске појмове, идентификују шта је филозофска делатност и који су њени циљеви. Ученици распознају по чему се филозофија разликује од других тековина људске културе, првенствено од природних и друштвених наука, уметности и религије. На тај начин, ученици се сусрећу са вековном традицијом која негује запитаност, промишљеност и стално усавршавање знања. Ученици знају предмет проучавања и кључне одреднице главних филозофских дисциплина: логике, онтологије, етике, естетике, епистемологије. Разумеју да знање и информације са којима свакодневно располажу могу доћи из различитих извора: посредним или непосредним чулним сведочанством, дедуктивним, индуктивним или

абдуктивним закључивањем, путем сведочанства других људи, на основу ауторитета, догме или традиције. Служећи се тим знањима, ученици умеју да вреднују конкретну информацију препознајући њен извор и тако развијају афирмативан однос према поступку ажурирања сопствених ставова у сусрету са новим доказима. Ученици познају учења која су директно допринела формирању савременог демократског друштва, као што су идеје политичке слободе и правне једнакости, људска, грађанска, мањинска и радничка права, друштвена одговорност; са таквим сазнањима, ученици боље разумеју значај егалитарности, солидарности и праведности.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Умеће филозофског мишљења на основном нивоу компетенције првенствено подразумева вођено имплементирање филозофских поступака у различитим процесима мишљења. Ученици афирмативно вреднују сопствену радозналост као основ филозофске запитаности, те препознају да и те препознају да и одређене животне околности у којима се јављају сумња, страх, неизвесност могу да доведу до филозофских питања. Ученици су на истакнутим примерима из историје филозофије упознали начине на које су важни филозофи тематизовали уобичајене животне недоумице. Ученици знају опште филозофске аргументе у мери која је неопходна за реконструисање тих аргумената у пригодним ситуацијама. Познају типичне кораке различитих филозофских метода (феноменолошке, херменеутичке, дијалектичке, аналитичке...), као и начине примене тих метода на конкретна питања и проблеме. На овај начин ученици развијају способност да се суочавају са основним филозофским питањима и да афирмишу знатижељу, промишљеност и рационалност.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици умеју пасивно да препознају практичне околности у којима се филозофска знања могу применити. То првенствено подразумева да су ученици развили вештину критичког мишљења и добро познавање формалних и неформалних грешака у закључивању, чиме су оспособљени да уоче позицију која није поткрепљена на адекватан начин, као и да избегну сличне погрешке приликом формулисања аргумената. Ове вештине ученици примењују у разговору, у писаној комуникацији, приликом праћења средстава јавног информисања и коришћења друштвених мрежа. Познавање основних филозофских идеја ученицима омогућава да у свакодневном животу препознају ваљане примере вредности истине, рационалности, солидарности, једнакости, лепоте, праведности и доброте, чиме је ученицима олакшана тежња ка остваривању ових вредности.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ):

Основни ниво

ФИЛ.СО.О.1.1. Упоредјују филозофска питања и теме са предметима других духовних делатности.

ФИЛ.СО.О.1.2. Именују основне појмове из историје филозофије и повезују их са њиховим значењем.

ФИЛ.СО.О.1.3. Идентификују најважније карактеристике основних филозофских дисциплина.

ФИЛ.СО.О.1.4. Идентификују различите изворе знања и информација и процењују степен њихове поузданости.

ФИЛ.СО.О.1.5. Описују главне црте учења којима се заступају идеје слободе, једнакости и толеранције у друштву.

ФИЛ.СО.О.2.1. Реконструишу филозофске аргументе и поступке који се користе у суочавању са животним питањима.

ФИЛ.СО.О.2.2. Наводе примере из сопственог живота када су се зачудили, сумњали, плашили, преварили, трагали за одговорима, били повређени и када су их ове ситуације подстакле да поставе филозофска питања.

ФИЛ.СО.О.3.1. Указују на логичке погрешке у конкретним аргументима, развијајући разложно и критичко мишљење као начин долажења до истине.

ФИЛ.СО.О.3.2. Дају примере ситуација у којима се огледа значај поштовања вредности истине, слободе, рационалности, солидарности, једнакости, лепоте, праведности и доброте.

Средњи ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

На средњем нивоу, ученици повезују филозофске садржаје са питањима и проблемима која су подстакла њихов настанак. Ученици описују репрезентативна филозофска учења кроз филозофске проблеме и одговоре, при чему су у стању да та учења повежу са одговарајућим историјским контекстом у ком су настала. Са таквим знањем ученици стичу увид о утицају филозофских учења на ток развоја цивилизације. Нова питања и проблеме разврстају по одговарајућим филозофским дисциплинама, ослањајући се на познавање основних филозофских појмова. Ученици су оспособљени да се самостално оријентишу у корпусу филозофских информација у потрази за решењем проблема са којима се суочавају. Ученици познају основне принципе важних етичких учења што је предуслов за морално вредновање својих и туђих поступака. Ученици разумеју општу методологију науке што им помаже у сналажењу у савременом научно – техничком свету, и представља основ за адекватно суочавање са псеудонаучним ставовима.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

На средњем нивоу ученици активно употребљавају стечена филозофска знања у мишљењу. Вокабулар ученика је обогаћен основним филозофским терминима које користе на исправан начин и у адекватном контексту за исказивање сопствених ставова. При сусрету са непознатим филозофским термином, ученици умеју да се информишу о његовом значењу из адекватних извора. Ученици поседују основне вештине критичког читања филозофског текста: тумачење текста у контексту епохе у којој је настао, препознавање главне идеје, идентификовање понуђених аргумената за и против дате идеје, резимирање текста. Тиме су оспособљени да самостално проширују своја филозофска знања из нових извора. Ученици су у потпуности усвојили разложни став према сопственим и туђим убеђењима и тврђењима, што подразумева да високо вреднују дијалог као форму превазилажења несугласица, да су у разговору увиђајни и толерантни према ставовима који се разликују од њихових, али да при том захтевају да изнета тврђења буду образложена и поткрепљена адекватним информацијама, константно преиспитујући ваљаност сопствених убеђења. Ученици владају основном употребом исказног и предикатског логичког рачуна: познају симболе који се употребљавају у овим формалним језицима, умеју да преводе исказе природног језика на формалне језике и користе истиносне таблице за утврђивање истиносне вредности сложених формула.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици се активно руководе филозофским идејама које препознају као вредне и релевантне. Ученици развијају обзирност у комуникацији, у стању су да се уживе у

позицију свог саговорника и да сагледају предмет разговора из различитих углова, чиме обезбеђују боље споразумевање у комуникацији. Ученици су свесни могућности злоупотребе аргументативних поступака и препознају их у различитим изворима. На основу знања из естетике ученици свестраније приступају разумевању уметничких дела, повезујући филозофске идеје са мотивима који се у тим делима налазе. Познајући научне стандарде, ученици умеју да разликују научне од псеудонаучних тврдњи. Ученици рефлектују о друштву и околностима у којима живе, разумеју специфичности интеркултуралног друштва и владајуће системе вредности, кодексе понашања и структуре друштвене моћи које их окружују. Са таквом свешћу, умеју слободно и одговорно да наступају у оквирима школских, ученичких и омладинских форума и да учествују у различитим аспектима живота у демократском друштву.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ):

Средњи ниво

ФИЛ.СО.С.1.1. Одређују културни и политички контекст у ком се појављују типична филозофска питања једне епохе.

ФИЛ.СО.С.1.2. Разврставају филозофске појмове, питања, теме и проблеме по филозофским дисциплинама уз осврт на историјски, политички и културни контекст одређених епоха.

ФИЛ.СО.С.1.3. Објашњавају облике разложног мишљења, правила закључивања и типичне облике њиховог кршења.

ФИЛ.СО.С.1.4. Демонстрирају улогу и сврху општих методолошких поступака карактеристичних за савремено научно истраживање.

ФИЛ.СО.С.1.5. Објашњавају принципе важних етичких учења

ФИЛ.СО.С.2.1. Издвајају главне филозофске идеје и аргументе из различитих филозофских извора.

ФИЛ.СО.С.2.2. Користе исказни и предикатски рачун.

ФИЛ.СО.С.2.3. Аргументовано дискутују о значају образлагања тврдњи, преиспитивања претходних убеђења, евалуације информација, сталног трагања за бољим идејама уз показивање толеранције и уважавања различитих гледишта.

ФИЛ.СО.С.2.4. У складу са контекстом, употребљавају основну филозофску терминологију у комуникацији, анализи мисаоних садржаја, као и приликом писања.

ФИЛ.СО.С.3.1. На друштвено одговоран начин формулишу закључке којима поткрепљују сопствене ставове.

ФИЛ.СО.С.3.2. Процењују да ли су конкретне тврдње поткрепљене ваљаним научним изворима или су у питању псеудонаучна тврђења.

ФИЛ.СО.С.3.3. Утврђују који је систем вредности владајући у друштву, као и доминантне обрасце и кодексе понашања.

ФИЛ.СО.С.3.4. Повезују филозофске идеје са мотивима у уметничким делима.

Напредни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

На напредном нивоу ученици су у стању да пореде филозофске идеје. Ученици познају различита филозофска учења и могу да покажу како један исти филозофски проблем добија различите одговоре у различитим околностима, чиме развијају сензибилитет за упоређивање идеја из другачијих културних поднебља, али и склоност да сами сагледавају конкретна питања са разнородних позиција. На пољу етичких учења ученици умеју да супротставе различита етичка становишта и укажу на њихове предности и мане. Упознати са природом људског сазнања и процедурама извођења

научних истраживања, ученици су у стању да препознају домете и границе научног сазнања, што је предуслов за гајење недогматског става према научним тврдњама.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Ученици демонстрирају способност тематизовања апстрактних филозофских тема. Ученици су у стању да се поставе критички према филозофским идејама са којима се сусрећу приликом свог школовања, да изложе предности и мане важних метафизичких, епистемолошких и естетичких учења, а апстрактне идеје адекватно илуструју конкретним примерима. Ученици у историји филозофије проналазе идеје које најбоље одговарају њиховим убеђењима и користе их да доследно и систематично обликују сопствене ставове и уверења. Приликом вредновања аргумената, ученици умеју да утврде облик и врсту информација који су потребни за поткрепљивање неког аргумента, а приликом формулисања аргумената умеју да обезбеде информације из адекватних извора.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици креирају нове мисаоне садржаје. Владају вештинама аргументовања у тој мери да за потребе дискусије умеју да се ставе у позицију коју лично не заузимају и пруже ваљане аргументе. На задату тему ученици умеју да конструишу контрааргументе или примере који наведену позицију доводе у питање. То им омогућава да антиципирају проблеме и приговоре са којима ће се суочити када ступе у дискусију са другим људима, те ће бити спремни да модификују своја становишта у светлу контрааргумената или противдоказа са којима се сусрећу. Ученици су свесни етичких, политичких и социјалних изазова који се јављају у савременом демократском и интеркултуралном друштву, те су у могућности да осмисле начине на који ће да се поставе спрам тих изазова, као и да заузму позицију коју могу да бране ваљаним аргументима.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ):

Напредни ниво

ФИЛ.СО.Н.1.1. Проналазе сличности и разлике између филозофских учења која се баве истим проблемима.

ФИЛ.СО.Н.1.2. Указују на домете и границе научног сазнања.

ФИЛ.СО.Н.1.3. Оцењују предности и слабости конкретних етичких учења.

ФИЛ.СО.Н.2.1. Процењују конкретна филозофска учења и апстрактне филозофске идеје кроз критички и конструктивни дијалог.

ФИЛ.СО.Н.2.2. Систематизују информације, идеје и личне ставове у јасне и доследне ставове користећи филозофски речник.

ФИЛ.СО.Н.2.3. При обликовању аргумената одлучују о врсти и пореклу информација потребних за њихово поткрепљење.

ФИЛ.СО.Н.3.1. Независно од личних убеђења и ослањајући се на претходно стечена знања осмишљавају валидне контрааргументе за задате аргументе.

ФИЛ.СО.Н.3.2. Осмишљавају аргументоване одговоре уз прихватање одговорности у вези са свакодневним етичким дилемама и типичним изазовима који се јављају у савременом интеркултуралном друштву.

4.4.1.14. Психологија

Општа предметна компетенција ОПК

Кроз упознавање са предметом и методама психологије, те овладавање психолошким појмовима и теоријама, ученици изграђују психолошку писменост и тиме остварују потпуније разумевање себе, особа и појава у сопственом окружењу. Захваљујући знањима о базичним психичким функцијама, процесима и особинама, индивидуалним разликама и чиниоцима њиховог развоја, ученици успешно идентификују и анализирају сопствена и туђа ментална стања и понашање, те препознају њихова адекватна испољавања у сусрету са социјалним и физичким окружењем. Ученици знају да идентификују изворе разлика међу групама и културама, разумеју психолошке импликације ових разлика за развој појединаца, међугрупних односа и укупне климе у друштву, као и да негују и промовишу отвореност за различитости и мултикултурне вредности. Развијају капацитет за саморефлексију и негују друштвено ангажован однос према унапређењу личног и психичког благостања и здравља заједнице. Ученици су оспособљени да активно доприносе тимском раду и успешно комуницирају са другим људима у непосредном и дигиталном окружењу. Формирају стратегије за рад са различитим изворима информација, критички разматрају резултате психолошких истраживања и, у границама развојних могућности, самостално формулишу реалистична и етички прихватљива решења за проблеме у науци и свакодневном животу.

Основни ниво

Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)

Ученици упознају специфичности психологије као науке, укључујући њен предмет изучавања и методе сазнавања, што их оспособљава да разликују научна од псеудонаучних сазнања о психолошким феноменима. Кроз изучавање психичких процеса и особина, као и њиховог типичног развоја и манифестовања у физичком и социјалном окружењу, ученици усвајају основну психолошку терминологију и разумеју носеће концепте и идеје главних теоријских праваца у психологији.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Учењем психологије и повезивањем са сазнањима из других предмета и/или живота, ученици развијају психолошку писменост. Кроз учење вођено питањима и задацима ученици овладавају најважнијим психолошким феноменима. Захваљујући учењу о природи и донетима истраживачких метода ученици схватају како се долази до података и резултата у оквиру психолошких истраживања.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Ученици унапређују сопствени развој кроз стицање когнитивних и социо-емоционалних компетенција од значаја за будући успех у различитим подручјима личног функционисања и професионалног рада. Развој психолошке писмености омогућава ученицима да препознају ситуације у којима психолошка знања и вештине могу допринети да разумеју карактеристике и генеришу адекватне начине превазилажења проблема у свакодневном животу, укључујући и кризне ситуације.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ): Основни ниво

СПК1	СПК2	СПК3
Ученици:	Ученици:	Ученици:
<p>– ПСИ.СО.О.1.1. Диференцирају научно утемељена (психолошка) знања од псеудонауке и критички разматрају извештаје о психолошким садржајима у ненаучним изворима информација.</p> <p>– ПСИ.СО.О.1.2. Препознају примере типичног и нетипичног психичког развоја и функционисања у ситуацијама из свакодневног живота, и уочавају деловање психолошких фактора на процесе и односе у групи и друштву.</p> <p>– ПСИ.СО.О.1.3. Разумеју значење основних психолошких појмова и схватају кључне поставке водећих теоријских праваца у психологији.</p>	<p>– ПСИ.СО.О.2.1. Негују научни приступ у извођењу закључака из расположивих информација, уз ослањање на основне принципе индуктивног и дедуктивног резонавања.</p> <p>– ПСИ.СО.О.2.2. Познају различите приступе и технике у методологији психолошких истраживања и схватају основне кораке/принципе у реализацији научних истраживања.</p>	<p>– ПСИ.СО.О.3.1. Ослањају се на психолошка знања како би унапредили лични развој, интерперсоналне односе у школском, вршњачком и породичном контексту, али и компетенције важне за лични и професионални развој.</p> <p>– ПСИ.СО.О.3.2. Препознају примере ситуација у којима примена психолошких знања доприноси унапређењу функционисања локалне и шире заједнице и спремни су да се лично ангажују.</p>

Средњи ниво**Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)**

Ученици разумеју међусобну повезаност различитих психичких процеса, стања и особина у понашању и личности. Постају свесни значаја који за развој личности и формирање идентитета имају биолошки фактори, друге особе и опште друштвене прилике, разумеју њихове појединачне и удружене ефекте и могу јасно да разграниче свој лични идентитет од идентитета група којима припадају. Ученици постају спремни за активну употребу психолошког речника у представљању и анализи личности и за њу релевантних друштвених феномена, при чему у својим анализама јасно раздвајају и комбинују кључне поставке водећих теоријских праваца у психологији.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Кроз анализу психолошких аспеката личних искустава као и друштвених околности, ученици вежбају аналитичке вештине и уче да евалуирају примереност различитих форми понашања актера, узимајући у обзир карактеристике ситуације уз уважавање културолошких специфичности. Учешћем у дискусији, дебати и размени мишљења, ученици формирају и мењају ставове, развијају међусобно уважавање и способност за аргументовано изражавање ставова, критичку анализу текстова из психологије, развијају научну и медијску писменост, оспособљавају се да самостално трагају за научним сазнањима и тумаче истраживачке податке, прате и анализирају едукативне садржаје.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Препознају манифестације развојних и неразвојних криза у животима појединаца и друштву, идентификују расположиве ресурсе у њиховом решавању. Ученици су у стању не само да унапређују сопствено ментално здравље и квалитет свакодневног живота, него и да активно заступају вредности које промовишу психичко благостање других људи и добробити заједнице у целини, те да у том светлу евалуирају туђе поступке. Усвојени научни стил мишљења и интердисциплинарни приступ феноменима ученици примењују у решавању разноврсних психолошких проблема, али и у трагању за одговорима на питања од општег друштвеног значаја и из других наука, које потом умеју да сагледају и из перспективе усвојених психолошких знања.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ): Средњи ниво

СПК1	СПК2	СПК3
<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>	<i>Ученици:</i>
<p>– ПСИ.СО.С.1.1. Разликују лични од социјалног (групног) идентитета и у стању су да уоче и процене значај који су друге особе и догађаји из личне и друштвене историје имале на формирање њиховог идентитета.</p> <p>– ПСИ.СО.С.1.2. Активно користе психолошки речник у описивању и анализи личности и друштвених појава, уз могућност да у сопственом опису и анализи препознају поставке водећих теоријских приступа у психологији.</p> <p>– ПСИ.СО.С.1.3. Уочавају међузависност различитих психичких процеса, особина и стања; знају да објасне на који начин је њихово испољавање условљено биолошким факторима и ширим друштвеним контекстом.</p>	<p>– ПСИ.СО.С.2.1. Користе психолошка знања у критичкој анализи сопствених искустава и односа, те догађаја и прилика у друштву.</p> <p>– ПСИ.СО.С.2.2. Аргументовано износе своја становишта и закључке, те успешно учествују у дебати о психолошким темама са другим особама.</p> <p>– ПСИ.СО.С.2.3. Схватају значење основних квантитативних показатеља добијених статистичким анализама и успешно тумаче једноставне графичке приказе резултата психолошких истраживања.</p>	<p>– ПСИ.СО.С.3.1. Препознају манифестације развојних и неразвојних криза у животима појединаца и друштва и идентификују расположиве ресурсе за њихово разрешавање.</p> <p>– ПСИ.СО.С.3.2. Препознају и подржавају манифестације и акције које промовишу унапређење менталног здравља појединаца и заједнице у целини.</p> <p>– ПСИ.СО.С.3.3. Користе научни и интердисциплинарни приступ у разматрању психолошких феномена, као и питања из других наука и од ширег друштвеног значаја.</p>

Напредни ниво**Специфична предметна компетенција 1 (СПК1)**

Знање о одликама психичког функционисања омогућава ученицима осетљивије разумевање психичког стања појединца, али и менталног здравља друштва у целини. Ученици освешћују значај менталне хигијене и могу самостално да предложе и нађу начине да сачувају или унапреде психичко здравље. Захваљујући знањима о индивидуалним разликама и њиховом значају за развој и функционисање појединца у различитим контекстима, ученици развијају склоност ка утврђивању и анализи узрока

сопственог и туђег понашања и предвиђају његове будуће манифестације. Повезујући психолошка знања о човеку са знањима из других дисциплина, ученици јасније позиционирају улогу и доприносе психологије у ширем систему научних знања, уметности и култури.

Специфична предметна компетенција 2 (СПК2)

Проблемско учење обезбеђује већу применљивост знања у решавању проблема из домена психологије, као и свакодневног и јавног живота. Ослањајући се на знања о методологији, ученици критички анализирају резултате емпијских студија, интерпретирају их уважавајући карактеристике контекста и формулишу основне елементе истраживања једноставних феномена. Способни су да процењују релевантност и поузданост различитих извора научних сазнања. Ученици су у стању да сагледају употребну вредност стечених знања у различитим областима и контекстима.

Специфична предметна компетенција 3 (СПК3)

Захваљујући стеченим знањима и вештинама ученици знају да тумаче расположиве налазе истраживања, али и да спроведу једноставнија емпиријска испитивања психолошких феномена за које су заинтересовани. Удружено са знањима из других друштвено-хуманистичких дисциплина, знања из психологије помажу ученицима да сагледају сложеност социјалних процеса и препознају специфичности различитих друштвених заједница, развијајући друштвени активизам, толеранцију и одговорност.

Исходи образовног циклуса (ИОЦ): Напредни ниво

СПК1	СПК 2	СПК 3
Ученици:	Ученици:	Ученици:
<p>– ПСИ.СО.Н.1.1. Анализирају и предвиђају сопствено и туђе поступање ослањајући се на знања о улози индивидуалних разлика у психичким функцијама и особинама, вредностима, ставовима и интересовањима у процесу обликовању понашања.</p> <p>– ПСИ.СО.Н.1.2. Одређују позицију психолошких знања у контексту ширих научних знања и STEM приступа.</p>	<p>– ПСИ.СО.Н.2.1. Анализирају информације прикупљене из различитих научних и популарних извора у сазнавању о психолошким феноменима и питањима, знају да процене њихов значај и примереност метода које су употребљене у њиховом генерисању</p> <p>– ПСИ.СО.Н.2.2. Примењују психолошка знања и методологију у анализи садржаја из других научних области, уметности и културе.</p>	<p>– ПСИ.СО.Н.3.1. Учествоју у спровођењу једноставнијих емпиријских истраживања психолошких феномена и упознају своје шире окружење са њиховим резултатима.</p> <p>– ПСИ.СО.Н.3.2. Учествоју у креирању и реализацији активности усмерених на подржавање менталног здравља и права вулнерабилних појединаца и заједница.</p>

4.4.2. Стандарди општих међупредметних компетенција за крај средњег образовања

Компетенције као исходи учења које се формирају и подржавају заједничким радом више појединачних школских дисциплина релевантне су за лични, професионални и социјални развој и функционисање појединца, у којима се компетентност стиче флексибилним и динамичним интегрисањем и применом предметних знања.

Опште и међупредметне компетенције као најрелевантније за адекватну припрему ученика за активну партиципацију у друштву и целоживотно учење:

1. Компетенција за целоживотно учење
2. Комуникација
3. Рад с подацима и информацијама
4. Дигитална компетенција
5. Решавање проблема
6. Сарадња
7. Одговорно учешће у демократском друштву
8. Одговоран однос према здрављу
9. Одговоран однос према околини
10. Естетичка компетенција
11. Предузимљивост и оријентација ка предузетништву

1. Компетенција за целоживотно учење

Лични и професионални развој појединца превасходно почива на његовој способности да управља процесом учења. Ученик треба да буде оспособљен да иницира учење, да изабере стратегије учења и дизајнира контекст у којем учи, да прати и контролише напредак током учења, да управља учењем у складу са намерама и циљем који има. Ученик уме да пронађе и асимилује нова знања и вештине, користећи претходно учење и ваншколско искуство. Свестан је процеса учења, могућности и тешкоћа у учењу; уме да превазиђе тешкоће и да истраје у учењу. Примењује знања у различитим ситуацијама у зависности од карактеристика ситуације и сопствених циљева.

- Ученик уме да планира време за учење и да организује процес учења и управља њим.

- Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селекује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје.

- Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења.

- Познаје различите врсте текстова и уме да изабере адекватну стратегију читања.

- Разликује чињенице од интерпретација, ставова, веровања и мишљења; препознаје и продукује аргументацију за одређену тезу, разликује аргументе према снази и релевантности.

2. Комуникација

Ученик влада различитим модалитетима комуникације и користи их на сврсисходан и конструктиван начин када комуницира у приватном, јавном, образовном и професионалном контексту. Ученик прилагођава начин и средства комуникације карактеристикама ситуације (сврси и предмету комуникације, комуникационим капацитетима и карактеристикама партнера у комуникацији итд.). Користи на одговарајући и креативан начин појмове, језик и стил комуникације који су специфични за различите научне, техничке и уметничке дисциплине.

У комуникацији са другима уме да изрази себе (своје мишљење, осећања, ставове, вредности и идентитете) и да оствари своје циљеве на позитиван, конструктиван и аргументован начин поштујући и уважавајући другог. Критички процењује садржај и начин комуникације у различитим комуникативним ситуацијама. Ученик има развијену свест о значају позитивне и конструктивне комуникације и активно доприноси неговању културе дијалога у заједницама којима припада.

- Активно доприноси неговању културе дијалога, уважавању и неговању различитости и поштовању основних норми комуникације.
- Ученик познаје специфичне карактеристике различитих модалитета комуникације (усмена и писана, непосредна и посредована комуникација, нпр. телефоном, преко интернета).
- Уме јасно да искаже одређени садржај, усмено и писано, и да га прилагоди захтевима и карактеристикама ситуације: поштује жанровске карактеристике, ограничења у погледу дужине, намену презентације и потребе аудиторијума.
- Уважава саговорника – реагује на садржај комуникације, а не на личност саговорника; идентификује позицију (тачку гледишта) саговорника и уме да процени адекватност аргументације и контрааргументације за ту позицију.
- У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин како би остварио своје циљеве и проширио разумевање света, других људи и заједница.
- Ученик користи на одговарајући и креативан начин језик и стил комуникације који су специфични за поједине научне, техничке и уметничке дисциплине.

3. Рад с подацима и информацијама

Ученик разуме значај коришћења поузданих података за рад, доношење одлука и свакодневни живот. Користи знања и вештине из различитих предмета да представи, прочита и протумачи податке користећи текст, бројеве, дијаграме и различите аудио-визуелне форме. Ученик користи различите изворе информација и података (библиотеке, медије, интернет, личну комуникацију, итд.) и критички разматра њихову поузданост и ваљаност. Ефикасно проналази, селекује и интегрише релевантне информације из различитих извора.

- Зна да је за разумевање догађаја и доношење компетентних одлука потребно имати релевантне и поуздане податке.
- Уме да пореди различите изворе и начине добијања података, да процењује њихову поузданост и препозна могуће узроке грешке.
- Користи табеларни и графички приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачи и примењује.
- Користи информационе технологије за чување, презентацију и основну обраду података.
- Зна разлику између података и њиховог тумачења, зна да исти подаци, у зависности од контекста, могу имати различита тумачења и да тумачења могу да буду пристрасна.
- Разуме разлику између јавних и приватних података, зна које податке може да добије од надлежних институција и користи основна правила чувања приватности података.

4. Дигитална компетенција

Ученик је способен да користи расположива средства из области информационо-комуникационих технологија (уређаје, софтверске производе, електронске комуникационе услуге и услуге које се користе путем електронских комуникација) на одговоран и критички начин ради ефикасног испуњавања постављених циљева и задатака у свакодневном животу, школовању и будућем послу. Познаје основне карактеристике расположивих информационо-комуникационих технологија (у даљем тексту: ИКТ) и могућности њихове примене у свакодневном животу, раду и образовању, односно њихов утицај на живот и рад појединца и заједница. Имајући у виду сврху постављених циљева и задатака уме да одабере одговарајуће ИКТ средство и да га користи на одговоран и креативан начин у активностима које ради тога спроводи (комуникација; сарадња; учешће у животу заједница; учење; решавање проблема; трансакције; планирање, организација и управљање самосталним и заједничким активностима; стварање, организација, обрада и размена информација), а да истовремено приступ решавању проблема прилагоди могућностима технологије. Приликом коришћења ИКТ-а свестан је ризика за сопствену и туђу сигурност и добробит и одговорним поступањем себе и друге штити од нежељених последица.

- Уме да претражује, процењује релевантност и поузданост, анализира и систематизује информације у електронском облику користећи одговарајућа ИКТ средства (уређаје, софтверске производе и електронске услуге).

- Изражава се у електронском облику коришћењем одговарајућих ИКТ средстава, укључујући мултимедијално изражавање и изражавање са елементима формално дефинисаних нотација карактеристичних за коришћена ИКТ средства (нпр. адресе, упити, команде, формуле, процедуре и сл. изражене у одговарајућој нотацији).

- Помоћу ИКТ уме да представи, организује, структурира и форматира информације користећи на ефикасан начин могућности датог ИКТ средства.

- Приликом решавања проблема уме да одабере одговарајућа ИКТ средства, као и да прилагоди начин решавања проблема могућностима тих ИКТ средстава.

- Ефикасно користи ИКТ за комуникацију и сарадњу.

- Препознаје ризике и опасности при коришћењу ИКТ и у односу на то одговорно поступа.

5. Решавање проблема

Ученик ангажује своје индивидуалне капацитете (знање из различитих предмета, искуство стечено изван школе, као и интелектуалне, емоционалне и социјалне способности) и друге ресурсе који му стоје на располагању (различити извори информација, алати, књиге, искуство других ученика, наставника и других особа из школског и ваншколског окружења, итд.), селективно и сврсисходно их користи, истрајава у решавању проблема и проналази/осмишљава делотворно решење за јасно или релативно јасно дефинисане проблемске ситуације за које не постоји очигледно решење, а које се јављају током учења и приликом учешћа у животу школе.

- Испитујући проблемску ситуацију, ученик идентификује ограничења и релевантне карактеристике проблемске ситуације и разуме како су оне међусобно повезане.

- Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације.

- Ученик упоређује различита могућа решења проблемске ситуације преко релевантних критеријума, уме да објасни шта су предности и слабе стране различитих решења и да се определи за боље решење.

- Ученик припрема примену изабраног решења, прати његову примену усклађујући се са новим сазнањима које стиче током примене датог решења и успева да реши проблемску ситуацију.

- Ученик вреднује примену датог решења, идентификује његове добре и слабе стране и формулише препоруке за наредно искуство са истим или сличним проблемским ситуацијама.

6. Сарадња

Ученик је способан да се у сарадњи са другима или као члан групе ангажује на заједничком решавању проблема или реализацији заједничких пројеката. Учествује у заједничким активностима на конструктиван, одговоран и креативан начин афирмишући дух међусобног поштовања равноправности, солидарности и сарадње. Активно, аргументовано и конструктивно доприноси раду групе у свим фазама групног рада: формирање групе, формулисање заједничких циљева, усаглашавање у вези са правилима заједничког рада, формулисање оптималног начина за остварење заједничких циљева на основу критичког разматрања различитих предлога, подела улога и дужности, преузимање одговорности за одређене активности, надгледање заједничког рада и усклађивање постигнутих договора са новим искуствима и сазнањима до којих се долази током заједничког рада и сарадње. У процесу договарања уме да изрази своја осећања, уверења, ставове и предлоге. Подржава друге да изразе своје погледе, прихвата да су разлике у погледима предност групног рада и поштује друге који имају другачије погледе. У сарадњи са другима залаже се да се одлуке доносе заједнички на основу аргумената и прихваћених правила заједничког рада.

- Конструктивно, аргументовано и креативно доприноси раду групе, усаглашавању и остварењу заједничких циљева.

- Доприноси постизању договора о правилима заједничког рада и придржава их се током заједничког рада.

- Активно слуша и поставља релевантна питања поштујући саговорнике и сараднике, а дискусију заснива на аргументима.

- Конструктивно доприноси решавању разлика у мишљењу и ставовима и при томе поштује друге као равноправне чланове групе.

- Ангажује се у реализацији преузетих обавеза у оквиру групног рада на одговоран, истрајан и креативан начин.

- Учествује у критичком, аргументованом и конструктивном преиспитивању рада групе и доприноси унапређењу рада групе.

7. Одговорно учешће у демократском друштву

Ученик је способан да активно, компетентно, критички и одговорно учествује у животу школе, заједница којима припада, као и у ширем демократском друштву, руководећи се правима и одговорностима које има као припадник заједнице и као грађанин. Прихвата и поштује друге као аутономне и једнако вредне особе. Својим активностима у заједници доприноси заштити и неговању људских и мањинских права, хуманистичких вредности и основних демократских вредности и принципа. Користи право избора културе, субкултуре и традиције које ће неговати и афирмисати, поштујући право других да негују и афирмишу другачије културе, субкултуре и традиције. Поштује равноправност различитих заједница и њихових традиција и идентитета. Посебно води рачуна о могућој маргинализацији или дискриминацији своје или других заједница и активно изражава солидарност са онима који су дискриминисани или маргинализовани. Уме да се удружује са другима како би

ангажовано, толерантно, аргументовано и критички заступали одређене ставове, интересе и политике поштујући права оних који заступају супротстављене иницијативе, као и правила и процедуре за доношење одлука.

- Активно учествује у животу школе и заједнице тако што поштује друге учеснике као једнако вредне аутономне особе и њихова људска и мањинска права и тако што се супротставља различитим формама насиља и дискриминације.

- Својим активностима у школи и заједници афирмише дух толеранције, равноправности и дијалога.

- Критички и аргументовано учествује у разматрању отворених питања за која је заинтересован поштујући разлике у мишљењу и интересима и даје лични допринос постизању договора.

- Има осећање припадности одређеним културним заједницама, локалној заједници, региону у којем живи, ширем друштву, држави Србији и међународним организацијама у које је Србија укључена.

- Изражава на афирмативан начин свој идентитет и поштује другачије културе и традиције и тако доприноси духу интеркултуралности.

- На изборима уме да се определи за политичке идеје и програме за које сматра да на најбољи начин доприносе остварењу личне и друштвене добити и поштује право других на другачије опредељење.

- Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима.

8. Одговоран однос према здрављу

Ученик прикупља информације о темама у вези са ризицима, очувањем и унапређењем психофизичког здравља. Просуђује релевантне околности и, по потреби, доноси одлуке и/или се укључује у активности значајне за превенцију болести и очување здравља. Свестан је свих димензија здравља (физичко, ментално, социјално, емоционално здравље). Познаје факторе који доприносе здрављу или га угрожавају и импликација њиховог деловања по појединца, групу или заједницу. Својим понашањем, као појединац и део различитих група и заједница, промовише здравље, заштиту здравља и здраве стилове живота.

- Познаје основне састојке хране и промене које утичу на њен квалитет; разуме значај правилне исхране и адекватне прераде хране за очување здравља.

- Познаје карактеристике основних заразних болести, њихове изазиваче и мере превенције.

- Разуме значај лекова и правилног начина њихове употребе за очување здравља.

- Познаје могуће последице коришћења никотина, алкохола и других психоактивних супстанци.

- Бира стил живота имајући на уму добре стране и ризике тог избора (нпр. активно бављење спортом, вегетаријанска исхрана).

- Уме да пружи прву помоћ.

9. Одговоран однос према окоolini

Одговоран однос према окоolini подразумева познавање и непосредан доживљај природе; увиђање значаја који природа има за одржавање живота на Земљи; разумевање међузависности живог света, природних ресурса и климатских услова за одржавање живота; очување његове разноврсности, еколошких станишта и климатских услова; активно учествовање у неговању здравих заједница. Ученик познаје како људске активности могу да унапреде или угрозе животну средину и одржив развој. Спреман је да се укључи у активности усмерене ка очувању окружења у којем живи, ради и учи.

- Разуме концепт здравог и безбедног окружења (вода, ваздух, земљиште) за живот људи и спреман је да се активно ангажује у заштити и унапређењу квалитета живота у заједници.
- Показује разумевање и спремност за ангажовање у заштити природе и управљању ресурсима тако да се не угрожава могућност будућих генерација да задовоље своје потребе.
- Процењује ризике и користи од употребе неких супстанци по околину и здравље људи и одговорно поступа са њима (правилно их складишти и одлаже отпад).
- Познаје факторе који утичу на загађење земљишта, воде и ваздуха, разуме и предвиђа последице њихове употребе.
- Увиђа предности и недостатке коришћења различитих извора енергије.
- Разуме значај и користи могућности рециклирања

10. Естетичка компетенција

Ученик је упознат са културним наслеђем људске заједнице, има свест о вредности уметничких и културних дела и њиховог значаја за развој друштва. Естетичка компетенција иде корак даље од тога, ка препознавању међуповезаности различитих форми и средстава уметничког изражавања. Свестан је значаја естетске димензије у свакодневном животу, има критички однос према употреби и злоупотреби естетике. Ученик се оспособљава да исказује опажања, осећања и идеје у вези са уметничким изразима у различитим медијима, да култивише културне навике, да изграђује аутономне естетске критеријуме и преференције и суди у складу с њима.

- Позитивно вреднује допринос културе и уметности развоју људске заједнице; свестан је међусобних утицаја културе, науке, уметности и технологије.
- Показује осетљивост за естетску димензију у свакодневном животу и има критички однос према употреби и злоупотреби естетике.
- Има изграђене преференције уметничких и културних стилова и користи их за обогаћивање личног искуства.
- Повезује уметничка и културна дела са историјским, друштвеним и географским контекстом њиховог настанка.
- Уме да анализира и критички вреднује уметничка дела која су представници различитих стилова и епоха, као и дела која одступају од карактеристика доминантних праваца.
- Вреднује алтернативне уметничке форме и изразе (субкултурна дела).

11. Предузимљивост и оријентација ка предузетништву

Кроз образовање за предузетништво, ученик се учи организационим вештинама и способностима, укључујући различите интерперсоналне вештине, као и организацију простора, управљање временом и новцем. Ученик је оспособљен за комплексно планирање и одлучивање које подразумева поштовање више услова истовремено. Уме да осмишљава пројекте у складу са унапред постављеним захтевима. Зна како да се упозна са карактеристикама одређених послова и радних места, спреман је на волонтерско ангажовање и коришћење различитих могућности за стицање радног искуства.

- Ученик разуме важност личне активације и показује иницијативу у упознавању са карактеристикама тржишта рада (захтеви појединих радних места, начин функционисања институција, позиционирање у свету бизниса).
- Разуме принципе функционисања тржишта рада и схвата неопходност сталног усавршавања у складу са развојем тржишта и захтевима послодаваца.

- Уме да идентификује и адекватно представи своје способности и вештине („јаче стране“); уме да напише CV и мотивационо писмо.
- Уме да искаже и заступа своје идеје, и да утиче на друге, кроз развој вештине јавног говора, преговарања и решавања конфликта.
- Има способност постављања адекватних и реалних циљева процењујући и прихватајући ризике; планира ресурсе и управља њима (знања и вештине, време, новац, технологије и други ресурси) и усредсређен је на постизање циљева.
- Зна да комуницира с послодавцима; уме да преговара; спреман је да обавља праксу и волонтира поштујући договоре.

У овом документу опште и међупредметне компетенције дефинисане су као обавезне али, због специфичног положаја у наставном процесу, очекивани исходи одређени су само на основном, базичном нивоу. То, наравно, не значи да се током средњошколског школовања ове компетенције неће појавити у комплекснијем и развијенијем облику на нивоу појединог ученика или школе, већ да се очекује да се оне подрже на систематичан начин на нивоу образовног система у целини.

Такође, стандарди дефинисани у овом документу нису критеријуми за школске оцене. Различити облици формативног оцењивања најприкладнији су начин за праћење индивидуалног напретка ученика и усмеравање њиховог даљег развоја. За потребе мерења и оцењивања, школски тимови развијају тестове и успостављају критеријуме полазећи од очекиваних исхода дефинисаних у овом документу.

За предмете који немају стандарде постигнућа наставници планирају у складу са задацима и циљевима за дати предмет.

4.5. Начин и поступак остваривања прописаних наставних планова и програма

Прописани наставни планови се остварују, пре свега, кроз детаљно планирање, тј. израду глобалних и оперативних планова рада наставника који су у складу са програмима за средње стручне школе.

Глобални и оперативни планови чине саставни део Годишњег плана рада.

У Економској школи наставник врши:

1. глобално планирање
2. оперативно планирање
3. непосредно припремање за извођење наставног рада - припрема за час
4. друге облике васпитно-образовног рада који су тесно повезани са наставом
нпр. - додатни рад, слободне активности и сл.

Глобално планирање (годишње) врши се пре почетка школске године и обухвата распоређивање наставних тема, број предвиђених часова по теми, распоређивање часова за обраду, утврђивање, вежбе и систематизацију.

Оперативно планирање обухвата дидактичко-методску разраду наставних тема на наставне јединице, а временски обухвата најмање један месец. Наставник ради на изради оперативног плана уз уважавање напред наведених елемената и поступка (нпр. корелација са истим предметом по разредима, сродним предметима, упознавање услова, предзнања ученика и сл.). Оперативни план садржи: време (нпр. наставне недеље), редослед наставних јединица у оквиру теме и за сваку од њих назначен тип

часа, облик рада, метод рада, наставна средства, место рада (локација) примена иновативних поступака, сараднике у реализацији и напомену у коју се уноси све оно што је важно за саопштење о наставној јединици, одступање од плана итд.

Непосредна припрема наставника за рад подразумева израду писане припреме која представља дидактичко-методичко структурирање часа, а састоји се у спецификавању одговарајуће наставне технологије која највише одговара унутрашњој логичкој структури градива одређене наставне јединице.

Настава се у Економској школи реализује у складу са наставним плановима.

4.6. Врсте активности у образовно-васпитном раду

Организација наставе у оквиру једног наставног предмета одређена је циљевима, оперативним задацима, специфичном садржином програма, расположивом наставном технологијом и одређењем за одређену педагошку стратегију као и самим субјективним условима и могућностима наставника и ученика. Следећи основе Оквир националног курикулума постоји нови приступ учењу и настави заснован на остваривању исхода и стандарда постигнућа и развијању компетенција. Користе се разноврсне наставне методе и начини оцењивања. Наставници активно и континуирано доприносе школском развоју кроз кооперативно развојно планирање, редовно самовредновање, иновирање и унапређивање сопственог рада. Осавремењен је предметно-разредни-часовни систем са низом диференцираних облика наставе (обавезне, факултативне) и осталих васпитно-образовних активности (допунски рад, додатни рад, слободне активности и др.).

Када говоримо о активностима у образовно-васпитном раду, потребно је истаћи дидактичко-методску основу наставе. Она је видљива у оперативним наставним плановима наставника, који се налази у склопу Годишњег плана рада. У наставку следе облици организације наставе, наставне методе и наставна средства која се планирају и спроводе у Економској школи. Поред овога, потребно је истаћи и активности које су усмерене на вредновање рада и напредовања ученика.

4.7. Облици организације наставе на часу

Организацију наставе на часу дефинишу нови закони о образовању који подразумевају да се највећи део учења одвија у школи, током часова и ваннаставних активности. Ово је приступ усмерен на учење.

У циљу остварења укупних задатака и унапређивања квалитета па самим тим и ефеката наставе, наставник је у могућности да изграђује стратегију наставе комбинујући и примењујући, како у литератури и пракси већ устаљене познате облике организације наставе на часу - фронтални, групни и индивидуални рад, тако и осавремењене облике организације наставе и учења као што су: диференцирана настава, индивидуализована настава, тимска настава, рад у паровима и други уз адекватан избор начина (система) учења: предавачког, програмираног, проблемског, учења путем открића, подстицање саморегулисаног учења, усмеравање учења на развој компетенција и других.

- **Фронтални облик рада** у настави је истовремени, напоредни рад наставника са свим ученицима у разреду под истим радним условима. То подразумева да се сви

ученици стављају пред исте задатке, на истом наставном градиву са истом педагошком стратегијом.

- **Индивидуални облик рада са ученицима**, представља појединачни рад ученика, уз одговарајућу помоћ наставника, било да ради на посебном задатку или на задатку који је део општег задатка за разред. Индивидуални рад може бити усмерен или вођен и слободан, скоро потпуно самосталан рад ученика на часу.

- **Групни облик наставног рада је рад са мањим бројем ученика** где се наставно градиво обрађује са прецизно подељеним радним задацима и обавезама а резултати рада дискутују у одељењу. Примена овог облика рада има социолошко, психолошко, педагошко и дидактичко оправдање.

- **Диференцирана настава** - наставник има обавезу да обезбеди време потребно да сви ученици усвоје заједничка фундаментална знања и вештине неопходне за даље напредовање, односно примену у занимању; да поред тога ученици који брже напредују и обдарени ученици шире и продубљеније проучавају поједине предмете или области које их интересују; да истовремено, ученицима који теже напредују (избором метода, извора знања, посебном припремом задатака) омогући да усвоје минимум знања и вештина потребних за рад.

- **Индивидуализована настава** - ученици се у једном одељењу разликују по својим општим и специјалним способностима, по надарености, интересовањима, мотивима, особинама личности, па у вези с тим и у начинима, стилу и брзини учења. Индивидуализовати наставу значи:

1. узимати у обзир укупне особине ученика и разлике међу њима;
2. варирати методе, средства и поступке према тим разликама;
3. омогућити им да напредују према властитом темпу учења.

- **Тимска настава** је облик организације наставе у којој два или више наставника и њихови сарадници координирају рад на реализацији програма. Тим заједнички реализује поједине програме или теме: планира, изводи и вреднује активности ученика, организује наставу и припрема садржаје, задатке и сл. који одговарају њиховим потребама и могућностима и на тај начин настоји да рационализује рад и учини га ефикаснијим.

- **Програмирана настава и програмирано учење** полази од претпоставке да процес учења има три битне фазе:

1. контакт ученика са чињеницама односно информацијама које треба усвојити (у класичној настави то је када наставник предаје, изводи вежбе, ученик учи из уџбеника, приручника, литературе, слуша радио, снимљена предавања, плоче, гледа филмове);
2. властита активност ученика на градиву које треба усвојити, научити (на том градиву ученик треба да ради, да га употребљава у различитим варијантама примене);
3. повратна информација о успешности или неуспешности учениковог рада на градиву.

- **Проблемска настава** поставља пред ученике стварни проблем из живота који треба истражити и за који треба предложити могућа решења. Одвија се кроз следеће фазе:

1) постављање проблема где наставник ученицима излаже задатак у проблемском облику и упућује их да уоче проблем.

2) ученици одабирају могуће начине решавања и уз помоћ наставниковог вођења проверавају њихову истинитост.

3) провера утврђеног решења у пракси је завршна фаза рада.

Процес учења се завршава доношењем коначног суда. Сврха ове наставе је да подстакне ученике да истражују и проналазе одговоре и решења, да им помогне да развијају вештине размишљања вишег реда: анализирање пронађених информација, њихово тумачење и поређење закључака, синтезу идеја, процену својих снага и слабости, вршњачко процењивање и самопроцену, проналажење решења и креирање нових производа.

- **Учење путем открића** је врста учења путем истраживања са посебним начином вођења ученика да релативно самостално открију нове принципе, правила и законе, да структурирају чињенице које уче и да упознају методе решавања различитих проблема.

- **Интерактивно учење** омогућава ученицима да користе претходно искуство и знање да прикупљају, састављају и повезују кључне информације, било да се процес учења одвија у школи или не. Уместо да се уче као фрагментиране информације или хронолошки представљени догађаји, предметни садржаји су узајамно повезани, без обзира на то да ли потичу од једног или више различитих предмета.

4.8. Наставне методе

Наставници примењују одређене поступке (методе) у свим етапама наставног процеса. Избором и комбинацијом метода обезбеђује се најекономичнији пут остваривања постављених васпитно-образовних циљева.

Наставне методе су пут заједничког рада наставника и ученика у наставном процесу помоћу којег ученик стиче нова знања, развија психофизичке способности и социјалне компетенције.

Битан предуслов за разумевање и учење уопште јесте одржати пажњу ученика током целог часа, чиме ће се постићи и успешност планираног часа. Такође је важно и укључити што више ученика у наставни процес, јер је то најбољи начин прављења позитивне и креативне атмосфере за учење.

Наставну методу треба прилагодити циљу учења и очекиваним резултатима. Од избора и примене наставних метода и облика рада и од употребе одговарајућих наставних средстава, зависи успешност и квалитет наставног процеса.

На избор наставне методе утичу и: задаци наставног предмета, наставни садржаји појединог наставног предмета, учениково окружење, узраст и предзнање ученика.

У стручном образовању у нашој школи је општи циљ развијање и унапређивање опште радне компетенције. Не постоји наставна метода која подједнако добро доприноси остваривању свих циљева учења.

Настава у чијем је центру наставник је и даље заступљена али се много више користе методе као што су игра улога, студија на случају и пројектна настава.

- 1) **Вербалне методе или методе живе речи су: метода излагања (или монолошка) и метода разговора или дијалогска.** Жива реч је значајан извор знања о природи, друштву, човеку и пратилац је свих других наставних метода.

- 2) **Методе рада на тексту, писани и графички радови ученика.** Примена ових метода подразумева рад ученика-наставника на разним изворима знања као и на многе мисаоне и практичне активности.
- 3) **Метода показивања** састоји се у систематизацији учениковог чулног искуства и давању нових знања путем показивања објеката, предмета, и појава и процеса у природи и друштву и учениковог вођеног усмераваног опажања и посматрања.
- 4) **Метода практичних радова** активира ученика у потпуности, јер обухвата посматрање, мишљење и праксу, интензивније делује на формирање позитивног односа према раду, на мотивацију, интересовања и вредновање рада. Практични рад се примењује ради што непосреднијег осамостаљивања ученика и стога се изводи у комбинацији различитих облика рада - колективно, групно, у паровима и индивидуално до оспособљавања ученика за самостално планирање, реализацију и верификацију. Практични рад активира ученика у потпуности јер обухвата посматрање, мишљење и праксу, интензивније делује на формирање позитивног односа према раду, на мотивацију, интересовања и вредновање рада. У јединству са методама објашњавања, показивања, метода практичних радова има битну улогу у одређивању најрационалнијих путева професионалног формирања личности ученика.
- 5) **Учење по станицама** је метода која ученику дозвољава да сам испланира темпо учења и проверу знања без икаквог притиска. Активност наставника на часу је минимална, док је припрема материјала за час захтевнија. Ако је настава организована у рачунарским кабинетима, материјал за учење може се организовати у електронском облику тако да ученика на лак начин води кроз наставни садржај, као и да се при његовом креирању користе различите апликације (материјал у облику текста, звука, слике, мултимедијални)
- 6) **Методе активно оријентисане наставе [текст – водич; олуја идеја – (brainstorming); АБЦ; дискусија на вртешци; акваријум (fishbowl); метода вођења наставе постављањем питања; експертска слагалица; методе за добијање повратних информација; игра улога;]**

4.9. Наставна средства

Наставна средства су органски везана за савремено конципиране наставне програме, савремено конципирање наставе и у функцији су оптималне реализације васпитно-образовних задатака.

Постоје више класификација наставних средстава, а овде је дата једна од њих.

1. Вербална наставна средства (жива и изговорена реч - говор и репродукована реч и говор)

2. Текстурелна наставна средства (одговарајући штампани и посебно писани текстови из различитих области људског стваралаштва)

3. Визуелна наставна средства (сва она средства која се у току наставног процеса примају - опажају чулом вида: - предмети, фотографије, дијаслике, цртежи, карте, схеме, графикони, дијаграми, симболи итд.)

4. Аудитивна наставна средства (сва она средства која примамо помоћу чула слуха изузев говора и то: разни шумови у природи и акцетичне појаве, музички и тонски ефекти, разни звучни ефекти, репродуковани - вештачки и природни ефекти итд.)

5. Аудиовизуелна наставна средства постављају синтезу елемената аудитивних и визуелних средстава.

6. Мануелна наставна средства чине посебну групу средстава. Она служе за извођење разноврсних радних операција, захвата или ради као на пример: - разноврсни алати, машине, инструменти, апарати, предмети, материјали и др.

7. Експериментална и демонстрациона наставна средства. Овде спадају сва средства која обезбеђују извођење експеримената и демонстрација.

8. Помоћно-техничка наставна средства омогућавају успешну примену осталих, главних наставних средстава. Разноврсна су и многобројна као на пример: разноврсне табле, столице, апликатори, апарати, показивачи и др.

Сва наставна средства која наставник жели да примени или употреби на часу, морају бити технички исправна, а њихова примена потпуно безбедна у односу на наставнике и ученике.

4.10. Вредновање рада и напредовање ученика

Праћење рада, напредовање и оцењивање постигнутог успеха у сваком предмету организује се у функцији праћења укупног развоја личности ученика. Наставник на основу прикупљених информација има задатак да процени, вреднује и оцени ниво који је ученик у свом васпитно-образовном раду и развоју постигао и то у знању, мишљењу, оспособљавању за рад, ставовима и понашању (спремност, активност, одговорност). Праћење напредовања ученика се одвија на сваком часу, свака активност ученика је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације.

Проверавање се одређује као скуп поступака којима наставник утврђује квалитет и количину усвојених образовних и васпитних резултата учења изражених у терминима исхода и компетенција. Провера постигнућа ученика се реализује: усменим путем (усмено излагање ученика), провером практичних вештина или писаним путем (тестови знања, тестови практичних вештина, есеји, домаћи задаци, контролни задаци, писмени задаци, контролне вежбе, пројектни задаци, семинарски радови). Приликом провере постигнућа наставник узима у обзир и степен савладаности градива, напредовање ученика, индивидуалне могућности ученика.

Оцењивање је поступак придавања вредности резултатима учења уз примену различитих техника оцењивања. У Економској школи се спроводи и формативно и сумативно оцењивање. Формативно оцењивање се спроводи континуирано током целе школске године са циљем да се ученици охрабре, подрже и уз повратне информације од наставника схвате шта треба да побољшају у свом раду и учењу. Сумативно оцењивање има за циљ да процени колико је ученик усвојио знања и вештина након завршетка одређеног периода учења. Ове оцене се приказују на класичној бројчаној скали од један до пет [одличан (5), врло добар (4), добар (3), довољан (2) и недовољан (1)]. Важне компоненте оцене су: квантитет и квалитет знања, радне навике, оспособљеност за примену знања, оспособљеност за практичан рад, интересовање, залагање у раду, усвојене вредности и ставови у вези са одређеним наставним садржајима.

Стога је оцењивање у Економској школи активност која произилази из квалитетног планирања наставе и представља завршни део сложеног поступка који називамо вредновање. У систему вредновања у школи у сваком предмету поштују се правила да је оно планско, континуирано, објективно, стимулативно и јавно.

Оцењивање ученика се одвија у складу са Правилником о оцењивању. У Економској школи се постављају јасни критеријуми на којима се заснива ваљано проверавање и

оцењивање. Критеријуми у оцењивању су изједначени између наставника и усвојени на нивоу стручних већа и актива. Са критеријумима су упознати директор школе, ПП служба, ученици преко предметних наставника, а родитељи путем родитељских састанака.

Операционализацијом циљева и задатака наставе, наставник се опредељује за одговарајуће методе и облике рада, а у складу с тим планира и начин, поступке и технике проверавања и вредновање успеха и развоја ученика. У годишњем, глобалном плану рада наставник се опредељује, у зависности од градива, када ће применити усмено проверавање, писмено проверавање (путем теста, контролних задатака или писменог рада) како ће и када оцењивати графичке и практичне радове.

Основне претпоставке којима се наставници воде приликом проверавања и оцењивања ученика су:

- Проверавање почиње јасно дефинисаним резултатима учења: ученици треба да знају шта се од њих очекује да знају и ураде
- Проверавање мора бити саставни део наставног програма: процеси наставе су у функцији припреме за оно што ће се проверавати
- Користити различите методе проверавања: различити резултати учења испитују се различитим методама.
- Проверавање мора бити потпуно: важно је проценити да ли су ученици остварили све основне резултате
- Проверавање мора усмеравати учење ученика: познавање метода проверавања усмерава начин на који ће се ученици припремати
- Методе проверавања одређују резултате учења: на пример усменим испитивањем чињеница награђујемо памћење, задавањем есеја награђујемо истраживање и читање; групним пројектима награђујемо ефикасну сарадњу и сл.
- Проверавање мора бити објективно: непримерено је толерисати субјективне, пристрасне одлуке

5.ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО ВАСПИТНОГ РАДА - ПРОГРАМ ДОПУНСКЕ, ДОДАТНЕ И ПРИПРЕМНЕ НАСТАВЕ

Остали обавезни облици непосредног образовно-васпитног рада су: додатна, допунска и припремна настава.

- Упућивање ученика на допунску наставу и праћење напредовања упућених на седницама одељењских већа на класификационим периодима;
- Упућивање и праћење ученика упућених на додатну наставу на седницама одељењских већа на класификационим периодима;
- Упућивање ученика на полагање разредних испита
- Организовање припремне наставе за ученике који се упућују на полагање разредног испита;
- Утврђивање успеха ученика након обављених разредних испита;
- Организовање припремне наставе за ученике који су упућени на полагање поправног испита;
- Утврђивање успеха ученика након обављених поправних испита;

- Организовање припремне наставе за све ученике за полагање матурских и завршних испита;
- Праћење резултата након завршених матурских и завршних испита;

5.1 Програм допунског рада

Допунска настава пружа допунску подршку редовној настави и процесу учења, односно остваривању и достизању исхода и стандарда постигнућа. Као допунска подршка, која долази након редовне наставе, она подразумева да се концепт и стратегије учења прилагоде, уместо да се понављају они који у редовној настави нису дали очекиване резултате. Главни смисао и заједнички циљ допунске наставе је да ученици, којима је то из различитих разлога потребно, правовремено добију потребну помоћ и подршку како би се осигурао њихов напредак и достизање очекиваних резултата.

Наставник и школа користе допунску наставу као инструмент, да би решили и савладали неки проблем који се појавио у процесу учења и наставе. Тај проблем може да буде дугорочан или краткорочан, да се односи на цело одељење, групу ученика или појединца. Кад је проблем констатован, наставник и школа не усмеравају ученика на приватне часове, већ сами предузимају потребне мере, а једна од основних и стандардних међу њима је допунска настава. Организовање и остваривање допунске наставе и укључивање ученика којима је потребна омогућавају да се савлада проблем, да се остваре очекивани резултати, али и да се унапреди укупан квалитет рада школе.

За ученике, укључивање у допунску наставу значи могућност да достигну предвиђене исходе и стандарде и да постигну боље резултате на проверама постигнућа и завршном испиту, бољи успех, јаче самопоуздање и мотивацију за учење. Јачање самопоуздања и мотивације за учење доприноси и спречавању осипања ученика из школе и система образовања.

Допунска настава помаже да се ојача и усмерава индивидуални развој ученика, кроз унапређење оспособљености за ефикасније и квалитетније учење и постизање очекиваних резултата, да му се ојача унутрашња мотивација и створе услови за развој његових интересовања и усмеравање на учење и укључивање у живот школе.

Допунска настава се реализује у континуитету, током целе школске године, а не “ad hoc”, онда кад нарастали проблем прерасте у проблем већих размера. Најефикаснија и најкориснија је - како ученицима, тако и школи - допунска настава која има превентивни карактер, што значи да јој се прибегава на први наговештај проблема, или чак и на заснованој претпоставци да би до њега могло доћи, посебно када се ради о ученику из неке од посебно осетљивих друштвених група. То значи да сваки наставник има обавезу да организује овај облик наставе, јер је она укључена у радно оптерећење наставника, а да ученици могу да се мењају и смењују, у складу са потребама које такође могу да се мењају.

Ова настава није намењена само оним ученицима који постижу лоше резултате, већ свим ученицима. У њу ученици могу да се укључују на предлог наставника или самостално, уколико увиде да имају проблем који не могу сами да савладају, па им је потребна допунска подршка. Дакле “врата” допунске наставе су стално отворена за све ученике - оне који постижу добре резултате, али се суочавају са неким проблемом, и оне који не успевају да постигну оно што се од њих очекује или што сами очекују.

Задаци:

- ближе одређивање програмских садржаја у којима ученици не постижу добре резултате,
- савлађивање овако утврђених садржаја треба више ускладити са потребама и могућностима ученика за које се организује овакав рад,
- пружање помоћи ученицима да се лакше уклопе у редовну наставу и праћење њиховог напредовања.

Допунска настава је посебно потребна ученицима који:

- имају потешкоћа у учењу и достизању исхода и стандарда постигнућа, али не таквих које изискују изразу и планирање рада по ИОП-у;
- имају проблем у разумевању само неког дела градива или испуњавању једног дела захтева и очекивања у одређеном предмету;
- дуго нису присуствовали настави;
- из различитих разлога имају нижи почетни ниво

У допунској настави, наставник може да користи, или да са ученицима испроба другачије, захтевније, компетенције или знања. Ученици који долазе из неповољних или неподстицајних средина, у којима немају потребан ниво помоћи и подршке или услова за учење и сл. такође могу да учествују у допунској настави.

Наставник може да организује допунску наставу и за цело одељење уколико утврди да, из неког разлога, остварено постигнуће није на очекиваном нивоу, или уколико су се ученици заједно нашли пред неким проблемом који не успевају да реше, и сл. иновираним или адаптираним методама, новим и другачијим активностима, различитим или чак и нестандартним наставним средствима. Главни услов и најважнија претпоставка јесте да осигура активно укључивање и учешће ученика.

Свој приступ наставник одређује не само на основу природе идентификованог проблема, већ и кроз разговор са ученицима за које га планира. И друге детаље процеса наставник може да планира заједно са ученицима, или на основу важних информација или корисних предлога добијених од ученика.

У допунској настави може да се примени и индивидуални приступ, који подразумева интензиван рад само са једним учеником. За ово се наставник одлучује на основу карактеристика утврђеног стања. И кад појединачно ради са учеником, наставник подстиче разговор, размишљање, решавање проблема и све време настоји да појача и побољша мотивацију ученика.

Допунска настава се планира на почетку школске године и своје место има у годишњем програму рада школе и школском програму. У школском програму она је дефинисана као облик образовно-васпитног рада који има своје циљеве и исходе. Организује се на нивоу разреда, а по потреби и на нивоу одељења.

Укљученост родитеља је битан аспект успеха и овог облика наставе. Родитељи су не само обавештени о постојању допунске наставе или потреби да се њихово дете у њу укључи, већ и озбиљно консултовани о свим аспектима наставе важним за њихово дете, а њихови предлози и очекивања одговарајуће су професионално уважени и кад год је могуће и усвојени. Родитељи су правовремено и редовно обавештавани о напредовању детета. Дужина рада са појединим ученицима у групама може трајати краће или дуже од 45 минута.

Активности /садржаји при планирању и реализацији допунске наставе:

1. Идентификовање ученика који заостају у савладавању садржаја предмета
2. Израда индивидуалног плана рада за сваког ученика

3. Избор метода и облика рада са учеником
4. Обезбеђивање потребног наставног материјала и средстава
5. Давање упутстава за савладавање потешкоћа у учењу
6. Усвајање наставних садржаја које ученици нису усвојили током редовне наставе
7. Увежбавање и понављање стечених знања и вештина
8. Вредновање постигнућа ученика

Планови допунске наставе по наставним предметима налазе се у саставу Годишњег плана рада.

Распоред допунске наставе по предметима, терминима и наставницима је транспарентан и ученицима и родитељима. У Економској школи се налази на огласним таблама, сајту школе и у електронском дневнику. Кроз евиденцију о активности ученика родитељи у сваком моменту могу имати увид у то да ли је потребно да њихово дете похађа допунску наставу и да ли истој присуствује.

5.2. Програм додатног рада

Циљ додатног рада је да омогући одабраним и талентованим ученицима да прошире и да продубе своја знања и вештине из неких наставних области и предмета у складу са својим интересовањима, способностима и склоностима, као и да подстиче ученике на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље самообразовање.

Задаци:

- задовољавање индивидуалних особености ученика, склоности, интересовања, способности за учење,
- подстицање индивидуалног развоја ученика (адекватног темпа), пре свега њихових интелектуалних карактеристика, што омогућава брже напредовање ученика (акцелерација),
- проширивање и продубљивање обима и садржаја појединих предмета за које ученици показују интересовање и способности,
- груписање ученика према способностима и интересовањима, чиме се стварају услови за индивидуализацију додатног рада,
- идентификовање обдарених и талентованих ученика

Као облик рада, важна је за ученике који у свом раду исказују веће интересовање за одређене научне области и дисциплине, који желе и могу више. Кроз додатну наставу, школа таквим ученицима омогућава да се развијају у складу са потребама, могућностима и интересовањима, подстиче њихову заинтересованост, самопоуздање и мотивацију за даљи рад и учење. Зато је веома важно да се смисао додатне наставе не сведе на припреме ученика за такмичење, што је само једна од активности наставника у овом облику рада.

Додатна настава се организује током целе школске године, на нивоу разреда или за појединачног ученика. Организује је наставник након што је утврдио потребе и интересовања ученика. То значи да наставник може да ради са групом ученика који су показали иста или слична интересовања за одређени проблем, без обзира на оцену коју имају. Ово је један од начина да се идентификују и подрже они ученици чија постигнућа из различитих разлога заостају за њиховим способностима и капацитетима.

Са ученицима на додатној настави наставник може да ради и индивидуално, “лицем у лице”.

Било да ради са групом или индивидуално, наставник у додатној настави користи различите активности, које могу бити и знатно сложеније од оних које реализује на редовној настави: разговор око неког проблема за који су ученици исказали интересовање, постављање истраживачких задатака, упућивање у различите стратегије помоћу којих ће успешно решити постављени проблем.

Додатну наставу може заједнички да планира и изводи више наставника. Ово омогућава да структура и садржај активности на додатној настави буду и сложенији и изазовнији него на редовној настави. На другачији начин него допунска, додатна настава такође подразумева да наставник има други и другачији приступ него у редовној настави.

Програм додатног рада планира се и организује у оквиру недељног распореда часова образовно-васпитног рада. Часови трају краће или дуже од 45 минута, зависно од садржаја који се остварују.

Планови додатне наставе по наставним предметима налазе се у саставу Годишњег плана рада. План рада наставник припрема заједно са ученицима и то после испитивања њихових потреба, о чему обавештава Наставничко веће и родитеље чија су деца укључена у овај облик наставе. Распоред додатне наставе по предметима, терминима и наставницима је транспарентан и ученицима и родитељима. У Економској школи се налази на огласним таблама, сајту школе и у електронском дневнику

Додатна настава је значајна за школу, ученике и њихове родитеље. За ученике је значајна због пружања додатне подршке у процесу стицања и развијања знања и вештина у одређеним областима. Истовремено омогућава јачање личног самопоуздања, изградњу знања, вештина и ставова потребних за даље школовање, мотивацију за учење и напредовање. Са становишта школе је значајна, јер омогућава школи да гради сопствени „имиџ“, као школа која одговара на потребе својих ученика, школа у којој ученици налазе могућност да задовоље сопствене интересе.

Активности /садржаји при планирању и реализацији додатне наставе:

- Идентификовање ученика који показују изузетне резултате у савладавању садржаја предмета
- Израда индивидуалног плана рада за сваког ученика
- Избор метода и облика рада са учеником
- Обезбеђивање потребног наставног материјала и средстава
- Давање упутстава за савладавање додатног материјала
- Увежбавање и понављање стечених знања и вештина
- Вредновање постигнућа ученика

5.3. Програм припремног рада

Припремни рад се организује, по правилу, у августовском испитном року, изузев за ученике завршног разреда, за које се организује у јунском испитном року. Припремни рад се остварује за ученике који полажу разредни или поправни испит.

Припремни рад се организује за редовне ученике који су због болести упућени на полагање разредног испита и за ванредне ученике. Организује се према садржајима из програма образовања пре полагања разредног испита. Програм припремног рада саставни је део Годишњег плана рада Економске школе.

Циљ допунског и припремног рада је да омогуће ученицима да се лакше укључе у редован образовно-васпитни процес.

Задаци су:

- ближе одређивање програмских садржаја у којима ученици не постижу добре резултате;
- усклађивање овако утврђених садржаја са потребама и могућностима ученика;
- пружање помоћи ученицима да се лакше уклопе у редовну наставу и праћење њиховог напредовања.

6. ПРОГРАМСКЕ АКТИВНОСТИ КОЈИМА СЕ РАЗВИЈАЈУ СПОСОБНОСТИ ЗА РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА, КОМУНИКАЦИЈА, ТИМСКИ РАД, САМОИНИЦИЈАТИВА И ПОДСТИЦАЊЕ ПРЕДУЗЕТНИЧКОГ ДУХА

Економска школа у оквиру својих обавезних наставних предмета, грађанског васпитања као изборног предмета и кроз ваннаставне активности развија способност за препознавање проблема, вештине планирања акција за решавање проблема, удруживање и тимски рад, подстиче самоиницијативу и предузетнички дух ученика.

Активности у оквиру овог програма треба да пруже ученицима основне поставке сналажења у свакодневним животним ситуацијама и односима са другима.

Вештине које треба развити у овом процесу су:

- Уважавање различитих погледа на свет и сопствено окружење
- Сарадња и спремност на заједнички рад
- Развој боље комуникације кроз разговор и слушање
- Развијање добрих међуљудских односа, рад у групи, стварање пријатељстава
- Изражавање и разумевање сопствених емоција
- Уважавање и поштовање туђих емоција
- Решавање проблема, склоност истраживању различитих могућности и решења

Циљ	Реализација циљева остварује се кроз садржаје програма:
Развијање способности за препознавање и решавање проблема	- Вршњачког тима - Наставе Грађанског васпитања - Ученичког парламента - Тима за заштиту од насиља - Тима за заштиту здравља ученика - Часа одељењског старешине - Реализацију превентивних активности на сузбијању злоупотребе психоактивних супстанци
Развијање вештине планирања акција	- Ученичког парламента - Еколошке секције - Предузетничке секције - Наставе Грађанског васпитања
Развијање вештине за тимски рад, конструктивну комуникацију, толеранцију, поделу дужности и	- Кроз програм редовне, изборне наставе и слободних активности (групни облик рада, пројекти) - Ученичког парламента - Вршњачког тима (вршњачких едукатора)

одговорности	- Тима за заштиту од насиља -Тима за инклузивно образовање - Плана рада стручног сарадника – индивидуални рад са ученицима - Плана рада тима за додатну подршку новим ученицима
Подстицање самоиницијативе ученика	- Ученичког парламента - Тима за професионалну оријентацију и каријерно вођење - Тима за промоцију школе
Развијање предузетничког духа ученика	- Организације такмичења из садржаја предмета - Секције „Профитери“, „Сајамско пословање“, „ЕкоПредузетници“

7. ФАКУЛТАТИВНИ ВАННАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ, ЊИХОВИ ПРОГРАМСКИ САДРЖАЈИ И АКТИВНОСТИ КОЈИМА СЕ ОСТВАРУЈУ

Факултативни ваннаставни облици имају за циљ да допринесу развоју личности на образовном, сазнајном, креативном, друштвеном и личном плану.

Задаци су:

- проширивање и продубљивање, као и стицање нових знања и умења, а према интересовањима ученика;
- задовољавање специфичних интересовања ученика уз активно усмеравање њихових склоности, способности интересовања и подстицање професионалног развоја;
- мотивисање и оспособљавање ученика за самосталан и креативан рад;
- омогућавање ученицима организовање забаве и рекреације као и других услова да самостално користе слободно време и организују духовни, културни и друштвени живот у средини у којој раде.

Факултативни ваннаставни облици се организују као:

1. екскурзија,
2. стваралачке и слободне активности ученика (хор, секције, друштвено-користан рад и друго),
3. културна и јавна делатност школе,
4. остале активности

Укупан број сати, односно дана (по ученику) за реализацију ових активности приказан је у следећој табели:

Назив		I разред	II разред	III разред	IV разред
Екскурзије	разреди који нису завршни	до 2 наставна дана	2 до 3 наставна дана	2 до 5 наставних дана	/
	Завршни разреди	/	/	5 наставних дана	До 5 наставних дана
Стваралачке и слободне активности ученика		30 – 60 часова	30 – 60 часова	30 – 60 часова	30 – 60 часова
Културна и јавна делатност школе		2 радна дана	2 радна дана	2 радна дана	2 радна дана

7.1. ПРОГРАМ ИЗЛЕТА, ЕКСКУРЗИЈА И СТУДИЈСКИХ ПУТОВАЊА

7.1.1. Програм излета

Излети се планирају на почетку школске године, једнодневни су, реализују се у оквиру Републике Србије, а имају за циљ обogaћивање знања и разумевања природних и друштвених појава, уметничких дела, развијања склоности према науци, култури и уметности. Излети су усклађени са наставним планом и програмом образовања за обавезне и изборне предмете и омогућавају непосредно искуство из кога се најефикасније и најефективније учи.

Школа организује излете као што су: посете разним сајмовима (књига, образовања, виртуелних предузећа и слично). Такође, Годишњим планом рада школе предвиђени су и једнодневни излети за ученике нижих разреда на релацији Ужице – Нови Сад. Правилником о похваљивању и награђивању ученика Економске школе, утврђено је да сви ученици који су остварили одличан успех (све петице) и примерно владање, односно освојили 1-3. места на републичком и међународном такмичењу из појединих предмета, спортским такмичењима и другим такмичењима у току наставне године, буду награђени једнодневним бесплатним излетом који финансира школа.

План излета и наградног излета саставни је део Годишњег плана рада школе.

7.1.2. Програм екскурзија

Екскурзија је факултативна ваннаставна активност која се остварује ван школе.

Циљ екскурзије је непосредно упознавање појава и односа у природној и друштвеној средини, упознавање културног наслеђа и привредних достигнућа која су у вези са делатношћу школе.

Задаци екскурзије су: проучавање објекта и феномена у природи; уочавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима; развијање интересовања за природу и изгранивање еколошких навика; упознавање начина живота и рада људи појединих крајева; развијање позитивног односа према: националним, културним и естетским вредностима, спортским потребама и навикама, позитивним социјалним односима, као и схватање значаја здравља и здравих стилова живота; подстицање испољавања позитивних емоционалних доживљаја.

Свака екскурзија мора да има свој циљ, задатак и садржај, односно, програм путовања који је саставни део Годишњег плана рада школе. Садржаји екскурзије остварују се на основу наставног плана и програма образовно-васпитног рада и саставни су део годишњег програма рада школе.

Одељењска и стручна већа школе предлажу програм екскурзије, који достављају наставничком већу, ради разматрања и доношења. Екскурзија може да се изведе ако је Савет родитеља дао сагласност на програм и цену екскурзије и избор агенције.

Програм екскурзије садржи: образовно-васпитне циљеве и задатке; садржаје којима се постављени циљеви остварују; планирани обухват ученика; носиоце предвиђених садржаја и активности; трајање, путне правце, техничку организацију и начин финансирања. Екскурзија за ученике се организује у складу са Правилником о плану и програму образовања и васпитања за средњу школу.

Носиоци припреме, организације и извођења програма екскурзије су: директор школе, стручни вођа, одељењски старешина или други наставник, који је најмање једну годину изводио наставу у одређеном одељењу и кога одреди директор установе. Стручног вођу путовања одређује директор школе и бира се из реда наставника који остварују наставни план и програм. Стручни вођа путовања припрема и спроводи програм који се односи на остваривање постављених образовно-васпитних циљева и задатака и одговарајућих садржаја. Одељењски старешина координира остваривање садржаја и активности предвиђених програмом екскурзије, стара се о безбедности и понашању ученика.

Приликом уговарања путовања, директор је обавезан да уговором са агенцијом обезбеди потребне услове за удобан и безбедан превоз ученика у односу на ангажовани број аутобуса. Пре путовања директор сазива заједнички састанак свих ученика и родитеља који путују, а коме присуствују стручни вођа пута, одељењске старешине и представници Министарства унутрашњих послова.

После изведеног путовања, стручни вођа путовања и представник туристичке агенције сачињавају забелешку о извођењу путовања после чега стручни вођа у року од три дана сачињава извештај, који подноси директору, са оценом о извођењу и квалитету пружених услуга.

Екскурзија за први разред се не организује.

НАЗИВ АКТИВНОСТИ	ЕКСКУРЗИЈА УЧЕНИКА II и IV РАЗРЕДА
ЦИЉ	Циљ екскурзија је савлађивање дела наставног плана и програма непосредним упознавањем садржаја, предмета, појава и односа у природној и друштвеној средини, упознавање културног наслеђа и привредних достигнућа нових регија. Комбиновано са циљевима из области моралног, емоционалног, професионалног, социјалног, естетског и физичког васпитања – постиже се пун ефекат сваке екскурзије.
ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНИ ЦИЉ И ЗАДАЦИ ЕКСКУРЗИЈЕ	Задаци екскурзије су: упознавање начина живота и рада људи појединих крајева; развијање позитивног односа према: националним, културним и естетским вредностима, спортским потребама и навикама, позитивним социјалним односима, као и схватање значаја здравља и здравих стилова живота; подстицање испољавања позитивних емоционалних доживљаја. Свака екскурзија мора да има свој циљ, задатак и садржај, односно, програм путовања који је саставни део Годишњег плана рада школе. Садржаји екскурзије остварују се на основу наставног плана и програма образовно-васпитног рада и саставни су део годишњег програма рада школе. Програм екскурзије садржи: образовно-васпитне циљеве и задатке; садржаје којима се постављени циљеви остварују; планирани обухват ученика; носиоце предвиђених садржаја и активности; трајање, путне правце, техничку организацију и начин финансирања.
ТЕРМИН ПУТОВАЊА; ОДРЕДИШТЕ	Крај септембра, почетак октобра Зависи од резултата анкете која се спроводи
САДРЖАЈ ПРОГРАМА	Детаљно изнет у понуди агенције као и у извештају о реализацији екскурзије који је саставни део Годишњег плана школе

УСЛОВ ЗА ИЗВОЂЕЊЕ ЕКСКУРЗИЈЕ	<p>Екскурзија се организује и изводи, уз претходну писмену сагласност родитеља, по правилу за најмање 60% ученика истог разреда, уколико су створени услови за остваривање циљева и задатака.</p> <p>Изузетно, екскурзија може да се организује ако писмену сагласност да најмање 60% родитеља ученика разред.</p> <p>Извођење екскурзије за ученике истог разреда организује се са истим садржајем, по правилу истовремено.</p> <p>Екскурзије се планирају за ученике трећег и четвртог разреда и припреме почињу у другом, односно трећем разреду:</p> <p>1. Одељењске заједнице (ученици):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Изјашњавају се о могућим дестинацијама за извођење екскурзије <p>2. Стручна и одељењска већа:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Утврђују предлог програма екскурзије <p>3. Ученички парламент:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Разматра предлог програма екскурзије <p>4. Наставничко веће:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Разматра и доноси програм екскурзије <p>5. Савет родитеља:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Разматра и даје сагласност на програм екскурзије <p>6. Састанак директора и одељењских старешина:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Упознавање са садржином Правилника о наставном плану и програму за гимназију који се односи на организовање екскурзија • Одређивање стручног вође путовања • Упознавање са програмом екскурзије <p>7. Стручни вођа:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Припрема и спроводи програм екскурзије, који се односи на остваривање постављених образовно-васпитних циљева и задатака и одговарајућих садржаја. • Припрема предлог програма који садржи: образовно-васпитне циљеве
ИЗВОЂЕЊЕ ЕКСКУРЗИЈЕ	Ако је екскурзија организована у време наставних дана, настава се надокнађује за све ученике, у складу са школским календаром и годишњим планом рада.
ТУРИСТИЧКА	Избор агенције спроводи се у складу са правилником. Са записником о избору најповољније понуде, одељењске старешине упознају родитеље који по одабиру туристичке агенције дају писану сагласност и својим потписом потврђују да су сагласни са ценом и условима путовања одабране агенције и дају сагласност да њихово дете путује на екскурзију. Агенција обезбеђује: превоз аутобусом, бр. полупансиона, улазнице у дискотеку, излете према програму, туристичке водиче....
ОДЕЉЕЊА И БРОЈ УЧЕНИКА	Укупан број одељења је 6, док број ученика варира у зависности од интересовања
ОБАВЕЗЕ ОДЕЉЕЊСКОГ СТАРЕШИНЕ	Одељењске старешине и директор упознаће родитеље и ученике са планом екскурзије, начину плаћања, понашању ученика током путовања, последицама накнаде штете на путу, прибављању писане сагласности родитеља оверену у суду или општини као и оверени здравствени лист. По повратку са пута упознати директора и родитеље ученика о изведеној екскурзији.

Извештај о извођењу екскурзије

После изведеног путовања, стручни вођа путовања и представник туристичке агенције сачињавају забелешку о извођењу путовања, након чега стручни вођа путовања у року од три дана сачињава извештај, који подноси директору, са оценом о извођењу и квалитету пружених услуга. Након изведеног путовања ученици попуњавају анкетни лист. Извештај из става 1. овог члана, садржи и информацију о стеченим знањима и искуствима са путовања, начин њихове интеграције у наставни процес, утиске ученика о реализованом путовању, као и планиране обавезне активности које ће наставници са ученицима осмислити и реализовати у настави и

ваннаставним активностима (нпр. пројекти, презентације за родитеље, изложбе и сл.). Извештај из става 1. овог члана доставља се савету родитеља и наставничком већу ради разматрања, а школском одбору ради разматрања и усвајања. Одељењски старешина на родитељском састанку упознаје родитеље са извештајем. Извештај о путовању је саставни део Годишњег извештаја о раду школе. Ако се приликом разматрања извештаја о остваривању путовања оцени да предвиђени програм није остварен у целисти или да туристичка агенција није испоштовала уговорне обавезе, школа подноси рекламацију агенцији.

7.1.3. Програм студијских путовања

Циљ студијских путовања је непосредно упознавање појава и односа у природној и друштвеној средини, упознавање културног наслеђа и привредних достигнућа, а у циљу остваривања образовно-васпитне улоге школе.

Задаци студијских путовања су:

- проучавање објекта и феномена у природи;
- уочавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима;
- развијање интересовања за природу и еколошке навике;
- упознавање начина живота и рада људи појединих крајева;
- развијање позитивног односа према националним, културним и естетским вредностима,
- развијање позитивних социјалних вештина.

Носиоци припреме, организације и извођења програма студијских путовања су директор школе, стручни вођа путовања, одељењски старешина или други наставник кога одреди директор установе.

Припрема ученика подразумева да се ученици унапред упознају са местом у које одлазе, условима живота у којима се реализује студијска путовања, начином превоза и понашањем у току пута, појединим спортско-рекреативним активностима које ће се реализовати.

Ученици, подељени у групе, уз помоћ наставника припремају кратке реферате о областима и местима која посећују.

Посебна пажња посвећује се делу припреме у коме се наставник са ученицима договара око правила понашања током извођења студијских путовања.

Припрема родитеља подразумева организовање родитељских састанака и пружање информација о основним географским карактеристикама и климатским условима краја у коме се организује студијских путовања, времену одласка, дужини боравка, цени, документацији коју треба припремити, условима смештаја, исхране, здравствене заштите, условима живота ученика, могућностима комуникације са децом и сл.

Родитељима се дају детаљна упутства о припреми ученика а посебна пажња се посвећује информисању родитеља о правилима понашања ученика на студијским путовањима и законском одговорношћу родитеља за понашање ученика током трајања студијских путовања и слично.

Ради прикупљања важних информација везаних за здравствени и психофизички статус деце, њихове особености, специфичне навике и интересовања, са родитељима се организују посебни разговори.

Припрема наставника обухвата индивидуалну и заједничку припрему.

Заједничка припрема се одвија путем краћих састанака на нивоу школе, на којима се разматрају организациона питања од значаја за извођење студијских путовања.

Индивидуална припрема обухвата добро информисање наставника о географским и геолошким карактеристикама краја, о флори и фауни, историјским подацима, значајним културним, привредним и другим објектима који се могу посетити, обичајима и етнографским карактеристикама подручја и места у којима ће се реализовати студијских путовања.

Приликом извођења студијских путовања нарочито се води рачуна о свим видовима заштите и безбедности ученика.

Путни правци, објекти, манифестације, крајеви и предели одређују се у складу са циљем и задацима путовања.

Школа може да планира студијско путовање за групу ученика у циљу учења језика и упознавања културе, сарадње у оквиру пројеката и других облика образовно-васпитног рада, а које се изводи уз претходно прибављену сагласност надлежне школске управе.

Студијско путовање је саставни део годишњег плана рада школе којим се ближе уређује његова организација, циљеви и задаци.

Трајање студијских путовања прописано је планом наставе и учења.

7.2. ПРОГРАМИ И ПЛАНОВИ РАДА СЕКЦИЈА

Рад секција у Економској школи је усмерен ка образовном, креативном, сазнајном, друштвеном и стваралачком развоју ученика и доприноси квалитетном коришћењу слободног времена како у школи тако и ван ње.

У Економској школи постоје следеће секције:

НАЗИВ СЕКЦИЈЕ	РУКОВОДИЛАЦ СЕКЦИЈЕ
Рецитаторска секција	Тања Зечевић
Читалачки клуб	Влада Родаљевић
Секција информатичара	Небојша Јелисавчић
Спортске секције	Јасмина Бајић, Ана Браловић, Милинко Ратковић, Милан Миливојевић
Еколошка секција	Радмила Селаковић
Историјска	Оливер Мићић
Филолошка секција	Дејан Јоковић
Ликовна секција	Драган Вићентић
Енглески језик	Алан Ходовић
Планинарско- новинарска секција	Гордана Трмчић Бркић
Секција „Профитери“	Биљана Миликић
Секција „Сајамско пословање“	Наташа Ђуричић и Ивана Кузељевић
ЕкоПредузетници	Доц. Др Бранкица Тодоровић

Током сваке школске чланови **Рецитаторске секције** учествују у бројним програмима које организују културне институције у граду као што су: Градски културни центар, Народна библиотека, Народни музеј, Српски дом „Деспот Стефан Лазаревић“, Удружење грађана „Жупа Лужница“, Савез слепих и слабовидих, Удружење уметника „Исидора Секулић“ и слично.

Еколошку секцију у Економској школи води професор биологије и екологије Радмила Селаковић. Еколошка секција има значајну улогу у ширењу еколошке свести и усвајању еколошки пожељног понашања и културе, као потребе времена у коме живимо. Радионице у оквиру еколошке секције усмерене су у правцу проширивања знања о екологији као науци и њеном месту у савременом друштву, рециклажи као потреби данашњице, угроженим биљним и животињским врстама и сазнати више о значајним еколошким датумима.

У складу са интересовањима ученика организују се и предавања на одређену тему, пројекције филмова са еколошком тематиком, ученици размењују занимљивости из дате области, презентују сазнања до којих су сами дошли, израђују паное и презентације и постављају у хол школе, организују јавне часове, учествују у акцијама на нивоу школе и града.

Ликовна секција има за циљ увођење ученика у свет ликовних уметности и стваралачког мишљења кроз практичне задатке. Кроз упознавање и савлађивање ликовних елеманата ученици упознају и схватају суштинске елементе који чине уметничко дело, упознају се са различитим приступима уметности, духовно се богате.

Кроз задате теме и савладавање теорије форме кроз практичан рад ученик формира лични визуелни израз који ће дати основу за даље развијање вештина и умећа.

Секције „Профитери“, „Сајамско пословање“ и „ЕкоПредузетници“ припремају ученике за разна такмичења и наступе на домаћим и међународним сајмовима.

План и програм рада секција је саставни део Годишњег плана рада школе.

7.3. ДРУШТВЕНО – КОРИСТАН РАД

Друштвено – користан рад реализује се са циљем да васпитава ученике да добровољним радом самостално и у оквиру друштвено-организованих активности у слободном времену, допринесе стварању и унапређивању услова живота и рада људи у ужој и широј друштвеној заједници.

Задаци су:

- развијање навика ученика да стално и рационално обављају различите послове ради задовољавања личних потреба, потреба породице и друштвене средине;
- стицање навика и одговорности за чување и естетски изглед средине у којој ученик учи, ради и живи; развој и неговање урбане и комуналне културе;
- развијање свести о потреби колективног рада и принципима који се примењују у акцијама и активностима друштвено-корисног рада;
- развијање осећања одговорности за преузете обавезе и радне задатке уз неговање радне културе ученика и спремности за сарадњу.

Садржај и облици друштвено корисног рада су следећи:

- одржавање школског простора: уређење учионица, заједничких просторија
- израда паноя и зидних новина, израда шема и графикона и других наставних средстава

- друге активности за којима се укаже прилика

**Друштвене, техничке, хуманитарне, спортске и културне активности,
активности ученичких организација**

Активности/теме	Време реализације	Начин реализације	Носиоци реализације
Пријем првака – добродошлица ђацима првацима	Септембар	Упознавање са школом, информисање	Одељењске старешине директор
Афирмација рада школских секција	Септембар	Информисање, укључивање	Руководиоци секција
Светски дан заштите озонског омотача	16. септембар	Информисање	Ученички парламент еколошка секција
Дан пешачења	18. октобар	Пешачење	СВ наставника физичког васпитања
Светски дан чистог ваздуха	3. новембар	Обележавање	Еколошка секција
Дан детета	20. новембар	Обележавање	Ученички парламент, наставници грађанског васпитања
Светски дан борбе против сиде	Новембар-децембар	Припрема и обележавање	УП у сарадњи са Тимом за подршку ученицима
Дан људских права	10. Децембар	Предавања	Наставници грађанског васпитања Ученички парламент
Изложба новогодишњих честитки – радови ученика	Децембар	Излагање у холу школе или на сајту школе	Секција «Профитери» у сарадњи са Ученичким парламентом
Светски дан образовања и заштити животне средине	26. јануар	Обележавање	Еколошка секција
Традиционална утакмица између ученика и наставника	Јануар	Играње утакмице	СВ наставника физичког васпитања у сарадњи са УП
Прослава Школске славе	Јануар		СВ наставника српског језика и књижевности, вероучитељ
Светски дан очувања енергије	14. фебруар	Обележавање	Еколошка секција
Светски дан енергетске ефикасности	5. март	Обележавање	секција
Светски дан шумарства Светски дан воде	март март	Обележавање	Секција
Дан планете земље	22. април	Обележавање	Ученички парламент еколошка секција
Светски дан заштите животне средине	5. јун	Обележавање	Еколошка секција
Недеља сећања и заједништва	5-9. мај	Различите активности које су усмерене на неговање културе сећања и одавање поштовања невиним жртвама – ученицима и младима, развој и промоцију хуманости, емпатије, толеранције, поштовања и дијалога.	Ученички парламент, ПП служба, наставници
Изложбе у Народном музеју, Градској галерији и другим	Током школске године	Обележавање	СВ наставника друштвених наука

изложбеним просторима			
Књижевне вечери, промоције	Током школске године	Обележавање	СВ наставника српског језика и књижевности
Хуманитарне акције	Током школске године	Организовање акција и укључивање у хуманитарне акције	УП

7.4. ПРОГРАМ КУЛТУРНИХ АКТИВНОСТИ ШКОЛЕ

Школа је значајан фактор културне трансмисије у којој долази до узајамног деловања средине на школу и школе на друштвену средину. То се остварује кроз план сарадње са организацијама, институцијама културе (музеји, галерије, позоришта, домови културе, спортска друштва и др.) и родитељима. Основни циљ ових активности је организовано деловање школе на средину и обратно. Поред општих васпитних задатака, посебни задаци културне и јавне делатности школе били би:

- оспособљавање ученика да користе све вредности које им пружа средина за њихов свестрани развој и богатији лични живот у слободном времену, као и презентовање оних резултата којима школа богати културни и друштвени живот средине (радне акције, прославе, јубилеји, манифестације, друштвено- користан рад),
- афирмација школе као културног центра у месту и стварање педагошких и друштвених услова за богаћење културног живота средине.

Активности	Носиоци	Рок
Обележавање значајних датума наше историје	професор историје	током године
Књижевне вечери	библиотекар, проф. српског језика	током године
Биоскопске и позоришне представе	проф. српског језика	током године
Презентација активности школе путем средстава јавног информисања	библиотекар, педагог, пом.директора	током године
Учешће на такмичењима и смотрама, планинарске активности	предметни наставници	према календару
Спортска такмичења и турнири	проф. ФВ	октоб.-мај
Изложба ликовне секције	професор ликовног васпитања	јануар, април
Учешће ученика у хуманитарним акцијама	повереник Црвеног крста	током године
Годишња изложба ученичких радова	предм. наставници	јун
Прослава Савиндана	тим за прославу	децембар, јануар
Смотра рецитатора	проф српског језика	март
Дан отворених врата	тим за промоцију школе	Март или април

8. ДРУГИ ПРОГРАМИ ОД ЗНАЧАЈА ЗА ШКОЛУ

8.1. ПРОГРАМ КАРИЈЕРНОГ ВОЂЕЊА И САВЕТОВАЊА

У циљу подстицања каријерног вођења и саветовања ученика и пружања помоћи појединцу да формира реалну слику о својим способностима, особинама личности, интересовањима и да у односу на садржај, услове и захтеве појединих образовних профила и занимања што успешније планира свој професионални развој, током школске године у школи ће бити организован континуиран и систематски рад на професионалној оријентацији, каријерном вођењу и саветовању ученика. Школа омогућава формирање зреле и одговорне личности, способне да доноси добро промишљене и одговорне одлуке о властитој професионалној будућности и да их спроводи у дело.

У школи је формиран тим за каријерно вођење и саветовање у чијем саставу су стручни сарадници и наставници. Тим ће сваке школске године предложити начине реализације програма. Циљ програма каријерног вођења и саветовања јесте да помогне ученицима и родитељима у истраживању могућности за даље учење и запошљавање, односно идентификовање, избор и коришћење бројних информација о професијама, каријери, даљем учењу и образовању и формирање сопственог става о томе. Програм тежи да код ученика развије компетенције управљања каријером и то:

- Истраживање себе у контексту личног и професионалног развоја;
- Формирање слике о себи у односу на образовне и каријерне могућности;
- Избор релевантних извора информисања о образовним и каријерним могућностима;
- Активно и континуирано информисање о образовним и каријерним могућностима;
- Коришћење релевантних информација ради доношења одлука;
- Планирање каријерног развоја;
- Праћење и вредновање каријерног развоја
- Управљање каријерним развојем у условима прелазних периода и неочекиваних промена

Програм треба да помогне младим људима да разумеју и интерпретирају информације о свету рада и будућој каријери, да могу да разјасне недоумице које имају у погледу професија или послова, да разумеју своје способности и дефинишу своје ставове у погледу понуђених или жељених избора. Каријерно саветовање и вођење треба да пружи подршку младима да боље разумеју себе и своје потребе, да превазиђу могуће баријере у погледу учења, напредовања у будућим професијама. Програм каријерног вођења и саветовања намењен младим талентима и младима из осетљивих друштвених група треба да у оквиру основних стандарда уважи специфичности које важе за ове групације младих. Програм каријерног вођења и саветовања обухвата информисање, образовање за каријеру, саветовање и тестирање, вођење и доношење одлука о професији код ученика.

Васпитно – образовни циљ каријерног вођења и саветовања је формирање зреле и одговорне личности, способне да доноси добро промишљене и одговорне одлуке о властитој будућности и спроводи их у дело. Програм каријерног вођења и саветовања ученика обухвата информисање, саветовање, вођење и доношење одлуке о професији код ученика.

8.1.1.Каријерно информисање

Циљ информисања јесте превенција погрешног избора правца образовања или избора занимања. Реално планирање каријере утиче на смањење незапослености. Информације се односе на мрежу образовних установа, дужину школовања, образовне профиле, наставне планове и програме, актуелне информације о свету рада – занимањима, могућностима и перспективама запошљавања и развоја каријере.

Активности којима се може реализовати каријерно информисање су:

- Упознавање са свим релевантним подацима о ученицима, посебно ученицима првог разреда у циљу потпунијег праћења развоја, напредовања, понашања, способности, интересовања и адаптације ученика;
- Упознавање ученика са организацијом и пословима у предузећима у којима реализују практичну и блок наставу из одређених предмета;
- На часовима одељенског старешине и одељењске заједнице ученици ће дискутовати о избору будућег занимања, наставку школовања и укључивању у свет рада;
- Ученицима завршних разреда биће омогућено да се упознају са условима уписа и студирања кроз презентације факултета и виших школа које организују овај вид професионалног информисања ученика;
- Информисање ученике о тренутним кадровским потребама привреде, проходности и условима уписа на поједине виши школе и факултете и о другим релевантним питањима;
- Радионице на теме каријерног вођења за ученике;
- Презентација школе и образовних профила које уписујемо у наредну школску годину ученицима основних школа;
- Организација Дана отворених врата;
- Организација Дана отворених компанија.

8.1.2.Образовање за каријеру

Циљ образовања је да помогне ученицима да разумеју своје мотиве, вредности и начин како могу допринети друштву у коме живе. Обезбеђује им знање о тржишту рада, вештине које их оспособљавају да врше изборе у сфери образовања, рада и живота, а такође их оспособљава да планирају каријеру и припреме се за рад.

Образовање за каријеру промовише разумевање света рада кроз школске наставне програме где наставници директно интегришу у предметне области, или где се стицање одређених вештина потребних за запошљавање организује као посебан сегмент образовног рада, који је такође укључен у школски курикулум.

Активности којима се може реализовати ова област каријерног вођења су:

- Упознавање ученика са организацијом и пословима у предузећима у којима реализују практичну и блок наставу из одређених предмета;
- Предметни наставници ће наставне садржаје појединих предмета користити за ближе и потпуније упознавање ученика са подручјима рада и занимањима у којима се стечена знања из одређених предмета практично примењују;
- Руководиоци секција ће у раду слободних активности пратити рад и ангажовање ученика, упознавати се са посебним способностима ученика и другим карактеристикама њихове личности и деловати подстицајно на ученике;
- На часовима одељенског старешине и одељењске заједнице ученици ће дискутовати о избору будућег занимања, наставку школовања и укључивању у свет рада

- Оспособљавање ученика завршних разреда за писање професионалних биографија (CV) и вођење разговора при запошљавању.

8.1.3.Саветовање и тестирање

Циљ јесте оснаживање појединца и мотивисање за доношење утемељених одлука приликом планирања каријере (избор одговарајућег занимања, радног места, школе, факултета, додатног образовања и обуке). Приликом психолошког саветовања и тестирања појединцу се предочавају начини доношења одлуке сагледавањем реалних могућности у односу на способности, особине личности, интересовања итд.

Саветовања се могу комбиновати са тренинзима ради ефикаснијег прихватања активне улоге у планирању каријере.

Активности којима се може реализовати саветовање и тестирање су следеће:

- Праћење индивидуалних склоности ученика, као и усклађености развоја личности ученика и испољених професионалних жеља и професионалног напредовања;
- Испитивање професионалних опредељења заинтересованих ученика ТПО тестом и другим психолошким тестовима;
- Професионално информисање ученика завршних разреда - упознавање ученика са могућностима даљег школовања на вишим школама и факултетима, као и могућностима доквалификације и преквалификације, запошљавања;
- Индивидуални саветодавни рад са ученицима и родитељима на тему професионалне оријентације;

8.1.4.Каријерно вођење

Каријерно вођење обухвата активности које имају за циљ да оспособе ученике да идентификују своје способности, компетенције, интересовања и да донесу одлуке о професији и да науче да управљају токовима свог живота у области учења и рада и након завршетка средње школе.

Активности којима се може реализовати каријерно вођење су следеће:

- Руководиоци секција ће у раду слободних активности пратити рад и ангажовање ученика, упознавати се са посебним способностима ученика и другим карактеристикама њихове личности и деловати подстицајно на ученике;
- Подстицање ученика свих разреда да сопственим активностима и залагањем проналазе потребне информације о раду и занимањима у систему образовања, кадровским потребама у систему запошљавања, као и о својим могућностима, способностима и интересовањима, и да на основу тога доносе зреле професионалне одлуке;
- Радионице на теме каријерног вођења за ученике.

8.1.5.Доношење одлука о професији код ученика

Има за циљ оспособљавање ученика да изврше најбољи могући избор професије или даљег школовања сагледавајући реалнемогућности у односу на своје способности, особине личности, интересовања итд.

Као резултат свих активности које се у школи реализују у оквиру програма каријерног вођења и саветовања и других активности које ученик самостално предузима, ученик ће бити усмерен да донесе одлуку о избору професије, а школа ће наставити да прати даљи професионални развој ученика и након завршетка школовања.

У том смислу се у школи могу реализовати следеће активности:

- Подстицање ученика свих разреда да сопственим активностима и залагањем проналазе потребне информације о раду и занимањима у систему образовања, кадровским потребама у систему запошљавања, као и о својим могућностима, способностима и интересовањима, и да на основу тога доносе зреле професионалне одлуке;
- Испитивање професионалних намера ученика завршних разреда;
- Прикупљање података о упису на факултете и високе школе или запошљавању ученика који су завршили школу.

План реализације програма каријерног вођења и саветовања ће се детаљно планирати Годишњим планом рада школе где ће се дефинисати активности, начин реализације, време реализације и носиоци реализације за текућу школску годину.

Врста услуге КВиС	Активности	Начин реализације
КАРИЈЕРНО ВОЂЕЊЕ И САВЕТОВАЊЕ	Формирање школског тима за каријерно вођење	Одлука директора
	Израда годишњег плана рада Тима за КВиС	Састанак
	Разговор са ученицима првих разреда на тему „Како видим себе у изабраном занимању?“	ЧОС
	Вршњачко каријерно информисање	Подела пропагандног материјала, брошура о вршњачком каријерном информисању, упитник за матуранте
	Организовање посете/пријема високошколских установа	посета
	Реални сусрети са светом рада	Посете фирмама
	Презентација високих струковних и академских школа	Презентације, посете
	Дани отворених врата у различитим установама	Сајам образовања Сајам запошљавања
КАРИЈЕРНО САВЕТОВАЊЕ	Тестирање ученика ТПИ	тестови
	Индивидуално и групно саветовање	Разговор ученика са стручним сарадницима и по потреби упућивање на разговор са стручним лицима у НСЗ
	Предавање за ученике завршних разреда – Активно тражење посла	Предавање
КАРИЈЕРНО ВОЂЕЊЕ	Успостављање сарадње са свим релевантним партнерима у локалној заједници у области КВиС-а	Састанак, посете
	Потписивање уговора о сарадњи на унапређењу КВиС-а, планирања каријере и активног укључивања младих у свет рада	Састанак са социјалним партнерима и представницима локалне самоуправе задуженим за област КВиС-а
	Програм – Сенка на послу	Посете фирмама и представницима занимања
	Сусрети у школи или на радном месту са експертима – различитим стручњацима (бившим успешним учеицима, родитељима ученика и сл.)	Посете експерата и разговор са ученицима

О ОБРАЗОВАЊЕ КАРИЈЕРИ	Обезбеђивање знања која оспособљавају ученике да врше избор у сфери образовања, рада и живота, да планирају каријеру и приреме се за рад (три радионице: самопроцењивање, писање CV-а, разговори са послодавцем, учење)	Радионице
	Прикупљање података о успешности ученика приликом уписа на факултете и број запослених после завршене школе	Разговор, анализа
	Извештај о раду тима за КВиС	Анализа, праћење реализације активности – евалуација у току и на крају планираних активности

План и програм рада Тима за каријерно вођење и саветовање је саставни део Годишњег плана рада школе.

8.2. ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Програм заштите животне средине обухвата активности усмерене на јачање или развој еколошке свести, развијање љубави према природи као и о значају очувања природних ресурса. Реализација овог програма омогућава услове за активно и креативно провођење слободног времена, промовише здравље и безбедне стилове живота, развија позитиван став и мишљење о школи, развија толеранцију, другарство, солидарност и хуманост. Школа доприноси заштити животне средине остваривањем програма заштите животне средине, заједничким истраживањем и акцијама локалне заједнице и школе.

Активности/теме, садржаји	Време реализације	Начин реализације	Носиоци реализације и сарадници
Обележавање значајних датума -16. септембар- Светски дан заштите озонског омотача -17. Септембар – „Очистимо свет“	Септембар	Израда презентација Панои Радионица Препорука да се оба датума обележе заједно	Руководилац еколошке секције и ученици
Обележавање значајних датума - 7. Октобар – Светска недеља дивљих животиња - 16. Октобар – Светски дан хране - 18. Октобар – светски дан пешачења	Октобар	Израда презентација Панои Радионице Изложбе Организовање шетње трасом по договору	Руководилац еколошке секције и ученици
Обележавање значајних датума - 3. Новембар – Светски дан чистог ваздуха - 4. Новембар – Дан климатских промена - 20. Новембар – Дан детета	Новембар	Дискусија Израда паноя Израда презентација Разговор	Руководилац еколошке секције и ученици
Обележавање значајних датума - 5. Децембар – Дан волонтера - 10. Децембар – Дан људских права	Децембар	Дискусија Израда паноя Израда презентација Разговор	Руководилац еколошке секције и ученици

Обележавање значајних датума - 26. Јануар – Светски дан образовања о заштити животне средине - 31. Јануар – Светски дан без дуванског дима	Јануар	Предавање Дискусија Израда панона Израда презентација Разговор	Руководилац еколошке секције и ученици
Обележавање значајних датума- - 2. фебруар- Светски дан мочварних подручја - 14. фебруар- Светски дан очувања енергије	Фебруар	Предавање Дискусија Израда панона Израда презентација Разговор	Руководилац еколошке секције и ученици
Обележавање значајних датума -4.Март- Светски дан енергетске ефикасности -21. Март – Светски дан шумарства - 22. Март – Светски дан вода	Март	Акција у школи- „Штедимемо енергију“ Дискусија Израда панона Израда презентација Разговор	Руководилац еколошке секције и ученици
Обележавање значајних датума -20. април-Међународни дан заштите од буке -22. Април – Дан планете земље	Април	Дискусија Израда панона Израда презентација Разговор	Руководилац еколошке секције и ученици
Обележавање значајних датума - 9. мај- Међународни дан птица -15. Мај – Интернационални дан климе -22. мај- Светски дан заштите биодиверзитета	Мај	Дискусија Израда панона Израда презентација Разговор	Руководилац еколошке секције и ученици
Обележавање значајних датума - 5. јун- Светски дан заштите животне средине -17.јун- Светски дан борбе против исушивања и поплава	Јун	Акције чишћења простора у школи и ван ње. Разговор, дискусија, израда презентација и панона.	Руководилац еколошке секције и ученици
Примарна селекција отпада	Континуирано	Примарна селекција сувог отпада у канте распоређене у школи	Руководилац еколошке секције и ученици
Уређење школског простора	Током школске године	Акције чишћења простора у школи и ван ње.	Руководилац еколошке секције и ученици
Уређење школског простора и нега биљака	Током школске године	Одржавање цвећа по кабинетима	Руководилац еколошке секције и ученици

Програм заштите животне средине и планови за његову реализацију саставни су део Годишњег плана рада школе.

8.3. ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА, ЗАНЕМАРИВАЊА И ДИСКРИМИНАЦИЈЕ И ПРОГРАМИ ПРЕВЕНЦИЈЕ ДРУГИХ ОБЛИКА РИЗИЧНОГ ПОНАШАЊА

Програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања и програми превенције других облика ризичног понашања, као што су: употреба алкохола, дувана, психоактивних супстанци, малолетничка делинквенција остварују се кроз различите наставне и слободне активности са ученицима, запосленима, родитељима, односно старатељима, у сарадњи са јединицом локалне самоуправе, у складу са утврђеним потребама.

У остваривање овог програма укључују се и физичка и правна лица са територије локалне самоуправе Ужице, установе у области културе и спорта, вршњачки посредници, као и лица обучена за превенцију и интервенцију у случају насиља, злостављања и занемаривања и других облика ризичног понашања.

Циљеви превентивних активности који се спроводе у Економској школи су:

- 1 унапређивање безбедности ученика
- 2 повећање квалитета рада у школи
- 3 дугорочно, стицање вештина неопходних за конструктиван и ненасиљан начин решавања конфликтних ситуација и будућих животних проблема.
- 4 измене и допуне школских докумената и правилника
- 5 укључивање различитих учесника васпитно-образовног процеса и локалне самоуправе у превенцију и заштиту ученика кроз наставне и ваннаставне активности;
- 6 обезбеђивање превентивне и заштитне улоге школског спорта и спортских активности ученика .

Превенцију насиља, злостављања и занемаривања чине мере и активности којима се у установи ствара сигурно и подстицајно окружење, негује атмосфера сарадње, уважавања и конструктивне комуникације.

Превентивним активностима се:

- подиже ниво свести и осетљивости детета и ученика, родитеља и свих запослених за препознавање насиља, злостављања и занемаривања;
- негује атмосфера сарадње и толеранције, уважавања и конструктивне комуникације у којој се не толерише насиље, злостављање и занемаривање;
- истичу и унапређују знања, вештине и ставови потребни за конструктивно реаговање на насиље;
- обезбеђује заштита детета и ученика, родитеља и свих запослених од насиља, злостављања и занемаривања.

Из различитих активности у области превенције потребно је истаћи: формирање тима за заштиту од насиља, формирање вршњачког тима и одређивање наставника ментора, дефинисање правила понашања и последица кршења правила, обезбеђивање простора у којима бораве ученици, развијање вештина ефикасног реаговања у ситуацијама насиља, развијање и неговање богатства различитости и културе понашања у оквиру образовно-васпитних активности (теме у оквиру ЧОС-а, у настави Грађанског васпитања, Ученичког парламента), умрежавање свих кључних носилаца превенције насиља и др.

У превенцији насиља, злостављања и занемаривања учествују сви актери: запослени, ученици, родитељи.

Запослени својим квалитетним и применом различитих метода, облика рада и активности обезбеђују подстицајну и безбедну средину. Одељењски старешина, наставник и стручни сарадник избором одговарајућих садржаја и начина рада доприносе стицању квалитетних знања и вештина и формирању вредносних ставова за узајамно разумевање, уважавање различитости, конструктивно превазилажење сукоба и дужни су да обезбеде заштиту детета и ученика од произвољног или незаконитог мешања у његову приватност, породицу, дом или преписку, као и заштиту од незаконитих напада на његову част и углед.

Ученици, као одговорни учесници у образовању и васпитању, ради превенције насиља, злостављања и занемаривања, обавезни су да: уважавају и поштују личност других – деце, ученика, запослених, родитеља и трећих лица; поштују правила установе и све оне акте којима се уређују њихова права, обавезе и одговорности; активно учествују у раду одељењске заједнице; као чланови ученичког парламента и школског одбора, посебно доприносе и учествују у превентивним активностима; својим понашањем не изазивају, доприносе или учествују у насиљу и злостављању.

Родитељ је дужан да, у најбољем интересу детета и ученика: сарађује са школом; учествује у превентивним мерама и активностима; уважава и поштује личност свог детета, запослених и других ученика и родитеља. Родитељ не сме својим понашањем у установи да изазове или допринесе појави насиља, злостављања и занемаривања.

Интервенцију у одговору на насиље, злостављање и занемаривање чине мере и активности којима се оно зауставља, осигурава безбедност учесника (оних који трпе, чине или сведоче), смањује ризик од понављања, ублажавају последице за све учеснике и прате ефекти предузетих мера.

Школа је дужна да интервенише увек када постоји сумња или сазнање да ученик трпи насиље, злостављање и занемаривање, без обзира на то где се оно догодило, где се догађа или где се припрема.

Из различитих активности у области **интервенције потребно је истаћи:** примену утврђених поступака и процедура у ситуацијама насиља, сарадњу са полицијом, центром за социјални рад, здравственом службом и др., континуирано евидентирање случајева насиља, подршку ученицима који трпе и која врше насиље, као и саветодавни рад са родитељима. У том смислу је формирана спољашња мрежа заштите (СМЗ) и потписан протокол о сарадњи.

Редослед поступака у интервенцији:

1. Сазнање о насиљу - откривање
2. Прекидање, заустављање насиља
3. Смиривање ситуације подразумева обезбеђивање сигурности за ученика, раздвајање, разговор са актерима.
4. Консултације се остварују непосредно по појави сумње и/или по стицању информација о насиљу. Обављају се у оквиру установе: са колегом, са Тимом за заштиту ученика од насиља и/или са психологом, директором и лицем задуженим за обезбеђење школе. У зависности од сложености ситуације, консултације се могу обавити и са службама изван установе (полиција, Центар за социјални рад)
5. Предузимање неопходних мера на нивоу установе (информисње родитеља о насиљу или особе од поверења у случајевима сумње на насиље у породици, договор о заштитним мерама према ученицима, предузимање законских мера и организовање посебних програма оснаживања ученика за конструктивно поступање у ситуацијама насиља). По потреби укључивање надлежних служби. Подношење пријаве надлежној служби обавеза је директора установе.

6. Праћење ефеката предузетих мера - Тим за заштиту ученика је у обавези да, у сарадњи са запосленим у установи и релевантним установама, прати ефекте предузетих заштитних мера.

Запослени у школи (наставници, одељењске старешине, стручни сарадници, директор) воде евиденцију о појавама насиља.

8.3.1. План реализације Програма за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања

Реализацијом активности у оквиру акционог плана руководиће Тим за заштиту од дискриминације насиља, злостављања и занемаривања у школи, који ради у складу са:

Посебним протоколом, Приручником за примену Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно васпитним установама,

Правилником о поступању установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности и Законом о основама система образовања и васпитања, Правилником о обављању друштвено-корисног, односно хуманитарног рада, Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање.

Активности/теме	Време реализације	Начин реализације	Носиоци реализације
Израда Програма за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања Избор представника Савета родитеља за члана Тима Избор представника Ученичког парламента за чланове Тима	Септембар	Разговор, анализа, договор, избор	Тим за заштиту Савет родитеља Ученички парламент
Упознавање нових чланова Тима са Посебним протоколом и Програмом	Октобар	Презентација, излагање	Тим за заштиту
Час одељењске заједнице посвећен информисању ученика о постојању Тима за ЗУНЗЗ, начином функционисања и члановима Тима	Септембар и континуирано	Упознавање, информисање	Одељењске старешине у сарадњи са ППС
Час одељењског старешине посвећен Програму превенције насиља и упознавање ученика са шемом интервентних активности постављеним у холу школе	Новембар Континуирано	Упознавање, информисање (путем Тимс)	Тим за заштиту Одељењске старешине у сарадњи са Тимом
Договор у вези школских правила везаних за насиље у сваком одељењу	Септембар-октобар	Договарање, разговор	Одељењске старешине
Родитељски састанци посвећени Програму заштите ученика од насиља, злостављања и занемаривања	Новембар	Излагање, упознавање	Одељењске старешине у сарадњи са Тимом
Превенција негативних облика понашања у спорту Правила понашања на спортским такмичењима	Континуирано током школске године и пред такмичење	Излагање, упознавање, договор за прве разреде презентација Ферплеј у Спорту	Наставници физичког васпитања, ОС
Обука запослених ради јачања компетенција у области заштите од насиља, злостављања и занемаривања	Током школске године	Презентације	Тим за заштиту ученика од насиља
Оснаживање и подршка тиму вршњачких едукатора за тему заштиту ученика од насиља	Септембар-октобар	Формирање тима, пружање подршке	Тим за заштиту ученика од насиља, ППС
Предавање или презентација за ученике на тему заштите од Насиља	Током школске године	Предавања	ПП служба, Тим врш. едукација

Планирање и реализација активности које подстичу сарадњу ученика и родитеља, запослених и ученика и запослених	Током школске године	Осмишљене и реализоване активности које промовишу безбедност у школској Заједници	Руководство школе, Савет родитеља (са Тимом са ЗУНЗЗ)
Уређење школског простора у функцији опште климе подршке и прихватања како би се сваки ученик осећао добро, безбедно и напредовао	Током школске године	Договор, акције у складу са иницијативама ученика	Тим за заштиту ученика од насиља, Ученички парламент
Сарадња са Тимовима за ЗУНЗЗ средњих школа у граду	Током школске године	Караоке, Спортски турнири, размена презентација са темом заштите од насиља	Руководиоци Тимова за ЗУНЗЗ
Припремање прилога са темом превенција насиља за школски часопис	Јануар-фебруар	Припрема чланка, цртежа или неког другог садржаја	Представници ученика у сарадњи са Тимом
Анкетирање ученика о учесталости и врстама насилничког понашања	Април-мај	Анкета	ППС у сарадњи са Тимом
Коришћење садржаја грађанског васпитања у превенцији насилништва	Током школске године	Кроз наставу	Наставници грађанског васпитања
Коришћење садржаја верске наставе у превенцији насилништва	Током школске године	Кроз наставу	Наставник верске наставе
Сарадња са институцијама и организацијама (Центар за социјални рад, Диспансер, Муп)	Током школске године	Сарадња, разговор	Тим за заштиту, директор
Анализа стања у остваривању равноправности и једнаких могућности - анкета	Мај-јун	Анкетирање ученика, родитеља и запослених Разматрање анализе стања на часовима одељењске заједнице одељењског старешине, на родитељским састанцима, Ученичком парламенту, Савету родитеља, Наставничком већу, Тиму за заштиту од ДНЗЗ	Тим за заштиту од ДНЗЗ у сарадњи са ППС и ОС
Евалуација Програма	Јул- август	Анализа, разговор, договор, извештај о раду Тима на платформи	Тим за ЗУНЗЗ
Вођење евиденције	Током школске Године	Евиденција	Записничар, чланови Тима

У случају да се насиље дешава или се сумња да насиље постоји предузимају се интервентне активности, а кораци су следећи:

Интервентне активности	
Насиље се дешава	Сумња се да насиље постоји
Насиље прекида запослени који примети да је насиље у току	Прикупљање информација (анкета, разговори) - одељењски старешина у сарадњи са ППС
Пријава дежурном наставнику, одељењском старешини, психолошко-педагошкој служби	Сумња је потврђена- поступа се по корацима у случају када се насиље дешава
Уколико је потребна интервенција полиције и здравствене службе позива их дежурни наставник или ППС	
Обавештавање родитеља, директора и тима за заштиту- одељењски старешина и ППС	Сумња је неоснована- праћење понашања потенцијалних учесника
Консултације у установи-Тим, директор, ППС, одељењски старешина, секретар	Сумња је непотврђена- појачан рад одељењског старешине, ППС и тима, праћење понашања
Прикупљање података одељењски старешина Информисање родитеља- одељењски старешина Информисање надлежних служби(по потреби) Договор о заштитним мерама- тим Праћење ефеката предузетих мера -тим	

8.3.2. План реализације Програма превенције дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности

Под дискриминацијом, односно дискриминаторним понашањем подразумева се понашање којим се на непосредан или посредан, отворен или прикривен начин, неоправдано прави разлика или неједнако поступа, односно врши пропуштање чињења (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лице или групе лица, као и на чланове њихових породица или њима блиска лица, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, статус, мигранта, расељеног лица, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, социјалном и културном пореклу, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, сметњи у развоју и инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима, као и по другим основама утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације.

Вређање угледа, части или достојанства личности у установи јесте понашање лица или групе лица које може да има обележја психичког и социјалног насиља или злостављања. Када се узнемиравањем и понижавајућим поступањем повређује неко од личних својстава, понашање се квалификује као дискриминација.

Носилац реализације акционог плана и примене Правилника је Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања у сарадњи са стручним органима и тимовима, Школским одбором и Саветом родитеља и по потреби Општинским саветом родитеља и локалном заједницом.

Активности/теме, садржаји	Време реализације	Начин реализације	Носиоци реализације
Израда плана реализације Програма превенције дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности Избор представника Савета родитеља за члана Тима Избор представника Ученичког парламента за чланове Тима	Септембар	Разговор, анализа, договор, избор	Тим за заштиту од ДНЗЗ Савет родитеља Ученички парламент

Упознавање нових чланова Тима са Програмом, планом за реализацију програма и Правилником о поступању установе установе у случају сумње или утврђеног дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности	Октобар	Презентација, излагање	Тим за заштиту од ДНЗЗ
Обезбеђивање да се принципи једнаких могућности и недискриминације уграђују у свакодневни живот и рад школе на свим нивоима, у свим облицима рада	Током школске године	Стварање сигурног и подстицајног окружења, неговање атмосфере сарадње, уважавања и конструктивне комуникације, развијање позитивног система вредности кроз све активности и подручја деловања у школи	Сви запослени, ученици, родитељи, сарадници школе
Пружање додатне подршке ученицима из мањинских и осетљивих друштвених група и њиховим родитељима	Током школске године	Примена мера додатне подршке ученицима у складу са Програмом инклузивног образовања и васпитања	Тим за инклузивно образовање у сарадњи са Тимом за ЗДЗЗ, ППС, Тим за подршку ученицима, тим за промоцију и унапређење менталног здравља
Стручно усавршавање запослених ради унапређења компетенција за промовисање и развијање културе људских права, интеркултуралности, толеранције, превазилажење стереотипа и предрасуда код ученика, рад у мултикултуралној групи/одељењу, стварање инклузивног окружења, препознавање дискриминације и целисходно реаговање на дискриминаторно понашање	Током школске године	Стручно усавршавање наставника запослених у школи на састанцима стручних органа. Стручно усавршавање наставника ван установе.	Тим за стручно усавршавање у сарадњи са ППС и одговарајућим тимовима
Информисање ученика о правима, обавезама и одговорности у спречавању и заштити од дискриминације и дискриминаторног понашања	Током школске године	Одељењске старешине ће информисати ученике на часовима одељењског старешине/одељењске заједнице. Вршњачки едукатори ће реализовати радионице или припремити презентације за ученике.	Одељењске старешине, тим за заштиту од ДНЗЗ, ППС, Тим за промоцију и унапређење менталног здравља

<p>Превазилажење стереотипа и предрасуда, развијање свести о опасностима и штетним последицама дискриминације, унапређивање толеранције и разумевања, интеркултуралности, уважавања и поштовања различитости и др.</p>	<p>Током школске године</p>	<p>Реализација наведених тема на часу одељењског старешине/одељењске заједнице. Вршњачки едукатори ће реализовати радионице за ученике на наведене теме. Реализација наведених тема на родитељском састанку. Информисање у оквиру саветодавног рада ПП службе. Реализација наведених тема у оквиру наставних садржаја предмета грађанско васпитање и верска настава.</p>	<p>Одељењске старешине, тим за заштиту од ДНЗЗ, наставници грађанског васпитања и верске наставе, ППС</p>
<p>Рад са онима који трпе, чине или сведоче дискриминаторно понашање</p>	<p>По потреби</p>	<p>Поступање у складу са мерама интервенције прописаним Правилником. Саветодавни рад са ученицима и родитељима у сарадњи са ОС Појачан васпитни рад.</p>	<p>Тим за заштиту од ДНЗЗ у сарадњи са ОС и ППС</p>
<p>Сарадња са родитељима, јединицом локалне самоуправе, надлежним органима, службама и др.</p>	<p>Током школске године и по потреби</p>	<p>Реализација тема на родитељском састанку. Сарадња при реализацији превентивних активности у организацији надлежних институција. Сарадња са родитељима при спровођењу интервентних активности, а у случају укључивања спољашње заштитне мере и са осталим институцијама по потреби</p>	<p>Тим за заштиту од ДНЗЗ у сарадњи са директором</p>

Поступање у случајевима подношења пријаве школе, односно пријаве Поверенику и надлежном органу због дискриминаторског понашања и поступања којима се вређа углед, част или достојанство личности	По пријави	Поступање у складу са мерама интервенције прописаним Правилником.	Тим за заштиту од ДНЗЗ у сарадњи са директором
Праћење, вредновање и извештавање органа школе о остваривању и ефектима програма спречавања дискриминације и дискриминаторног понашања	Фебруар, јун, јул Септембаар	Извештавање у оквиру Анализе реализације Годишњег плана рада и Извештаја о реализацији ГПР-а на НВ, УП, СР и Школском одбору. Вођење документације	Тим за заштиту од ДНЗЗ

8.3.3. План реализације здравствене заштите ученика и превенције ризичног понашања (превенција болести зависности и малолетничке делинквенције)

Здравствена заштита ученика усмерена је ка изграђивању телесно, психички и социјално здраве и зреле личности оспособљене да се брине за очување, заштиту и унапређење сопственог здравља и здравља других људи. При том се мора имати у виду да је школа само један од многобројних фактора који дају допринос развоју личности ученика.

Школа ће остварити овај циљ реализацијом следећих задатака:

- Укључивање ученика у здравствено – васпитне акције, као и подстицање на усвајање знања о чувању здравља, болести и могућностима лечења;
- Развијање свести и одговорности појединца за сопствено здравље, о значају личне хигијене, хигијене исхране и хигијенског начина живота;
- Упознавање са потребом планирања породице и успостављањем хуманијих међуљудских односа, као и очување и унапређење менталног здравља;
- Подизање здравствене културе ученика тако да брига о здрављу буде саставни део свакодневних навика, потреба и поступања;
- Спровођење примарне превенције од болести зависности;
- Учешће ученика у унапређењу животне средине и хигијенско – естетског очувања школе.
- Превенција болести зависности и малолетничке делинквенције, превенције употребе дрога код ученика, и у сарадњи психолошко – педагошке службе, одговарајућих тимова, одељењских старешина, Ученичког парламента, Савета родитеља, вршњачких едукатора и релевантних институција (ПУ Ужице, Дом здравља, Центар за социјални рад и др.).

Активности/теме, садржаји	Време реализације	Начин реализације	Носиоци реализације
Приликом обраде појединих наставних јединица у редовној настави наставници ће обратити пажњу на остваривање здравствено – васпитне функције свог рада и остваривање међупредметне компетенције – одговорност за сопствено здравље	Током школске године	Разговор, предавање, презентација	Предметни наставници, одељењске старешине
У оквиру наставе физичког васпитања редовно ће се радити на превентивно – компензацијском вежбању ради спречавања и отклањања	Током школске године	Разговор, корективна гимнастика	Наставници физичког васпитања

телесних деформитета и лоших последица вишечасовног седења.			
Одељењске старешине ће на часовима одељењског старешине/одељењске заједнице реализовати активности везане за здравствену заштиту ученика, превенцију болести зависности и превенцију малолетничке делинквенције.	Током школске године	Планирање, договор, радионице, предавања, презентације	Одељењске старешине у сарадњи са ПП службом
Школа ће у сарадњи са Школским диспанзером организовати систематске стоматолошке прегледе	Током школске године	Договор, заказивање, праћење	ПП служба, одељењске старешине
Индивидуални саветодавни рад са ученицима и родитељима и повезивање ученика са специјализованом здравственом службом по потреби	Током школске године	Индивидуални саветодавни рад са ученицима и родитељима	ППС у сарадњи са одељењским старешинама
Организовање предавања и припрема едукативних материјала	Током школске године	Планирање, договор, предавања, презентације	ППС у сарадњи са одељењским старешинама
Организација акција добровољног давања крви у сарадњи са Службом за трансфузију и Црвеним крстом	Јесен, пролеће	Договор, организација акција	ПП служба
Израда пано и едукативних постера ради промовисања стила здравог живота	Током школске Године	Израда паноа, промоција	Биолошко- еколошка Секција
Предавања за родитеље везано за оснаживање родитеља и породице у превенцији употребе дрога код ученика	Током школске године	На родитељским састанцима на основу материјала који припреми ППС	Одељењске старешине у сарадњи са ППС
Организовање предавања за ученике на тему превенције болести зависности, посебно превенције употребе дрога	Током школске године	Договор, сарадња, организација предавања на часовима ОС	ПП служба, одељењске старешине, тим за ЗУН
Спортски турнири посвећени сигурном и безбедном школском окружењу	Мај - јун	Договор	Спортске секције
<p>Начини праћења реализације програма здравствене превенције и носиоци праћења: Реализација програма здравствене превенције пратиће се у оквиру анализе реализације ГПР школе, на полугодишту и на крају наставне године. Носиоци праћења су психолог и педагог у сарадњи са одељењским старешинама</p>			

8.4. ПРОГРАМ И ПЛАН РАДА ТИМА ЗА РЕАГОВАЊЕ У КРИЗНИМ СИТУАЦИЈАМА

План рада Тима за реаговање у кризним догађајима је саставни део Плана рада Тима за заштиту ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања.

Кризне ситуације у образовно – васпитним установама могу бити:

- Природна смрт детета/ученика;
- Покушај убиства и убиство детета/ученика (у установи или ван ње);
- Покушај самоубиства ученика и самоубиство (у установи или ван ње);

- Природна смрт, самоубиство или убиство запосленог у установи;
- Саобраћајна незгода у којој је повређено или настрадало дете/ ученик и/или запослени у установи;
- Нестанак детета/ученика;
- Масовно тровање у простору установе;
- Дојава о подметнутој експлозивној направи у установи или терористичком нападу;
- Талачка криза;
- Насиље већих размера (масовне туче, вишеструка убиства, терористички напади);
- Техничко-технолошке опасности (експлозија, изливање, испаравање отровних материја и пожар);
- Природне катастрофе (поплаве, земљотреси, пожари...);
- Епидемија која је обухватила територију/општину на којој се налази установа;
- Други кризни догађаји

План поступања у кризним ситуацијама

Циљеви	Активности	Носиоци	Време	Напомене
Јачање отпорности установе	Одређивање чланова тима за кризне догађаје, овлашћавање особе за јавно информисање, процена ризика и капацитета установе	Директор, тим за кризне догађаје	Почетак школске године	Директор доноси решење о члановима тима
Сигурност ученика и запослених	Израда програма поступања у кризним догађајима (евакуација, склоништа, сигурна места)	Тим за кризне догађаје, стручни сарадници	Континуирано	Усклађено са планом евакуације и просторним планом установе
Правовремена реакција	Утврђивање начина алармирања и комуникације (сирене, обавештавање преко разгласа, телефон, школско звоно у продуженом трајању)	Тим за кризне догађаје, техничко особље	Одмах по настанку кризе	Аларм упозорава на врсту кризе и сигурно место
Безбедно напуштање објекта	Спровођење евакуације (по разредима, наставници воде ученике, не носе се торбе)	Наставници, одељењске старешине, ученици	Током кризе	Једном годишње организовати вежбу евакуације
Међусекторска сарадња	Обавештавање полиције (192), ватрогасаца (193), хитне помоћи(194)	Директор, тим за кризне догађаје	Хитно, одмах по настанку догађаја	У зависности од врсте кризе
Психосоцијална подршка	Прва психолошка помоћ ученицима и запосленима (посматрај- слушај - повежи)	Психолог, педагог, обучени наставници	Након кризе	По приручнику „Психолошка прва помоћ у школи“
Наставак образовно-васпитног процеса	Организација првог часа (ЧОС), родитељског састанка и активности подршке	Директор, стручни сарадници, одељењске старешине	Након стабилизације ситуације	Прилагођено потребама ученика
Информисање јавности	Комуникација са медијима и родитељима (само проверене информације)	Директор (или овлашћено лице)	Током и након кризе	Усклађено са инструкцијама Министарства
Евалуација и извештавање	Анализа поступања, извештај о реализацији програма, предлог за унапређење	Тим за кризне догађаје, директор	По завршетку у кризе	Извештај доставити Министарству просвете

8.5. ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА

Ради развоја и практиковања здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности, Економска школа у оквиру школског програма, поред наставе реализује и програм школског спорта. План школског спорта је базиран на потребама ученика, као и праћењу Календара такмичења ученика Републике Србије.

Школским спортом су обухваћени сви ученици кроз одељењска такмичења и припреме за такмичења.

Школа сарађује и са локалним спортским организацијама.

Основни циљ спортско-рекреативних активности је да се у слободном времену ученицима обезбеди здрава и културна забава и разонода, да се задовоље њихове посебне жеље, да им се помогне да развијају позитиван однос према физичкој култури и формирају сталне навике за редовне телесне вежбе.

Школски спорт се остварује кроз редовну наставу физичког васпитања, секције, такмичења, излете, спортске дане и турнире.

Годишњи план рада, поред садржаја редовне наставе, календара спортских такмичења, садржи и планове рада спортских секција.

Промоцијом школског спорта и организовањем спортских догађаја у школи баве се наставници физичког васпитања.

Активности /садржаји

- такмичење у малом фудбалу (школски турнир, турнир на нивоу средњих школа општине)
- такмичење у рукомету на нивоу општине, округа
- такмичење у кошарци
- такмичење у одбојци
- такмичење у пливању
- јесењи крос
- планинарске акције
- бицикличке туре

8.6. ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ДРУШТВЕНОМ СРЕДИНОМ

Сарадња школе са друштвеном средином одвија се на нивоу локалне заједнице, републичком нивоу, регионалном нивоу и међународном нивоу. Све активности у оквиру сарадње са друштвеном средином реализују се у циљу унапређивања образовно-васпитног рада и јачању мреже социјалних партнера.

8.6.1. Програм сарадње са локалном самоуправом

Економска школа са локалном самоуправом изванредно сарађује развијајући партнерске односе и сарадњу. Непосредан утицај локална самоуправа, осим преко финансирања материјалних трошкова школе, остварује преко своја три представника у Школском одбору. Они учествују у дискусији и усвајању школских докумената и доношењу свих одлука.

Ради праћења успешности сарадње, школа унутар процеса самовредновања организује анкетаирање представника локалне заједнице у циљу утврђивања њиховог задовољства сарадњом и активностима школе. Анкетаирање се обавља анонимно како би било објективно. Мишљење, добијено као резултат анкетаирања, узима се у обзир у поступку самовредновања квалитета рада школе.

Користећи подршку локалне самоуправе за своје активности, школа истовремено пружа подршку развоју културе, спорта и грађанских иницијатива у својој локалној средини доприносећи унапређењу квалитета живота за све грађане.

Програм сарадње Економске школе обухвата разноврсне активности за ученике у сарадњи са привредним, културним и јавним установама. Такође школа прати, укључује се у дешавања у локалној самоуправи, и заједно са њеним представницима планира садржај и начин сарадње.

Институција са којом школа сарађује	Садржај сарадње	Облик сарадње	Време реализације	Реализатори
Град Ужице	Информисање, обавештавање, саветодавни послови	Сарадња	Током школске године	Директор, секретар, ППС и УП
Ужичка парламентарна унија	Информисање, обавештавање, саветодавни послови	Сарадња	Током школске године	Директор, ППС и УП
Школска управа Ужице	Информисање, Праћење и примена прописа у области образовно-васпитног рада	Сарадња	Током школске године	Директор, секретар
Школска управа у Ужицу	Информисање, обавештавање, саветодавни послови	Сарадња, информисање саветовање	Током школске године	Директор, секретар, ппс
МУП Ужице	Организовање предавања, организација екскурзија и излета, превенција насиља у школи, интервенција у случају насиља у школи	Разговори, посете, размена информација	Током школске године	Директор, ппс, дежурни наставници
Регионални центар за професионални развој у образовању	Организовање семинара, похађање семинара	Учешће на семинарима	Током школске године	Наставници
Завод за унапређење образовања и васпитања	Праћење огледних образовних профила, унапређење образовно-васпитног рада	Информисање размена информација	Током школске године	Директор, ППС, координатор и огледних образовних профила
Центар за права детета	Учешће у пројектима	Семинари, вршњачка едукација	Током школске године	ППС
Центар за социјални рад	Додатна подршка ученицима у личном и социјалном развоју	Сарадња	Током школске године	ППС
Градске школе	Унапређење квантитета и квалитета рада	Сарадња кроз размену искуства	Током школске године	Директор, ППС, руководиоци стручних актива
Спортски и други клубови и удружења	Турнири, такмичења	Сарадња	Током школске године	Наставници физичког васпитања
Национална служба за запошљавање	Промоција образовних профила, праћење потреба тржишта рада, професионална оријентација	Сарадња	Током школске године	Одељенске старешине, ППС, УП

Институције културе и медији	Реализација слободних активности ученика	Акције, изложбе, промоције	Током школске године	Одељенске старешине, ППС, наставници грађанског васпитања
Здравствене установе	Реализација програма здравственог васпитања	Информисање, саветовање, предавања	Током школске године	ППС, директор, руководиоци стручних актива
Црвени крст	Разне акције	Акције у школи или ван школе	Током школске године	ППС, одељенске старешине
Војни одсек	Обука	Обука	Током школске године	Одељенске старешине
Јазас	Пројекти, заједничке активности, организација Семинара	Семинари, вршњачка едукација	Током школске године	ППС, наставници, ученици

8.6.2. Програм сарадње са друштвеном средином на републичком и регионалном нивоу

Овај вид сарадње се остварује са:

- Министарством просвете, науке и технолошког развоја у циљу праћења и примене прописа из области образовно-васпитног рада,
- са школама у циљу развоја рада у бироима, реализације рада централне виртуелне банке,
- учешћа на сајмовима виртуелне привреде и
- сарадња са факултетима и високим школама поводом промоције тих установа у нашој школи, у оквиру реализације програма каријерног вођења и саветовања.

8.6.3. Програм сарадње са друштвеном средином на међународном нивоу

Сарадња са друштвеном средином на међународном нивоу се реализује у складу са Развојним планом школе и обухвата припреме и учешће у пројектима који подразумевају сарадњу са средњим школама из региона. Припреме и реализацију активности из ове области спроводе чланови тима за пројекте.

Активности које ће се реализовати у оквиру сарадње са друштвеном средином на међународном нивоу подразумевају учешће на међународним сајмовима виртуелних привредних друштава и сарадњу са школама из Француске.

8.7. ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ

Породично окружење је примарна средина за учење, а школа је средина у којој је учење примарно. Успостављање и развијање партнерства и ефикасне сарадње између породице и школе, кроз активно укључивање и учешће родитеља, доприноси да ученици од школе и образовања заиста добије највише и најбоље што је могуће.

Укључивање родитеља почива на ваљаној, отвореној и делотворној комуникацији између родитеља, школе и наставника. Оваква комуникација је могућа кад се из ње уклоне баријере и стереотипи. Баријере и стереотипи одликују односе који су оптерећени узајамним неповерењем и неслагањима, који су једносмерни, крути и формалистички. Они се уклањају кроз појачану, правовремену и обострано потребну и корисну размену информација, у којој се користе различита средства и форме.

Баријере се уклањају и препознавањем и уважавањем, не само сопствених приоритета и погледа, већ и приоритета и погледа других партнера. Ефикасан начин за уклањање баријера је и препознавање и превазилажење сопствених слабости и ограничења, као и ослањање на своје предности и уважавање предности других.

Економска школа подстиче и негује партнерски однос са родитељима, односно старатељима ученика, заснован на принципима међусобног разумевања, поштовања и поверења.

Носиоци активности сарадње са родитељима су сви учесници у васпитно-образовном процесу. Посебно је значајно место и улога одељењског старешине и стручног сарадника школе - школског педагога. Садржаји сарадње проистичу из потребе школе, породице, развојних карактеристика младих на овом узрасту и индивидуалних потреба појединаца.

Сарадња школе и породице мора се заснивати на плану сарадње са родитељима који је саставни део Годишњег плана рада. Са планом и програмом сарадње родитељи се упознају на почетку школске године. Рад мора бити заснован на поштовању личности родитеља уз уважавање знања и искуства родитеља са њиховом децом. Сарадња са родитељима се остварује непосредно, кроз индивидуалне и групне разговоре, родитељске састанке и посредно, кроз Савет родитеља. Са родитељима сарађују сви запослени који су укључени у образовно – васпитни рад (одељењске старешине, наставници, школски педагог, секретар и директор).

Непосредна сарадња може бити индивидуална и групна. Индивидуално сарађују са родитељима: одељењски старешина, стручни сарадници, наставници, директор школе и други учесници у васпитно-образовном процесу о питањима значајним за поједине ученике, родитеље, наставнике и одељењског старешину. Групна сарадња одвија се у оквиру: родитељских састанака, трибине за родитеље, Савета родитеља, састанака родитеља ученика о специфичним проблемима на нивоу саветодавног рада. Родитеља информисе одељењски старешина. План садржаја рада на родитељским састанцима чини саставни део Годишњег плана рада. Посредна сарадња школе и родитеља одвија се преко делегата родитеља у органу управљања школе, Савету родитеља, као и у оквиру свих других облика сарадње школе са средином.

Савет родитеља:

- предлаже представнике родитеља ученика у Школски одбор
- предлаже свог представника у Стручни актив за развојно планирање и у друге тимове школе;
- предлаже мере за осигурање квалитета и унапређивање образовно – васпитног рада;

- учествује у самовредновању квалитета рада школе сваке године по појединим областима, а сваке четврте или пете године у целини;
- разматра предлог програма образовања и васпитања, развојног плана, годишњег плана рада, извештаје о њиховом остваривању, вредновању и самовредновању;
- учествује у поступку предлагања изборних предмета и у поступку избора учбеника;
- разматра намену коришћења средстава остварених радом ученичке задруге, као и средстава од проширене делатности, од донација и ученичког динара;
- разматра услове за рад ученика, услове за рад школе, услове за одрастање и учење;
- учествује у поступку прописивања мера заштите и безбедности ученика за време боравка у школи и свих активности које организује школа;
- даје сагласност на програм и организовање екскурзија и других ваннаставних активности, и разматра извештај о њиховом остваривању;
- разматра и друга питања утврђена Законом и Статутом

План рада Савета родитеља је саставни део Годишњег плана рада. Информисање чланова Савета родитеља врши се и посредно, објављивањем одговарајућих информација на огласној табли школе, на веб сајту и путем поште.

Ради праћења успешности сарадње, школа унутар процеса самовредновања организује анкетирање родитеља у циљу утврђивања њиховог задовољства сарадњом и активностима школе. Анкетирање се обавља анонимно како би било објективно. Мишљење родитеља, односно старатеља, добијено као резултат анкетирања, узима се у обзир у поступку самовредновања квалитета рада школе.

Активности /садржаји

1. Израда програма сарадње са породицом
2. Формирање и организовање седница Савета родитеља
3. Укључивање родитеља у орган управљања школе (Школски одбор) преко представника Савета родитеља
4. Организовање родитељских састанака
5. Информисање родитеља и старатеља о свим начинима на које се могу укључити у сарадњу са школом
6. Индивидуални разговори са родитељима
7. Укључивање родитеља у праћење успешности програма сарадње са породицом кроз анкете
8. Учествовање родитеља у раду стручног тима за ИОП
9. Омогућавање коришћења школске библиотеке у циљу едукације и пружања помоћи својој деци
10. Рад са родитељима са укљученом родном компонентом
11. Упознавање родитеља са деловањем различитих друштвених чинилаца на развој ученика и стога их упознати са следећим саржајима:
 - развојне карактеристике и потребе ученика
 - услови које породица треба да задовољи за правилан здравствени, емоционални и интелектуални развој ученика
 - начини ненасилног решавања конфликта

Списак чланова Савета родитеља, програм и план рада савета су саставни део Годишњег плана рада школе.

План рада Савета родитеља:

Време реализације	Активности и теме	Начин реализације	Носиоци реализације
Септембар	☐ Конституисање Савета родитеља, Упознавање са пословником о раду, избор председника, записничара и заменика јавним гласањем ☐ Разматрање предлога Извештаја о остваривању Годишњег плана рада за претходну школску годину, извештаја Стручног актива за развојно планирање, Тима за вредновање и самовредновање и тимова на нивоу школе ☐ Разматрање предлога Годишњег плана рада за наредну школску годину, предлога акционих планова Тимова за вредновање и самовредновање и других тимова на нивоу школе ☐ Избор осигуравајуће куће за осигурање ученика и утврђивање висине премије по ученику ☐ Доношење одлуке о висини „ђачког динара“ ☐ Упознавање родитеља са наменом коришћења средстава прикупљених од родитеља ☐ Информисање о избору уџбеника за наредну школску годину ☐ Предлог представника Савета у Стручни актив за развојно планирање, предлог представника родитеља у све обавезне тимове у школи и предлог 2 представника родитеља у Градски савет родитеља ☐ Упознавање родитеља са значајем менталног здравља и препознавање знакова код деце са проблемима ☐ Давање сагласности на програм и организовање матурске екскурзије	Разговор, предлог, избор дискусија Предлог, тајно изјашавање анализа, разговор Избор на основу прикупљених понуда Разговор предлог, избор Презентовање каталога, предлози излагање одлучивање презентовање извештаја	Савет родитеља Директор Педагог Секретар Псих
Октобар Новембар	☐ Анализа успеха ученика на првом класификационом периоду и Указивање на значај остварене сарадње породице и Школе ☐ Разматрање извештаја о остваривању матурске екскурзије ☐ Учествовање у активностима Програма превенције употребе дроге ☐ Подсећање родитеља на ресурсе националне платформе „Чувам те“	Разговор дискусија презентовање извештаја	Директор Педагог Психолог Стручни вођа екскурзије
Јануар фебруар	☐ Анализа успеха ученика и владања ученика на крају првог полугодишта, ☐ Предлагање мера за осигурање квалитета и унапређивање образовно-васпитног рада и анализа реализације ГПР ☐ Разматрање услова за рад школе, безбедност и заштиту ученика	Разговор дискусија, предлози анализа	Директор Педагог Психолог
мај јун	☐ Анализа реализације ГПР, ☐ Анализа успеха и владања ученика завршних разреда ☐ Успеси на такмичењима	Излагање Дискусија предлози	Директор Педагог психолог

8.8. ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ

Програм безбедности и здравља на раду обухвата заједничке активности школе, родитеља и локалне самоуправе, усмерене на развој свести за спровођење и унапређивање безбедности и здравља на раду.

У оквиру Програма безбедности и здравља на раду, орган управљања у школи је у складу са Законом о основама система образовања и васпитања, донео два општа правна акта која уређују тематику везану за безбедност и здравље на раду запослених и ученика. То су Правилник о безбедности и здрављу на раду и Правилник о мерама, начину и поступку заштите и безбедности ученика за време боравка у школи и свих активности које организује Економска школа.

Правилником о безбедности и здрављу на раду се у складу са Законом о безбедности и здрављу на раду уређује спровођење безбедности и здравља на раду запослених у Економској школи, у циљу стварања безбедних услова рада, заштите живота, здравља и радне способности запослених.

Право на безбедност и здравље на раду имају и друга лица која учествују у радном процесу, а нису у радном односу код послодавца, као и лица која се затекну у радној околини ради обављања одређених послова код послодавца, ако је послодавац о њиховом присуству обавештен.

Школа је дужна да спроводи мере безбедности и здравља на раду у виду:

- Превентивног и периодичног прегледа и испитивања опреме за рад
- Испитивања услова радне околине
- Доношења акта о процени ризика
- Оспособљавања запослених за безбедан и здрав рад
- Вођења евиденција везаних за повреде на раду
- Осигурања запослених од повреда на раду

Запослени у школи су дужни да:

- поштују прописе о безбедности и здрављу на раду
- обавесте Послодавца о свакој врсти потенцијалне опасности која би могла да утиче на безбедност и здравље на раду
 - наменски користе средства и опрему личне заштите
 - подвргну се провери да ли су под утицајем алкохола или других опојних средстава по налогу лица за безбедност и здравље на раду
 - истакну своје здравствене недостатке приликом ступања на рад
 - учествују у пружању прве помоћи приликом повреде на раду, и
 - да не пуше где је то забрањено

Правилником о мерама, начину и поступку заштите и безбедности ученика за време боравка у школи и свих активности које организује школа обезбеђује се ученицима право на заштиту и безбедност и то:

- у школској згради и школском дворишту,
- на путу између куће и школе,
- ван школске зграде и школског дворишта – за време остваривања образовно-васпитног рада или других наставних и ваннаставних активности које организује школа

Одељењски старешина и предметни наставници су у обавези да у свакодневном контакту са ученицима, а нарочито на часовима одељењске заједнице и одељењског старешине, ученике упознају са опасностима са којима се могу суочити за време

боравка у школи и извођења других активности које организује школа, као и са начином понашања којим би се те опасности могле избећи или отклонити.

Школа сарађује са државним органима, органима општине и другим субјектима и надлежним институцијама са којима је таква сарадња потребна у поступку обезбеђивања и спровођења мера утврђених овим правилником.

8.9. ПРОГРАМ ТИМА ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ МЕНТАЛНОГ ЗДРАВЉА

Основни циљ је унапређење и промоција менталног здравља свих актера образовно-васпитног процеса кроз едукацију, превенцију и пружање подршке

Активности	Циљна група	Циљ	Носиоци активности	Време реализације	Праћење и евалуација	Начин реализације
Упознавање свих запослених са програмом	Сви запослени	Промоција и унапређење менталног здравља	Педагог и психолог	Септембар	Записници са НВ	Предавање
Формирање тима за унапређивање менталног здравља	Наставници, стручни сарадници, родитељи, директор	Праћење и евалуација плана, прикупљање података, израда извештаја	Чланови тима	Септембар	Спровођење упитника, обрада података	Разговор, договор
Јасно планирање активности и делегирање задужења	Тим укључен у план	Јасно дефинисање циљева и организација рада	Координатор тима	Септембар	Преглед задатака и анализа резултата	Договор
Оснивање групе ученика (вршњачки едукатори)	ученици	Подизање свести о значају менталног здравља	Психолог	Септембар	Анкете, извештаји	Састанци, радионице
Психолошке радионице (емоције, односи, стрес)	Ученици	Превенција проблема, подршка функционисању	Психолог	Од септембра до децембра	Анкете, интервјуи	радионице
Радионице за запослене	Запослени	Подизање свести и препознавање проблема	Психолог	Октобар	Упитници	Радионице
Стручно усавршавање наставника	Наставници	Разно препознавање и адекватно реаговање	Директор, тим за усавршавање	Током године	Сертификат и	Предавања, радионице
Едукација родитеља	Родитељи	Подизање свести о менталном здрављу	Психолог, одељенски старешина	Новембар	Анкетирање и анализа	Предавање
Хуманитарне акције	Ученици	Раазвијање емпатије и	Тим, ученички	Током целе године	Записи, фото	Договор, акције

		тимског духа	парламент		материјал	
Интеграција тема у наставу	Ученици	Смањење стигме и развијање емпатије	Наставници, педагог, психолог	Септембар	Опсервација, анкете	Наставне јединице
Обележавање важних датума	Ученици, наставници, родитељи	Дизање свести о менталном здрављу	Психолог, педагог, парламент, родитељи	Током године	Анкетирање	Изложбе, предавања, брошуре
Учешће у пројектима	Према циљу пројекта	Квалитетна подршка и промоција	Тим	Током године	Извештаји	Пројектни рад
Израда брошура и материјала за наставнике и родитеље	Наставници, родитељи	Рана интервенција	Тим	Септембар	Педагошка документација	Израда и дистрибуција
Израда брошура и материјала за ученике	Ученици	Подршка и превенција	Тим, вршњачки едукатори	Октобар	Педагошка документација	Израда и дистрибуција
Међусекторска сарадња	Ученици, наставници, родитељи	Подршка кроз сарадњу институција	Тим	Цела година	Извештаји	Предавања, едукација
Предавања релевантних стручњака	Ученици, наставници, родитељи	Едукација	Тим	Друго полугодиште	Извештаји	Предавање
Критички осврт на рад тима	Чланови тима	Унапређење рада тима	Тим	Мај	Комплетна документација	Анкетаа, разговор

8.10. ПРОГРАМ ОБЕЗБЕЂИВАЊА КВАЛИТЕТА РАЗВОЈА УСТАНОВЕ

Тим за обезбеђивање квалитета и развој установе чине представници запослених, родитеља, локалне самоуправе, стручни сарадници и директор школе.

Циљ: обезбеђивање и унапређивање квалитета образовно-васпитног рада школе; праћење остваривања Школског програма; старање о остваривању циљева и стандарда постигнућа, развоју компетенција; вредновање резултата рада наставника и стручних сарадника; праћење и утврђивање резултата рада ученика.

Улога: развој методологије самовредновања у односу на стандарде квалитета рада школе; коришћење аналитичко-истраживачких података за даљи развој установе; пружање подршке наставницима и стручним сарадницима који желе да напредују у звања, припремање извештаја о њима за Наставничко веће и за Савет родитеља и учешће у презентовању доказа; праћење развоја компетенција наставника и стручних сарадника у односу на захтеве квалитетног образовно-васпитног рада, у односу на резултате самовредновања и спољашњег вредновања; праћење напредовања ученика у односу на очекиване резултате.

Активности	Време реализације	Начин реализације	Носиоци реализације
Конституисање Тима за обезбеђивање квалитета и развој установе	Септембар	Именовање чланова Тима	Чланови Тима
Израда плана рада Тима за текућу школску	Септембар	Анализа, договор	Чланови Тима
Учешће у креирању Развојног плана, Школског програма, Годишњег плана рада и Извештаја о реализацији Годишњег плана рада	Септембар	Дефинисање приоритета за унапређивање, давање предлога активности	Тим за обезбеђивање квалитета и развој установе, Тим за самовредновање, Стручни актив за развојно планирање
Праћење заснованости програмирања рада органа тела и тимова у односу на Развојни план школе као и на аналитичко-истраживачке податке и процене	Октобар	Увидом у годишње планове рада тимова и актива	Тим за обезбеђивање квалитета и развој установе
Упознавање са надлежностима Тима	Октобар	Анализа, договор	Чланови Тима
Учествовање у развоју методологије самовредновања у односу на стандарде квалитета рада установе	Током школске године	Планирање, осмишљавање, дискусија	Чланови тима у сарадњи са Тимом за самовредновање
Праћење развоја компетенција наставника и стручног сарадника у односу на захтеве квалитетног образовно-васпитног рада, резултата самовредновања и спољашњег вр.	Током школске године	Праћење, анализа	Чланови тима у сарадњи са руководиоцима секторских тимова
Праћење циљева и задатака дефинисаних Развојним планом школе	Током школске године	Праћење, анализа	Чланови тима у сарадњи са Тимом за развојни план школе
Праћење циљева и задатака дефинисаних Акционим планом након процеса самовредновања	Током школске године	Праћење, анализа	Чланови тима у сарадњи са Тимом за самовредновање
Праћење напредовања ученика	На крају класификаци оних периода	Праћење, анализа и разматрање извештаја одељењских старешина, разматрање анализе успеха ученика који је сачинила ПП служба	Чланови тима у сарадњи са СВ и ПК
Вредновање рада наставника	Током школске године	Посета часовима, разматрање извештаја о педагошко-инструктивном раду са препорукама	Директор, стручни сарадници, Тим за инклузивно образовање
Информисање наставника, стручних сарадника и ненаставног особља о условима и поступцима напредовања, стицања звања и професионалног развоја	Током школске године	Извештај Тима за професионални развој, извештај Тима за обезбеђивање квалитета и развоја установе, годишњи план рада школе, извештај директора о раду	Директор, Тим за професионални развој, Тим за обезбеђивање квалитета и развоја установе, сви запослени
Давање стручног мишљења у поступцима за стицање звања наставника и стручног сарадника	Током школске године по потреби	Извештавање, праћење	Чланови тима у сарадњи са руководством школе и Тимом за професионални развој
Иницирање и реализација пројеката и истраживања у функцији унапређења образовно-васпитног рада	Током школске године	Имплементација активности пројекта за ППУ	Тим за обезбеђивање квалитета и развој установе
Презентовање прописа важних за обезбеђивање квалитета и развој установе и праћење њихове примене	Током школске године	Постављање на огласну таблу и сајт школе, презентација на Наставничком већу	Тим за обезбеђивање квалитета и развој установе

Сарадња са Тимом за самовредновање рада школе у изради плана прикупљања података, анализи података, предлагање потребних мера у циљу праћења и унапређивања квалитета рада школе	Друго полугодиште	Заједнички састанак, дискусија, договор, израда извештаја	Тим за обезбеђивање квалитета и развој установе, Тим за самовредновање рада школе
Сарадња са другим тимовима у школи, стручним органима и Педагошким колегијумом	Током школске године	Анализа, сугестија, дискусија, извештај	Тим за обезбеђивање квалитета и развој установе
Упознавање Наставничког већа са резултатима самовредновања у односу на стандарде квалитета рада установа	Током школске године	Излагање на седницама НВ	Тим за обезбеђивање квалитета и развој установе, Тим за самовредновање рада школе
Упознавање Наставничког већа и Педагошког колегијума са планираним и спроведеним активностима	Током школске године	Излагање на седницама НВ,ПК	Координатор тима
Коришћење аналитичко-истраживачких података за даљи развој школе	Током школске године	Анализа	Чланови тима у сарадњи са руководством школе
Предлог мера за отклањање уочених слабости за даљи развој установе	Август	Анализа, сугестија, дискусија, договор, извештај	Тим за обезбеђивање квалитета и развој установе
Разматрање Извештаја о реализацији Акционог плана - Развојног плана за школску 2025/2026. и предлог Анекса ако се укаже потреба	Август	Анализа, сугестија, дискусија, извештај	Тим за обезбеђивање квалитета и развој установе
Анализа реализованих активности и израда извештаја о раду Тима за школску 2025/2026. годину	На крају првог и другог полугодишта у оквиру анализе реализације ГПР, на крају школске године за Извештај о раду школе	Праћење, преглед планираних и одржаних активности, анализа, давање препорука за наредну школску годину, писани извештај	Чланови Тима у складу са поделом послова

8.11. ПРОГРАМ ДРУШТВЕНИХ АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА

8.11.1. Програм одељењских заједница ученика

Одељењска заједница је основни облик организовања ученика, коју чине сви ученици једног одељења. Конституише се на почетку сваке школске године избором руководства, договором о плану рада и избором представника у Ученичком парламенту.

Функције одељењске заједнице су:

- доношење програма и правила рада одељењске заједнице;
- учествовање у планирању, припремању и реализацији наставе, слободних активности, изграђивање одговорног односа појединца и целе одељењске заједнице

према постојећим и усвојеним обавезама и учешће у процени резултата, успеха и владања ученика;

- организовање радних активности и акција којима одељењска заједница учествује у остваривању текућих задатака: програма друштвено-корисног рада, професионалне оријентације, здравственог васпитања, заштите и унапређивања животне средине, васпитање за хумане односе међу људима, половима и одговорно родитељство;

- разматрање актуелних друштвених питања из области друштвено-политичких и других збивања;

- критичко и самокритичко разматрање рада и понашања сваког појединца, решавање неспоразума и изграђивање сарадничких односа међу ученицима и са наставницима;

- организовање разноврсног друштвено-забавног, културног, рекреативног живота одељења.

План рада одељењских заједница је саставни део Годишњег плана рада. У школи функционишу 24 одељењске заједнице којима руководе председници. У оквиру одељењских заједница разматрају се питања од значаја за одељење у целини, групу ученика или појединачног ученика у вези са реализовањем наставног процеса, додатне подршке, васпитног рада. Подршку раду одељењске заједнице пружа пре свега одељењски старешина, али и директор и стручни сарадник, педагог. У одељењским заједницама развијају се социјалне вештине, функционисање у оквиру колектива, толеранција, солидарност, пружање помоћи и подршке ученицима који имају потребу за тим, развија другарство. Одељењска заједница бира два своја представника за Ученички парламент школе.

8.11.2. Програм Ученичког парламента

Ученички парламент чине по два представника сваког одељења. Радом Ученичког парламента руководи председник.

Циљ рада Ученичког парламента је старање о поштовању права ученика у школи и унапређење квалитета рада школе.

Задаци рада Ученичког парламента су:

- давање мишљења и предлога стручним органима, Школском одбору, Савету родитеља и директору о правилима понашања, годишњем плану рада, школском развојном плану, школском програму, начину уређивања школског простора, избору уџбеника, слободним ваннаставним активностима, учешћу на спортским и другим такмичењима и организацији манифестација ученика у школи и ван ње и другим питањима од значаја за образовање и васпитање ученика,

- разматрање односа ученика и наставника и стручних сарадника и атмосфере у школи,

- обавештавање ученика о питањима од посебног значаја за њихово школовање и о активностима Ученичког парламента,

- активно учествовање у процесу планирања развоја школе и самовредновања школе,

- предлагање чланова Стручног актива за развојно планирање из реда ученика

Паламент бира два представника ученика који учествују у раду проширеног сазива Школског одобра. План рада Ученичког парламента је саставни део Годишњег плана рада.

8.11.3. Програм рада одељењског старешине

Програм рада одељењских старешина спада у групу васпитних програма који се у школи спроводе, а пре свега у циљу подршке развоју личности ученика и неговања сарадње са родитељима.

Одељењске старешине координирају радом одељења и одељењског већа. Они свој програм реализују кроз одржавање часова одељењског старешине, одржавање родитељских састанака, сазивање и вођење одељењских већа, консултације и саветовање са ученицима, родитељима, стручним сарадницима, директором и предметним наставницима.

Рад одељењског старешине има следеће циљеве:

а) У одељењу: Формирање и неговање колективног духа, развијање другарства међу ученицима, формирање односа искрености и сарадње са професорима, сузбијање "лажне солидарности", развијање радних навика и одговорности, формирање позитивног односа према школској имовини, развијање свестраних и разноврсних интересовања ученика, праћење њиховог здравственог стања, помоћ у професионалном усмеравању и друго.

б) У одељењском већу: координација и сарадња са члановима већа ради што успешније реализације свих предвиђених планова и побољшање квалитета васпитно образовног рада, налажење и заједничко спровођење ефикаснијих мера за побољшање резултата рада, уз правовремено информисање о свим значајним чињеницама у одељењу, размена искустава путем консултација и посета часова члановима већа и слично.

в) Са родитељима: упознавање родитеља са проблемима и успесима у учењу и дисциплини њихове деце, прикупљање података о социјално–економским условима и развојним проблемима ученика, остваривању сарадње у предузимању и спровођењу заједничких мера ради постизања образовно-васпитних циљева.

Планови рада одељењских старешина се налазе у оквиру Годишњег плана рада. Међу значајније активности које спроводи одељењски старешина спадају:

- креирање програма, активности и акција одељењске заједнице;
- праћење укупног наставног процеса за одељење - реализације, постигнућа, редовност вредновања знања, стагнације у напредовању, потребе за додатном подршком;
- подучавање или информисање о техникама учења и планирању слободног времена;
- учење усмерено на компетенције, исходе и стандарде
- информисање родитеља на родитељским састанцима, као и у индивидуалним контактима са њима;
- прикупљање, израђивање, класификовање документације о ученицима и њиховим активностима;
- контролисање општег стања одељења, безбедности ученика и поштовања права ученика;

- спровођење појачаног васпитног рада са ученицима;
- саветовање у вези са професионалном оријентацијом;
- подстицање развијања позитивних друштвених вредности;
- нове улоге и нове компетенције наставника (професионалац, истраживач и креатор)
- пружање помоћи и подршке ученицима, родитељима, предметним наставницима и др.

Сваки одељељски старешина својим програмом рада утврђује број и садржај родитељских састанака који ће бити одржани током године (најмање четири, а по потреби и више). Одељељски старешина може реализовати и групне родитељске састанке (ПП служба, наставници, ученици) уколико процени да су они сврсисходнији.

На родитељским састанцима поред утврђених садржаја који се тичу анализе успеха и владања, реализације наставе, организације излета, екскурзија, рада ваннаставних активности биће реализоване и неке од педагошко-психолошких и здравствених тема. У организацији родитељских састанака и избору садржаја разговора велико учешће ће узети психолог, педагог и директор школе. Обавеза сваког одељељског старешине је да на време пријаве одржавање родитељског састанка и поделе позивнице за исти. Тако ће на време све потребне информације стизати до родитеља, а руководство школе биће у прилици да непосредно одговара на питања родитеља о свим актуелним дешавањима у школи, уколико се укаже потреба, организоваће се и ванредни родитељски састанци за поједина одељења – разреде током трајања школске године.

Индивидуални контакти са родитељима имају за циљ међусобно информисање о напредовању и укупном психофизичком и социјалном развоју ученика. Сваки одељељски старешина прима родитеље у време које сам одреди и о томе води посебну документацију. Посебно је важно интензивирати рад са родитељима ученика који показују изузетно напредовање или стагнирање у раду. Такође родитељи имају могућност за индивидуалне састанке са стручним сарадницима у циљу решавања проблема застоја у учењу, развоју, понашању итд. У електронском дневнику родитељи могу да виде распоред индивидуалних састанака одељељског старешине са родитељима, ради што бољег информисања родитеља, а такође могу видети састанке са предметним наставницима.

8.12. ПРОГРАМ УНАПРЕЂЕЊА САРАДЊЕ СА ПОСЛОДАВЦИМА ИЗ РАЗНИХ СЕКТОРА ПРИВРЕДЕ

Економска школа већ дуги низ година има успешну сарадњу са послодавцима у свим секторима (економија, право и администарција, трговина, туризам и угоститељство) којима припадају образовни профили школе. У циљу побољшања ове сарадње уочена је потреба да се сарадња школе са компанијама у којима ученици реализују практичну наставу, као и међусобна сарадња компанија уреди кроз сређену документацију процеса сарадње са послодавцима на свим нивоима.

Документација се односе на следеће процесе:

- Креирање школског предлога плана уписа (у складу са потребама привреде)
- Сарадња између одговорних лица из школе и одговорних лица именованих од стране послодавца

- Сарадња између ментора у компанији и координатора (наставника)
- Сарадња између ментора из различитих компанија
- Сарадња између ментора и ППС

Практичну наставу и професионалну праксу школа може да остварује у сарадњи са привредним друштвом, установом, другом организацијом или другим правним лицем у складу са Законом о средњем образовању и васпитању („Сл. Гласник РС“, број 55/2013, 101/2017 и 27/2018 – др. закони, 6/2020, члан број 30) и Правилником о реализацији практичне наставе и професионалне праксе ("Службени гласник РС", број 112/2020).

Школа својим дугогодишњим радом и улагањем у модернизацију и осавремењивање образовно-васпитног рада едукује високо квалитетан и стручан кадар за потребе привреде и локалне заједнице. Праћењем тржишта рада и захтева локалне привреда школа успоставља сарадњу са разним привредним субјектима на локалном и регионалном нивоу. У школи постоји дуга традиција доброг домаћина која се огледа у успостављању и неговању сарадње са социјалним партнерима усмереним ка континуираним подизањем исте на виши ниво, како у међуљудским односима, тако и пружању подршке школи у било којој форми. Захваљујући отворености и спремности привредних субјеката ученицима и запосленима школе је омогућено да реализују практичну наставу, наставу у блоку и професионалну праксу. Привредни субјекти пратећи рад наставника и ученика у току школовања се опредељују и да запосле ученике који су код њих похађали практичну наставу, наставу у блоку или професионалну праксу. Са привредним друштвима школа сваке године обнавља уговоре о реализацији практичне наставе, наставе у блоку и професионалне праксе, а у складу са Законом о средњем образовању и васпитању („Сл. гласник РС“, број 55/2013, 101/2017 и 27/2018 – др. закони, 6/2020, члан број 30), Правилником о реализацији практичне наставе и професионалне праксе ("Службени гласник РС", број 112/2020) и Правилником о начину распоређивања ученика за учење кроз рад („Службени гласник РС“, број 102/18).

Методе учења практичних облика наставе који се реализују у школи су учење посматрањем, опонашањем/имитирањем и вежбањем, учење кроз повратну информацију наставника, учење кроз решавање реалних проблема, учење кроз непосредни рад са материјалом и клијентима, увежбавање коришћења алата, уређаја и опреме, учење у виртуелном окружењу, учење кроз симулације и играње улога и слично.

За образовне профиле који наставу похађају по класичном моделу, практични облици наставе који се изводе код послодавца, методе учења су: обилазак радне средине, упознавање са радним местима и средствима за рад, посматрање процеса рада, демонстрацију процеса рада од стране запослених, ментора или наставника, индивидуална вежба ученика и извршавање предвиђених радних задатака уз надзор ментора или наставника.

За образовни профил који наставу похађа по дуалном моделу, практични облици наставе који се изводе код послодавца, методе учења су: обилазак радне средине, упознавање са радним местима и средствима за рад, посматрање процеса рада, демонстрација процеса рада од стране запослених и инструктора, индивидуални рад ученика и извршавање предвиђених радних задатака уз надзор инструктора.

Школа у области економије, права и администрације сарађује са бројним фирмама и књиговодственим агенцијама. За подручје рада трговина, угоститељство и туризам сарадња је остварена са хотелима на Златибору и у Ужицу, као и са већим трговинским ланцима у Ужицу.

Активности	Временски оквир	Улоге и одговорности школе	Улоге и одговорности послодаваца	Начин вредновања
Интервју и упознавање ученика и послодаваца – за ученике на дуалном моделу	Август	Организација интервјуа од стране Тима за каријерно вођење и саветовање ученика	Разговор, селекција, прављење ранг листе ученика	Листе послодаваца, листе ученика, потписани уговори, Записник тима
Израда плана реализације учења кроз рад	Август – септембар	Тим за каријерно вођење и саветовање у сарадњи са представником послодаваца	Представник послодаваца у сарадњи са Тимом за каријерно вођење и саветовање дефинише план реализације учења кроз рада	План реализације учења кроз рад
Потписивање уговора о сарадњи	Август–септембар	Обнавља уговоре и потписује нове, одређује координатора праксе и координатора учења кроз рад	Обезбеђује услове за практичну наставу или професионалну праксу, именује менторе или инструкторе код учења кроз рад	Потписани уговори, спискови ментора и инструктора
Расподела ученика по компанијама	Почетак школске године	Израђује план расподеле, води евиденцију	Прихвата ученике у складу са капацитетом	Записници са расподеле
Обука ментора и упознавање ученика са радним местом	Септембар / октобар	Организује састанке, прати процес адаптације	Ментор/инструктор упознаје ученике са организацијом рада и мерама безбедности	Повратне информације ученика и ментора
Реализација блок наставе	Током целе школске године	Наставници прате присуство и исходе; сарађују са менторима/инструкторима	Ментори/инструктори усмеравају ученике, ученици воде дневник праксе	Дневници праксе, месечни извештаји
Праћење и анализа исхода	Месечно и полугодишње	Наставници вреднују исходе и пишу извештаје	Ментори/инструктори дају извештај о постигнућу ученика. Инструктори учествују у оцењивању ученика.	Евалуациони листови, извештаји
Завршна евалуација сарадње	Јун	Сакупља и анализира извештаје, прави годишњи извештај	Доставља писану процену о сарадњи и компетенцијама ученика	Годишњи извештај школе, анкета ученика, мишљење послодаваца

8.13. ПРОГРАМ УВОЂЕЊА У ПОСАО ПРИПРАВНИКА И ПРОВЕРА САВЛАДАНОСТИ ПРОГРАМА ЗА СТИЦАЊЕ ЛИЦЕНЦЕ

У складу са Правилником о дозволи за рад наставника, васпитача и стручних сарадника Економска школа је израдила план и програм увођења приправника у самостални васпитно-образовни рад. Приправник у смислу члана 145. Закона о основама система образовања и васпитања јесте лице које први пут у том својству заснива радни однос у установи, на одређено или неодређено време, са пуним или непуним радним временом и оспособљава се за самостални бразовно-васпитни рад наставника, васпитача и стручног сарадника, савладавањем програма за увођење у посао и полагањем испита за лиценцу. Приправнички стаж траје најдуже две године од дана заснивања радног односа. Наставници и стручни сарадници који имају положени стручни испит стећи ће лиценцу. Једном стечену лиценцу наставници неће морати да продужавају нити да обнављају.

8.13.1. Програм увођења у посао наставника и стручног сарадника у настави

За ментора се одређује истакнути наставник који има лиценцу, једно од прописаних звања или најмање 5 година радног искуства у области васпитања и образовања. Одређује га директор школе решењем, на основу прибављеног мишљења од стручног већа за област предмета, од дана пријема приправника у радни однос. Директор може да одреди за ментора наставника из друге установе исте врсте ако у установи нема одговарајућег лица. Улога ментора је у оспособљавању приправника за самостално извођење васпитно-образовног рада. Ментор уводи у посао приправника пружањем помоћи у планирању, припремању и извођењу образовно-васпитног рада, присуствовање образовно-васпитном раду у трајању најмање 12 часова приправничког стажа, анализирањем образовно васпитног рада у циљу праћења напредовања приправника и пружањем помоћи у припреми за проверу савладаности програма. Током приправничког стажа приправник је у обавези да присуствује настави ментора, а и других наставника, по препоруци ментора, у трајању од најмање 12 часова. Ментор подноси извештај директору о оспособљености приправника за самостално извођење васпитно- образовног рада.

8.13.2. Начин вођења документације приправника и ментора

Приправник и ментор су у обавези да воде следећу педагошку документацију:
Приправник:

- сачињава годишњи и оперативни план рада,
- израђује припрему за час,
- води евиденцију програма сарадње са: директором, правном и педагошко-психолошком службом,
- прати артикулацију наставног часа и примену наставних облика, метода и средстава на часу код ментора и старијих колега,
- води дневник рефлексије.

Ментор је у обавези да води евиденцију о раду приправника која садржи податке о временском периоду у коме је радио са приправником, темама и времену посећених

часова, запажањима о раду приправника у савладавања програма, препорукама за унапређењу васпитно-образовног рада и оцене поступања приправника по датим препорукама.

8.13.3. Начин провере савладаности програма увођења приправника у рад

Провера савладаности програма увођења приправника у рад, остварује се након годину дана рада извођењем и одбраном часа наставника у школи, као и приказом и одбраном активности стручног сарадника у школи.

Комисију за проверу савладаности програма образује директор школе решењем. Провера се врши у седишту установе у којој је приправник запослен. Комисија се састоји од најмање 3 члана. Ментор не може да буде члан комисије, али има обавезу да присуствује провери савладаности програма. Оцену о савладаности програма даје комисија у пуном саставу у писаној форми у виду извештаја који садржи:

- основне податке о приправнику,
- тему одговарајућег облика васпитно-образовног рада,
- оцену савладаности програма („у потпуности савладао“ и „делимично савладао“).

Кад приправник делимично савлада програм комисија даје препоруку ментору и приправнику за даљи рад са роком за поновну проверу савладаности програма. Приправник који је у потпуности савладао програм стиче право за полагање лиценце.

8.13.4. Стицање лиценце

Испит за стицање лиценце обавља се пред комисијом коју образује министар просвете. Комисија оцењује сваки део испита. Ако кандидат не положи део испита упућује се на поновно полагање тог дела испита у року од 30 дана. Ако не положи два дела испита полаже након 60 дана, ако не положи, испит у целини полаже након 90 дана. Евиденција о испиту за лиценцу води се у Министарству и трајно се чува.

8.14. ПРОГРАМ СТРУЧНОГ УСАВРШАВАЊА НАСТАВНИКА И СТРУЧНИХ САРАДНИКА

У складу са Правилником о сталном стручном усавршавању наставника, васпитача и стручних сарадника израђен је план и програм стручног усавршавања наставника и стручних сарадника. Наставници и стручни сарадници састављају лични план професионалног развоја који је саставни део њиховог портфолија.

На нивоу школе, сваке године, сва одељењска већа се усаглашавају у погледу предлога семинара који организује школа, а у складу са проценом потреба за унапређењем појединих компетенција.

Стручним усавршавањем наставника и стручних сарадника координира Тим за професионални развој запослених.

СТРУЧНО УСАВРШАВАЊЕ У УСТАНОВИ			
Тема и облик стручног усавршавања	Ниво	Време	Евиденција
Извођење угледних часова, присуствовање на њима и учешће у њиховој анализи	Наставници, Стручна већа	Током школске године	Припреме наставника за час, Записници са састанака стручних већа
Излагање на састанцима стручних органа које се односи на савладан програм стручног усавршавања који је био ван установе, присуствовање на таквим састанцима, учествовање у дискусији и анализи	Стручно веће, Наставничко веће, Педагошки колегијум, тимови	Током школске године	Записници са састанака стручних органа, евиденција о присуству
Излагање психолошко- педагошке службе на тему Портфолио	Наставничко веће	Током школске године	Записник са седнице Наставничког већа, евиденција о присуству, Писана припрема или презентација
Активности које предузима наставник и стручни сарадник у складу са личним планом професионалног развоја, а нису наведене у претходним ставкама (праћење стручних часописа, Интернет, on-line усавршавање...)	Наставник	Током школске године	Извештај о реализацији личног плана професионалног развоја

8.15. ПРОГРАМ ВОЈНЕ ОБУКЕ

Чланом 79а) Закона о војној, радној и материјалној обавези ученици средњих школа су дефинисани као категорија грађана грађана која се стицањем практичних знања и вештина кроз систем образовања и васпитања обучава за потребе одбране земље у условима ванредног и ратног стања.

Министарство одбране уз подршку Министарства просвете, науке и технолошког развоја је покренуло Иницијативу за увођење садржаја обуке у школски систем Републике Србије.

Одредбама Закона о војној, радној и материјалној обавези прописано је да и ученици средњих школа припадају оној категорији грађана који треба да стекну знања и вештине „за потребе одбране земље у условима ванредног и ратног стања“.

Програм војне обуке има за циљ да се створе услови да ученици завршних разреда средње школе стекну основна знања о систему одбране, да се упознају са својим правима и обавезама, као и да развију свест о потреби одбране земље и значају неговања патриотских осећања.

Предвиђено је да се теме реализују факултативно током четири часа одељењског старешине и да буду груписане на следећи начини:

ЧАС БРОЈ 1	Место, улога и задаци Војске Србије у систему безбедности и одбране Републике Србије Војна обавеза у Републици Србији Радна и материјална обавеза у Републици Србији
ЧАС БРОЈ 2	Како постати официр Војске Србије Како постати професионални војник Физичка спремност – преуслов за војни позив
ЧАС БРОЈ 3	Служба осматрања и обавештавања Облици неоружаног отпора Бојни отрови, биолошка и запаљива средства Цивилна заштита
ЧАС БРОЈ 4	Тактичко-технички зборови

8.16. ПРОГРАМ МАРКЕТИНГА ШКОЛЕ

8.16.1. Интерни маркетинг

Сваке школске године у Школи се интензивно ради на маркетингу, односно даљем развоју и унапређивању угледа и имиџа Школе и њеној промоцији не само у локалној заједници него и шире у Србији и целом региону. Посебна пажња се посвећује сарадњи са родитељима, са акцентом на унапређењу односа на релацији наставник – ученик – родитељ и успостављању што квалитетније сарадње са друштвеном средином.

Константно се ажурирају школски сајт, instagram и facebook странице где сви заинтересовани могу да пронађу актуелне информације о школи, историјату и организацији, образовним профилима, наставном плану, али и актуелним школским дешавањима и успесима наших ученика и наставника.

8.16.2. Екстерни маркетинг

Школски тим за промоцију Школе, наставници и ученици представљају сваке године Школу и образовне профиле свим ученицима осмих разреда у граду, као и у околини у њиховим школама.

Ученици и наставници наше школе сваке године активно учествују на Сајмовима виртуелних предузећа како у земљи тако и у иностранству.

Маркетинг Економске школе обухвата следеће активности:

- Сарадња са локалним електронским и писаним медијима (радио, телевизија и штампа) у циљу промоције значајних активности у школи;
- Сарадња са другим институцијама као што су: Национална служба за запошљавање, Привредна комора, социјални партнери школе и други;
- Презентација школе у оквиру активности везаних за упис ученика у први разред;
- Промоција пројеката и програма који се реализују у школи;
- Наставак сарадње са другим школама које школују ученике у истим образовним профилима;
- Израда Ђачког извештаја који има и рекламно-маркетиншку улогу у развојним и другим активностима школе.

8.17. ПРОГРАМ ИНКЛУЗИВНОГ ОБРАЗОВАЊА

Циљеви програма инклузивног образовања:

- Прилагођавање ученика којима је потребна додатна подршка у Школи и учешћу у школским активностима
- Подстицање личног развоја, социјалних односа и комуникативне способности код ученика којима је потребна додатна подршка
- Остваривање циљева и исхода образовања и васпитања код ученика којима је потребна додатна подршка
- Развијање инклузивне културе у школи

Програм инклузивног образовања се реализује кроз следеће активности:

- Идентификовање ученика којима је потребна додатна подршка
- Процена психосоцијалног стања ученика
- Израда плана рада са ученицима којима је потребна додатна подршка: мере индивидуализација, индивидуални образовни план (ИОП1, ИОП2, ИОП3)
- Реализација плана рада са ученицима којима је потребна додатна подршка
- Израда плана рада са одељењском заједницом у којој су ученици којима је потребна додатна подршка
- Реализација плана рада са одељењском заједницом у којој су ученици којима је потребна додатна подршка
- Евалуација плана рада са ученицима којима је потребна додатна подршка и предлози за његово унапређење
- Укључивање ученика којима је потребна додатна подршка у ваннаставне активности

Наставници, одељењски старешина у сардњи са педагогом и психологом прате развој и процес учења, ученика, кроз области: вештине за учење, социјалне и комуникацијске вештине, самосталност и брига о себи. Ако се у поступку праћења, утврди да постоје физичке, комуникацијске или социјалне препреке које неповољно утичу на добробит и развој ученика, и на очекиване исходе образовања и васпитања, приступа се прикупљању података ради формирања документације у сврху пружања одговарајуће подршке у образовању и васпитању.

Подаци се прикупљају из различитих извора: од родитеља, односно другог законског заступника (у даљем тексту: родитељ), стручњака ван образовне установе који добро познаје ученика, од вршњака и од самог ученика, при чему се користе различити инструменти и технике. Медицински налази су, по потреби, саставни део документације. На основу прикупљених података и документације, стручни сарадник (педагог или психолог) израђује педагошки профил, ученика.

Педагошки профил садржи опис образовне ситуације ученика и основ је за планирање стратегија за подршку ученику.

На основу педагошког профила у којем су утврђена подручја у којима је потребна додатна подршка, наставник и стручни сарадник планирају мере за отклањање физичких, комуникацијских и социјалних препрека – мере индивидуализације.

Мере индивидуализације остварују се путем:

1) разумног прилагођавања простора и услова у којима се одвија настава у школи (отклањање физичких баријера, осмишљавање додатних и посебних облика активности, израде посебног распореда активности итд.);

2) прилагођавања метода рада, наставних средстава и дидактичког материјала, начина давања инструкције и задавања задатака, праћења напредовања, начина усвајања садржаја, провере знања, организације ситуација учења, постављања правила понашања и комуникације и др.

3) измена садржаја учења и исхода образовања и васпитања.

Мере индивидуализације спроводе се током процеса образовања и васпитања, као саставни део образовно-васпитног рада наставника, о чему се води педагошка документација.

Право на индивидуални образовни план има ученик коме је потребна додатна подршка због тешкоћа у приступању, укључивању и учествовању у образовању и васпитању, ако те тешкоће утичу на негово добробит, односно остваривање исхода

образовања и васпитања или представљају ризик од раног напуштања школовања, и односе се на ученика који:

- 1) има тешкоће у учењу (због специфичних сметњи у учењу или проблема у понашању и емоционалном развоју);
- 2) има сметње у развоју или инвалидитет (телесне, моторичке, чулне, интелектуалне или сметње из спектра аутизма);
- 3) потиче, односно живи у социјално нестимулативној средини (социјално, економски, културно, језички сиромашној средини или дуготрајно борави у здравственој, односно социјалној установи);
- 4) из других разлога остварује право на подршку у образовању.

Право на прилагођен начин образовања по ИОП-у у смислу проширивања и продубљивања садржаја учења има и ученик са изузетним способностима који стиче основно и средње образовање и васпитање.

ИОП се израђује према образовним потребама детета, ученика, односно одраслог и може да буде:

- 1) ИОП1 – прилагођени програм наставе и учења у коме се планира циљ пружања подршке, прилагођавање и обогаћивање простора и услова у којима се учи, прилагођавање метода рада, уџбеника и наставних средстава током образовно-васпитног процеса, њихов распоред као и лица која пружају подршку;
- 2) ИОП2 – измењени програм наставе и учења у којем се, осим циља пружања подршке, прилагођавања и обогаћивања простора и услова у којима се учи, прилагођавања метода рада, уџбеника и наставних средстава током образовно-васпитног процеса, њихов распоред као и лица која пружају подршку; планира прилагођавање исхода образовања и васпитања и прилагођавање садржаја за један, више или за све предмете;
- 3) ИОП3 – проширен и продубљен програм наставе и учења који се примењује за ученике са изузетним способностима

Наставни планови и програми инклузивног образовања у Економској школи су саставни део Годишњег плана рада школе и Школског програма.

ПРАЋЕЊЕ ВРЕДНОВАЊА И РЕАЛИЗАЦИЈЕ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

Праћење и вредновање школског програма је континуиран задатак свих чланова школског тима, у функцији унапређења свих сегмената школског програма у току школске године.

Саржај и праћење односи се на све сегменте школског програма па се између осталог прате:

- динамика реализације планираних активности у свим образовним областима или наставним предметима;
- динамика остваривања планираних исхода учења;
- напредовања у постигнућу ученика;
- усклађеност циљева и исхода са садржајима и темама;
- усклађеност наставних активности са развојним карактеристикама ученика и њиховим потребама и интересовањима;
- адекватност сарадње са родитељима, са локалном заједницом, са просветним властима и са стручним институцијама;
- степен активности ученика у наставним ситуацијама, степен ученичког задовољства школом, само еволуација наставника, њихово задовољство оствареним активностима;
- промене кадровске структуре у школи, професионални развој наставног и руководећег кадра;
- промене услова рада (простор, опремљеност наставним средствима...) итд.

Начини праћења вредновања реализације школског програма зависе од садржаја који се прате. Природа садржаја одређује начин организовања и инструменте праћења. Неко од инструмената су: интервјуи, упитници, тестови, скале. Сарадници у праћењу и вредновању реализације школског програма су осим ученика, наставника, родитеља, стручних сарадника, директора и представници локалне заједнице, просветне власти и стручне институције.

Носиоци послова праћења и вредновања остварују функцију праћења појединачно, а и организовано кроз: одељенске заједнице, заједнице родитеља, Савет родитеља, Школски одбор, Стручна већа, Наставничко веће, струковна удружења итд., у оквиру којих извештавају о својој активности праћења и запажањима. На уважавању и анализи њихових закључака и предлога заснива се дорада различитих сегмената школских програма током године.

ЗАКЉУЧАК И РЕЗИМЕ

ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА 2026/2027–2029/2030.

Школски програм Економске школе у Ужицу за период 2026/2027–2029/2030. године представља стратешки документ који усмерава целокупни васпитно-образовни рад установе.

Програм је заснован на актуелним законским и подзаконским актима, као и на визији школе да буде савремена, подстицајна и инклузивна установа усмерена ка развоју компетенција и вештина за живот и рад у 21. веку.

Основни приоритети школе у наредном четворогодишњем периоду су:

1. Подизање квалитета наставе и учења кроз савремене методе, дигиталне алате и индивидуализован приступ ученику.
2. Развој функционалних знања, предузетничког духа и компетенција за целоживотно учење.
3. Унапређење сарадње са привредом и локалном заједницом у контексту дуалног образовања и практичне наставе.
4. Јачање безбедности, толеранције и подршке ученицима кроз програме превенције насиља и промоцију менталног здравља.
5. Очување и унапређивање школске културе и идентитета кроз културне, спортске и друштвено корисне активности.
6. Развој наставничких компетенција и континуирано стручно усавршавање запослених.

Школа тежи да у наредном периоду одржи и унапреди постигнут висок ниво вредновања квалитета рада, као и да остане пример добре праксе у систему стручног образовања у Републици Србији.